

ANADOLU'DA SERAMİK RİTONLAR

Yüksek Lisans Tezi

**Selvi İLHAN
ESKİŞEHİR-1999**

ANADOLU'DA SERAMİK RİTONLAR •

Selvi İLHAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Seramik Anasanat Dalı

Danışman : Doç. Bilgehan UZUNER

Eskişehir

Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Mayıs 1999

YÜKSEK LİSANS TEZ ÖZÜ

ANADOLU'DA SERAMİK RİTONLAR

Selvi İLHAN

Seramik Anasanat Dalı

Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mayıs 1999

Danışman: Doç. Bilgehan Uzuner

Bu çalışmada Anadolu'da ele geçen ritonların yapılış amacı, anlamı, teknik ve biçim özellikleri; işlevsel ve inançsal açıdan önemi ve günümüze kadar gelişimi, değişimi incelenmiştir.

Kutsal içki kabı olan ve libasyon törenlerinde kullanılan ritonlar Neolitik, Kalkolitik ve Tunç Çağı'nın başlarında azda olsa karşımıza çıkmaktadır. M.Ö. II.binin başlarından itibaren seramik ritonlar büyük bir yoğunluk kazanmıştır. Hayvan başı, protom, tekne, çarık, insan biçimli kaplar M.Ö. II.bin başlarında görülmektedir. Bu kapların, erken ve en yoğun döneminde dahi Anadolu yerlileri tarafından yapıldığı bilinmektedir.

Frig Dönemi'nde ilk defa boynuz biçimli; Persler'de Hititlerdeki protom biçimli kapların gelişmiş örnekleri olarak görülmektedir. Yunan seramik ritonlarında ise hayvan, insan ve boynuz bir arada biçimlendirilmiştir. Ritonlar, Roma Dönemi'ne kadar azalarak devam etmiştir. Türkler'de ise hayvan figürleri çinilerde, seramiklerde kudret sembolü, koruyucu nitelikte düşünülmüş ve süsleme ögesi olarak kullanılmıştır. Hayvan biçimli gülabdanlar ise sırtından bardaklı ritonların uzantısı gibidir ve dini işlevlidir. Günümüzde modern seramik sanatçıları ise hayvan biçimini konu olarak işlerler. Seramik atölyelerinde ise hayvan biçimli biblo, çerezlik, mumluk, peçetelik, abajur altlığı olarak yeni işlevler yüklenerek devam etmektedir.

ABSTRACT

A few number of rhytons, which were used as sacred-drink vessels and used in the funerary ceremonies, are found at the beginning of the Neolithic, Chalcolithic and Bronze age. From the beginning of the 2000 B.C. they are used intensively. Animal-shapes, **protoms**, crafts, rawhide sandals, and human sculptures on these were used at the beginning of the 2000 B.C. It is known that these vessels were made by native Anatolians even in the early and most intense times.

In the Phrygian Period these vessels were horn-shaped. The vessels created by Persians are the developed vessels that were made by Hittites. Human, animal and horn were formed together in the ceramic-rhytons of the Greeks. Rhyton making was continued with decrease till to the Roman period. Turks used animal figurines in porcelain, and ceramics as the symbol of power, and defender; and used as decorators. The animal-shaped **gülabdans** are like the extensions of body-cupped-rhytons and they are used for religious functions. Nowadays the modern-ceramic artists are work on the animal-shaped rhytons.

In this study, the aim of rhyton-making, their meanings; technique and shape of them are analyzed. This study answers that if the belief of the first civilization lived in Anatolia effected the belief of the following civilizations and their ability to create new civilizations.

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Selvi İLHAN'ın "Anadolu'da Seramik Ritonlar" başlıklı tezi29-6-1999 tarihinde, aşağıdaki jüri tarafından Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca, Seramik Anasanat dalında Yüksek Lisans tezi olarak değerlendirilerek kabul edilmiştir.

Adı Soyadı

İmza

Üye (Tez Danışmanı)

: Doç.Bilgehan UZUNER

Üye

: Doç. Aysegül ÖZÜN

Üye

: Yrd. Doç. Soner GENÇ

ÖNSÖZ

Seramik ritonlar, inançlardan doğan kaplardır; önemli bir seramik grubu olarak bilinmektedir. Bu nedenle tez konusu olarak “Anadolu’da Seramik Ritonlar”ı seçtim.

Anadolu topraklarına çok sayıda topluluklar gelip uygarlıklar kurmuşlardır. Anadolu topraklarında doymuş, doyduğu doğaya sevgi duymuş, sevdikçe ona yaklaşmış, onu kendinden, kendini ondan ayırmamış. Bu düşüncede sevgi, din olmuş, inanç olmuş, bibru olmuş, riton olmuş. Bibrularda , ritonlarda tanrıların çarıkları olmuş. Tanrıların hayvanları, hayvanların boynuzlarında diriliş, seksüel güç, yeniden doğuş, hayat tanrısı Ea olmuş. Dertlilerin derdini avutan, onu içenleri uykuya kavuşturan tanrı Dionysos olmuş. Anadolu insanı, tanrıları kutsal kaplardan, tanrı adına içer olmuş.

Dekanımız Prof. Mehmet T. EREM ve Bölüm Başkanımız Prof. Zehra ÇOBANLI’ya, inançlardan doğan kaplarla tanıştıran ve eleştirileriyle bu çalışmayı yönlendiren Danışmanım Doç. Bilgehan UZUNER ’e, öneriyle yardımcı olan Doç. Ayşegül TÜREDİ ÖZEN, Yrd. Doç. Soner GENÇ’e, maddi ve manevi desteğini esirgemeyen aileme ve arkadaşlarıma teşekkür ederim.

- 1994- Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Öğrenci Sergisi,
İstanbul Fransız Kültür Merkezi.
- 1994- Sinter Seramiğin Düzenlediği Seramik Yarışması Sergisi, Bozhöyük.
- 1994- Kırıkkale Kültür Müdürlüğü Karma Sergi , Kırıkkale
- 1996- Tur-Art' 96 Turistik Hediyelik Eşya Tasarım Yarışması Sergisi, Ankara.
- 1996- Friedrich –Naumann Vakfı'nda İlk Kişisel Sergi, Ankara.

Kişisel Bilgiler

Doğum Yeri ve Yılı: Hasandede, 1967, Cinsiyeti: Bayan, Yabancı Dili: İngilizce

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ÖZ.....	ii
ABSTRACT.....	iii
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI.....	iv
ÖNSÖZ.....	v
ÖZGEÇMİŞ.....	vi
RESİMLER VE TABLOLAR LİSTESİ	x
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

SERAMİK RİTONUN TANIMI , İŞLEVİ VE TARİHÇESİ

1. Seramik Ritonun Tanımı ve İşlevi.....	2
2. Seramik Ritonun Tarihsel Gelişimi.....	5

İKİNCİ BÖLÜM

ANADOLU'DA TARİH ÖNCESİ DÖNEMLERDE SERAMİK RİTONLAR

1. Neolitik Çağ'da Seramik Ritonlar.....	7
2. Kalkolitik Çağ'da Seramik Ritonlar	8
3. Tunç Çağı'nda Seramik Ritonlar	10

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ANADOLU'DA TARİH DÖNEMLERİNDE SERAMİK RİTONLAR

1. Orta Tunç Çağı Seramik Ritonları.....	13
1.1. Hayvan Biçimli Ritonlar.....	15

1.1.1 Sırtından Bardaklılar	16
1.1.2. Hayvan Başı Biçiminde Bardaklılar.....	18
1.1.3. Emziği Hayvan Başı , Doldurma Kısmı Tekne Biçimliler.....	21
1.2. İnsan Biçimli Ritonlar.....	24
1.3. Çarık Biçimli Ritonlar	25
2. Hitit Çağı Seramik Ritonlar.....	27
2.1. Hayvan Biçimli Ritonlar.....	28
2.1.1. Sırtından Bardaklılar.....	29
2.1.2. Hayvan Başı Biçiminde Bardaklılar	32
2.1.3. Emziği Hayvan Başı, Doldurma Kısmı Tekne Biçimliler.....	35
2.2. İnsan Biçimli Ritonlar	36
2.3. Çarık Biçimli Ritonlar	36
3. Yunan Uygarlığı Seramik Ritonları	38
4. Urartu Uygarlığı Seramik Ritonları	43
5. Frig Uygarlığı Seramik Ritonları	45
6. Lidya Uygarlığı Seramik Ritonları	50
7. Anadolu'da Pers Egemenliğinde Ritonlar.....	51
8. Helenistik Dönem'de Ritonlar.....	53
9. Roma Uygarlığı Seramik Ritonları	55
10. Türkler'de Hayvan Biçimli Kaplar , Hayvan Motifli Süslemeler Ve Şarap ile Olan İnanç.....	57

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

UYGULAMA VE RESİMLER

1. Uygulama.....	74
2. Resimler	75
SONUÇ.....	90
KAYNAKÇA	91

RESİMLER VE TABLOLAR LİSTESİ

Sayfa

- Resim 1: Ceylan Biçimli Riton.** Hacılar. Seramikli Neolitik Çağ,
M.Ö. 6000 yılı ortaları, Pişmiş toprak. Yüksek :13.6 cm, Uzunluk:28.6 cm .
(Ankara Anadolu Medeniyetler Müzesi , 1983, s.31. resim 31)..... 8
- Resim 2a: Boğa Biçimli Riton.** Kuruçay. Erken Kalkolitik Çağ.
Pişmiş toprak. Koyu bej hamurlu, kahverengi astarlıdır .
(Duru, 1994, s.62 (Lev.194/I))..... 9
- Resim 2b : Ördek Biçimli Riton** .Kuruçay. Erken Kalkolitik Çağ.
Pişmiş toprak. Göz bebekleri boya ile gösterilmiş , başın üst tarafındaki
bir alan dışında diğer kısımlar da kırmızıya boyanmıştır .
(Duru, 1994, s.62 (Lev.195/I))..... 10
- Resim 3: Kuş Biçimli Riton.** Kuruçay. Geç Kalkolitik Çağ.
Pişmiş toprak. Höyük II'nin 6. Yapı katında bulunan, az pişirilmiş,
grimsi bej hamurlu bir riton, başı olmayan bir kuş gövdesi şeklindedir.
Başın olması gereken yerde kabın ağzı bulunmaktadır.
(Duru, 1994, s. 62 (Lev.194/2I))..... 10
- Resim 4: Kuş Biçimli Riton.** Demircihöyük. İlk Tunç Çağı. Pişmiş toprak.
Eskişehir Arkeoloji Müzesi. Abb. 7. Demircihöyük. K8 733A. katında
bulunmuş. Sırtından bardaklı, akıtacağı kuşun ağzındandır.
(Von Manfied Korfmann, 1987, s. 20 ,resim 7)..... 12
- Resim 5: Ördek Biçimli Riton.** Bahçe, Adana. Tunç Çağı M.Ö.3000 yılının
ikinci yarısı. Pişmiş toprak. Yüksek: 14 cm. Gaziantep Müzesi.
(Gaziantep Müze Rehberi, 1989,s.18, resim 18)..... 12
- Resim 6a-b: Çift Başlı Boğa Ritonu.** Kültepe, Kaniş Karumu 1b katı.
Assur Ticaret Koloni Çağı. Pişmiş toprak. Yüksek: 28 cm, genişlik:18cm.
Ankara Anadolu Medeniyetler Müzesi . Kızıl kahverengi astarlı, mikalıdır.
Çift başlı boğa tek gövdelidir. Emziği başın ortasında yer alır. Boynuzları
kırık gözleri kulakları plastik olarak işlenmiştir.
Kırık ve eksik olan riton alçıyla tamamlanmıştır.
(Özgüç T., 1986, s. 61 (Lev. 113,4a-b))..... 16

- Resim 7 : Aslan Biçimli Riton.** Kültepe. Assur Ticaret Koloni Çağı
Pişmiş toprak. Uz. 21 cm, Gen. 17.8 cm. Kayseri Arkeoloji Müzesi.
Siyah astarlı, perdahlı. Bardak gövdenin ortasında. Dili dışarı uzanmış.
(Özgüç T. 1986, s.59 (Lev. 113,4a-b))..... 16
- Resim 8 : Kuş Biçimli Riton** Kültepe. Assur Ticaret Koloni Çağı
Pişmiş toprak. Uz. 43.5 cm, gen. 27 cm. Ankara Arkeoloji Müzesi
Devetüyü astarlı, siyah ve kırmızı düz ve dalgalı hatlarla süslü.
(Özgüç T., 1986, s. 60 (Lev. 114,5))..... 17
- Resim 9 : Kartal Biçimli Riton.** Kültepe. Assur Ticaret Koloni Çağı
Pişmiş toprak. Uz: 8 cm, gen: 7-5 cm. Ankara Anadolu Medeniyetleri
Müzesi. Kırmızımsı kahverengi astarlı. Başı noksan , gövde
çizgi/inkuste dairelerle süslü. (Özgüç T., 1986, s.60 (Lev. 114,5))..... 18
- Resim 10: Sığır Başlı Riton.** Kültepe. Assur Ticaret Koloni Çağı
Pişmiş toprak. Uz: 14.5 cm, gen: 7 cm. Ankara Anadolu Medeniyetleri
Müzesi. Badem gözlü. Tepe’de Karum II ile çağdaş özel bir evde
bulunmuştur. (Özgüç T., 1986,s.62 (Lev. 115,3))..... 19
- Resim 11 : Kartal Başı Biçimli Riton**Kültepe. Assur Ticaret Koloni Çağı
Pişmiş toprak. Uz: 15cm, gen:8cm .Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi
Kirlili gri astarlı, perdahlı. Bardak ağzının bir kenarı kırık.
(Özgüç T., 1986, s.61 (Lev. 115,2, r. 49))..... 20
- Resim 12: Tavşan Başı Biçimli Riton.** Kültepe-Kaniş. Assur Ticaret Koloni Çağı.
Pişmiş toprak. Uz: 10.5 cm, gen: 2cm. Ankara Anadolu Medeniyetleri
Müzesi. (Özgüç T., 1986, s.62 (Lev. 47,3-4))..... 20
- Resim 13 : Bitişik bardak biçiminde riton .** Kültepe, Kaniş.
Assur Ticaret Koloni Çağı. Pişmiş toprak. Anadolu Medeniyetler Müzesi.
Kahverengi astarlı ve perdahlı, her iki kap da yuvarlak şerit ağızlı,
konik gövdeli, sepet kulpludur. Hayvanın başlarının üzerinde içi
noktalı konsantirik daireler bulunur. Çarkta şekillendirilmiştir.
(Özgüç T., 1982, s.39 (Lev. 54, 1 a.b.c))..... 21
- Resim 14 : Emziği Koç Başı Biçimli, Doldurma Kısmı Tekne Biçimli Riton**
Kayseri. Assur Ticaret Koloni Çağı. Pişmiş toprak. Uz: 18.8 cm., yük: 4.7 cm.

- Ankara Anadolu Medeniyetler Müzesi, Koyu gri, kahverengi, kırmızı ve maden parlaklığında perdahlı (Özgüç T., 1986, s.63 (Lev. 117, 3))..... 22
- Resim 15 : Emziği Boğa Doldurma Kısmı Tekne Biçimli Riton**
Kültepe. Assur Ticaret Koloni Çağı. Pişmiş toprak. Uz: 12.8 cm., yük: 9.4 cm. Kayseri Arkeoloji Müzesi . Kahverengi gri astarlı, perdahlı hayvan dört bacağı üstünde yatmaktadır. Hayvanın başı kırılmış olmasına rağmen tırnaklarından boğa olduğu anlaşılmaktadır. Ön bacaklar kabartma kalın bir şerit halinde birbirine bağlıdır. (Özgüç T., 1986, s.63 (Lev. 117, 5a-b))..... 22
- Resim 16a-b : Emziği Koç Doldurma Kısmı Tekne Biçimli Riton**
Kayseri. Assur Ticaret Koloni Çağı. Pişmiş toprak. Yük: 7,7 cm. Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi. Kahverengi kırmızımsı astarlı ve çok iyi perdahlıdır. Düz dipli, bir kenarında koç biçiminde emzik yer alır. Karşıt kenarda tünemiş biçimde bir kartal ve uzun kenarında da teknenin dışında bir erkek figürü yer alır. (Özgüç T., 1986, s.63 (Lev. 118, Ia-b)).... 23
- Resim 17 : Emziği Boğa Başı Doldurma Kısmı Tekne Biçimli Riton**
Kültepe, Kaniş Karumu. Assur Ticaret Koloni Çağı. Pişmiş toprak. Uz: 18.6 cm, yük: 5.2 cm. Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi Kırmızı astarlı, perdahlı. Boğanın başı krem astarlı. Dört köşeli teknenin dar yüzü boğa biçimindedir. Hayvan dört bacağı üzerine yatmıştır. Teknenin içine yapılmış olan insan figürü kırılmıştır. Boğa başı plastik olarak işlenmiştir. (Özgüç T., 1986, s.64 (Lev. 117, 4 r. 50))..... 23
- Resim 18 : İnsan Başı Biçimli İçki Kabı.** Kültepe. Assur Ticaret Koloni Çağı Pişmiş toprak. Yük: 12.7 cm., gen: 7.1 cm. Koyu kırmızı astarlı, perdahlıdır. Yuvarlak ağız kenarı hafifçe dışa dönüktür. Uzun ince burnu hafifçe kemerli, kaşları burna bağlıdır. Badem gözlü, alt göz kapakları ince bir çizgiyle gösterilmiştir. Kulakları büyük, bardağın altı düz yapılmıştır. (Özgüç T., 1986, s.65 (Lev. 119,35,4))..... 25
- Resim 19 : Çizme Biçimli Riton.** Kültepe, Kaniş. Assur Ticaret Koloni Çağı Pişmiş toprak; Uz: 10 cm, yük: 10.5 cm. Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi. Tek renkli, kısa ve kalındır. Uçları da kısadır. (Özgüç T., 1986, s.64 (Lev. 119,4))..... 26

- Resim 20a-b : Çarık Biçimli Riton.** Kültepe, Kaniş. Assur Ticaret Koloni Çağı
Pişmiş toprak. Uz: 13.3 cm., yük: 9.6 cm. Kayseri Arkeoloji Müzesi
Krem astarlı, kahverengi nakışlıdır. İnce- uzun, sivri uçları yukarı doğru
çok kıvrıktır. (Özgüç T., 1986, s.64 (Lev. D, I, III14,5))..... 27
- Resim 21: Aslan Biçimli Riton.** Boğazköy, M/18 .Ambarlıkaya Terasında 3 nolu
Pithastan. Eski Hitit.Pişmiş toprak. Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi.
Grimsi kahverengi dokulu kilden yapılmış kırmızımsı kahverengi astarlı ve
perdahlıdır. Baş ve boyunda bulunan yele hatları ince ve derin yivlerle
belirtilmiştir. Kuyruğu gövdeye yapışık olup üçte biri kopmuştur.
(Gülyaz, 1993, s.33 (Lev. XV. 1 a.b.c.))..... 30
- Resim 22 : Boğa Biçimli Riton.** Boğazköy, Büyükkale. Hitit İmparatorluk Çağı.
Pişmiş toprak. Yük: 90 cm. Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi
Çanak çömlek konusunda dini işlevi olanların yapımına önem gösterilmiştir.
Törensel içki kapları bu türün önde gelenleridir. Fırtına tanrısının iki
boğasını betimleyen heykel şeklindeki kaplar bu konunun en özgün
yapıtlarıdır. Sırtından bardaklı, krem hamurlu, kırmızı astarlı ve perdahlı.
Üçgen şeklinde süsleri var. (Bittel, 1970, s.72 (PL. 1ba.b))..... 31
- Resim 23a-b : Kuş Biçiminde Riton.** Beycesultan .Hitit Çağı M.Ö. 18-17 yy.
Pişmiş toprak. Yük. 13.1 cm. Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi.
Devetüyü renkli kırmızı astarlıdır. Bu iki riton aynı döneme aittir.
Dışa doğru abartılı uzun bir kuyrukla akıtma yeri ve sırtından kulbun olduğu
yerdeki bir açıklıktan doldurma ağızı bulunmaktadır. Baş ve tırnaklar iyi
şekillendirilmiş olmasına karşın bu kuşun türü saptanmaya yeterli değildir .
Bu yüzden fantastik kuş biçimli riton da denilebilir.
(Lloyd ve Mellaart, 1965, s.100 (r. P11))..... 31
- Resim 24 : Boğa Biçimli Riton.** Beycesultan. Hitit Çağı M.Ö. 18-17 yy.
Pişmiş toprak. Devetüyü renkli, parlak kırmızı astarlıdır. Baş kaybolmuştur.
Hayvanın cinsiyeti ve bacakları bunun bir boğa olduğu düşüncesini
uyandırıyor. (Lloyd ve Mellaart, 1965, s.100 (r. P11))..... 32
- Resim 25: Boğa Başı Biçiminde Riton.** Eski yapar. Eski Hitit Çağı.
Pişmiş toprak. Anadolu Medeniyetleri Müzesi.
(Akurgal, 1988, s.47 (Lev. 21a))..... 33

- Resim 26: Koç Başı Biçimli Riton.** Konya, Karahöyük .Hitit İmparatorluk Çağı.
Pişmiş toprak. (Alp, 1953, s. 36 ,r.2) 33
- Resim 27: Törensel İçki Kabı.** Alişar. Hitit İmparatorluk Çağı M.Ö. 16-17 yy.
Pişmiş toprak. Yük. 8.9 cm. Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi.
(Anadolu Medeniyetleri Müzesi Rehberi, 1983: 84, r.114) 34
- Resim 28 :Törensel İçki kapları.** Kültepe. Eski Hitit Çağı M.Ö. 19. yy
Pişmiş toprak Yük. 14.5 cm. Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi.
(Anadolu Medeniyetleri Müzesi Rehberi, 1983, s.84, r.113) 34
- Resim 29: Boğa Protomu Biçiminde Riton.** Alacahöyük. Hitit İmparatorluk Çağı
Pişmiş toprak. Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi.
Gri özlü devetüyü hamurlu ve astarlı, perdahlıdır. Bardak şeklinde riton olup boğa başlıdır. Alnında yaprak motifleri bulunmaktadır. Sol boynuzunun ucu kırılmıştır. Boğanın göğsü oyuk dairelerle bezelidir. Alta doğru bacaklardan biri kırıktır. Yuvarlak kesitli bir kulbu vardır.
(Özgüç T. ve N., 1949, s.10,(Lev XLVII)) 34
- Resim 30 :Koç Protomu Biçiminde Riton.** Elbistan-Karahöyük.
Hitit İmparatorluk Çağı. Pişmiş toprak. Yük:16.5 cm ,gen: 12.1 cm.
Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi. Açık bej hamurlu, astarlı ve parlak perdahlıdır. Boynuzlardan biri kırılmıştır. Diagonal derin yivlerle süslenmiştir. Alın kısmı 'v' lerle süslenmiştir. Hayvanın bel kısmı kırık olup, yukarıya doğru bardak olabilecek bir çıkıntısı bulunmaktadır
(Koşay, 1964, s.67, r. 8)..... 34
- Resim 31: Tekne Biçimli Riton.** Kaniş, Karum. Hitit İmparatorluk Çağı.
Pişmiş toprak .Uz: 18.8 cm. ,gen: 4.7. cm. Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi. Koyu gri hamurlu, parlak astarlı ve perdahlıdır. Madaya benzeyen emziği vardır. Teknenin ön kısmım dar ve yuvarlak arkası geniş ve köşelidir. Boyun kalın ve kemerlidir. Badem gözleri patlak, kulakları diktir.
(Özgüç, 1950, s.75,(Lev. LXVII, r.433)) 35
- Resim 32: Emziği Boğa Doldurma Kısmı Tekne Biçimli Riton**
Kaniş. Hitit Çağı. Pişmiş toprak. Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi.
Teknesi dikdörtgen prizmalı, emziği boğa başı biçimli riton.
(Bittel, 1976, s.90, r.70)..... 36

- Resim 33 : Ayakkabı Biçimli Riton.** Alacahöyük. Orta Hitit. Pişmiş toprak.
Yük:10 cm, uz: 16 cm, ağız gen: 5.5 cm. Yuvarlak ağızlı, kırmızı boyalı, üzeri oyularak yapılmış ayakkabının bağlarını temsil eden çizgilerle süslü. (Koşay, 1973, s.21, (Lev. 39))..... 37
- Resim 34 :Çarık Biçimli Riton.** Kaniş. Hitit İmparatorluk Çağı. Pişmiş toprak.
Yük: 15cm, uz: 10cm. Krem astarlı, kahverengi noktalarla süslü. (Özgüç, 1959, s.65, (Lev. XLII, r.84))..... 37
- Resim 35 :Koç Biçimli Riton.** BYR 1948-1951, env. K 301 tapınak.
Doğu Yunan Dönemi M.Ö. 600. Pişmiş toprak. Yüksek:12.5 cm. İzmir Arkeoloji Müzesi. Riton Orta Orientalizan stilde koç biçimli plastik vazo(rhyton). Kabın ağzı koçun sırtında, akıtma deliği ise ağzında olmayıp koçun tepesinde(başın üstünde) dir. Hamur krem rengi, astar beyaz, benekler ve göğüs ortasındaki rozet kahverengi. (Akurgal, 1993, s.42 (Lev. 132a,b))..... 39
- Resim 36: Koç Başlı Riton.** Bayraklı. Doğu Yunan Dönemi. Pişmiş toprak.
Yük: 29 cm., ağız çapı: 12 cm. İzmir Arkeoloji Müzesi. Boynuz biçimli içki kabının sivri ucu koç başı şeklindedir. Koçun boyun kısmı kahverengi üzeri beyaz noktalı, kabın gövdesi kiremit rengi yüzey üzerine içi beyaz noktalı, kırmızı renkte balık pulu bezemelidir. (Akurgal, 1986, s.199, r.198)..... 40
- Resim 37: Boğa Başlı Riton.** Artemission(Yunan).Yunan Dönemi M.Ö.600 yılları. Pişmiş toprak. (Yunan). Yüksek. 6.5 cm. Sağ kulağın girişinde kutsal suyun dökülmesi için bir delik bulunur. Boynuzlar, kulaklar, boyun kenarları ve burunun ucu siyah, yüz çizgileri kahverengi boyanmıştır. Alına haç şeklinde benekler dizilmiştir. (Efes Müzesi Kataloğu, 1993, s.123)..... 40
- Resim 38 :Atbaşı Biçiminde Riton.** Çandarlı (Env. No 8153).
Doğu Yunan Dönemi. Pişmiş toprak. İstanbul Klasik Eserler Müzesi. (İstanbul Ark. Müzeleri Yıllığı, 1960, s.14, r.1)..... 41
- Resim 39: Satir Baş Biçiminde Riton.** Çandarlı (Env. No.8165).
Doğu Yunan Dönemi Pişmiş toprak. İstanbul Klasik Eserler Müzesi. (İstanbul Ark. Müzeleri Yıllığı, 1960, s.14, r. 2)..... 41

- Resim 40: Üç Boyutlu Riton.** Artemission (Yunan). Yunan Dönemi
M.Ö. 490-440 yılları. Pişmiş toprak. İlk haliyle boyanıp, pişirilmiş kap ana renklerin geçiti gibidir. Atın vücudu, Amazonun yüzü ve elleri beyazdır. Boynuzun altında yer alan desende Yunan yaşamında belirleyici olan M.Ö. 490- 440 yılları arasındaki Yunan-Pers, Yunan-Amazzon savaşlarının etkisi görülmektedir.(Vermeule, 1982, s.184, r. 237)..... 42
- Resim 41a-b: At Biçimli Riton.** Koleksiyon. Urartu Uygarlığı. Pişmiş toprak.
Yük. 23cm, gen. 33cm. Deye tüyü renkli, perdahlı, bir yüzündeki bezeme silinmiş at biçimlidir. Gövdesini üstündeki libasyon yeri kırılmıştır. Ayakları gayet pirimitif özellikte olup ön ayak uçlarında birer delik görülmektedir. Eserin iyi korunmuş olan yüzü açık eflatun ve koyu kırmızı renklerle bezenmiştir. (Taşyürek, 1977, s.178, r. 11a-b)..... 44
- Resim 42: Ayak Biçimli Riton.** Urartu Uygarlığı . Pişmiş toprak. Yük: 13cm.,
ağız çapı: 4cm. Adana Müzesi. Env. No. 29.5.1972. Deve tüyü hamurlu, üzeri kırmızı-kahverengi boyalı. Ağız kısmı kırık olan bu riton üzerinde içleri taramalı üçgenler şeklinde bezeme yer almaktadır.
(Taşyürek, 1977, s.178, r. 12)..... 44
- Resim 43: Çizme Biçimli Ritonlar.** Karmir-Blur. Urartu Uygarlığı.
Pişmiş toprak . Boya bezekli. Kırmızı cilalı, çizme biçimlidir.
(Urartu çorap motifi).(Sevim, 1997, s.147).....45
- Resim 44: Boynuz Biçimli Riton.** Gordion. Frig Çağı. Pişmiş toprak.
Boy: 26 cm, ağız çapı: 6.9 cm. Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi
Açık gri renkli, ince hamurlu, iyi pişirilmiş olup koyu gri renkte astarlı ve perdahlıdır. Ağız kenarı düz olup 1 cm'lik mesafeden sonra hafif bir girinti yaptıktan sonra gövdesi aşağıya doğru daralmaktadır. Uç kısmında çıkıntılı bir kısımdan sonra kırıklık göze çarpar. Eser birkaç yerinden çatlak olup yapıştırılmış ve bir yerinde de eksikliği vardır.
(Henüz yayınlanmamış)..... 47
- Resim 45: Kaz Biçimli Törensel İçki Kabı.** Gordion. Frig Çağı.
M.Ö. 8. yy sonu 7. yy başı. Pişmiş toprak. Yük: 37 cm. Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi. Kral ailesinden bir çocuğa ait P tümülüsü.
(A. Medeniyetleri Müze Rehberi, 1983, s.121, r.174)..... 47

- Resim 46 : Keçi Biçimli Törens el İçki Kabı.** Gordion. Frig Çağı
Pişmiş toprak. Yük: 16 cm. Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi
Kral ailesinden bir çocuğa ait P tümülüsü.
(A. Medeniyetleri Müze Rehberi, 1983, s.123)..... 48
- Resim 47: Boğa Biçimli Riton.** Güllücek. Frig Çağı. Pişmiş toprak.
Boy: 17.7 cm, yük: 8 cm. (Koşay, 1957, s.6, r. 2)..... 48
- Resim 48: Boğa Başı Biçiminde Riton.** Anadolu. Geç Frig Çağı. Pişmiş toprak.
Boy: 21 cm, çevre çap: 0.8 cm. Koleksiyon. Gri renkte boynuz ve kulak sonradan eklenmiş. (Von Zabern, 1974, s.135, r. 135).....49
- Resim 49: Ördek Biçimli Törensek Kap.** Sardes. Lidya Uygarlığı
Pişmiş toprak. Sırtından bardaklı. Akıtma kısmı ağzında.
(Greenalt Jr, 1987, s.43, r. 11)..... 50
- Resim 50 : Bot Biçimli Törens el Kap.** Sardes. M.Ö. 555. Lidya dönemi.
Pişmiş toprak. (Greenalt Jr, 1987, s.43, r. 12)..... 51
- Resim 51: Kükreyen Aslan Başı Riton**
Adana yakınlarında Kapadokya bölgesi. Pers Egemenliği M.Ö. 3-4.yy
Pişmiş toprak. Koleksiyon. Boynuzları, bacağı ve sağ kulağı kaybolmuş.
Ritonun ağzı, kulakları, boynuzları kırmızı renktedir. Aslanın gövdesi, arka bacakları kanatları flüt şeklindeki kabın yüzeyinde gösterilmiştir.
(Von Zabern, 1974, s.162, r. 162)..... 52
- Resim 52 : At Protomu Biçiminde Riton.** Adana yakınlarında Kapadokya.
M.Ö. 3. yy . Helenistik Dönem. Pişmiş toprak. Yük: 35 cm. Koleksiyon
Yelenin üst köşesi yukarı doğru kendi içinde kıvrım oluşturmuş, bağlanmıştır.
Atın bacaklarının arasında olan bölgede kısa bir emzik yer alır.
(Von Zabern, 1974, s.163, r. 163)..... 54
- Resim 53: Panter Biçimli Riton.** Bahçe, Adana'da bulunmuş. Helenistik dönem.
Pişmiş toprak. Yük: 18 cm. Gaziantep Müzesi
(Gaziantep Müze Rehberi, 1989, s.55, r. 78)..... 55
- Resim 54: Boğa Başı Biçimli Riton.** Roma Dönemi. M.Ö. 360. Pişmiş toprak.
Uz: 19.3 cm, çapı: 9.3-9.5 cm. J.Paul Getty Müzesi.
(Graecia, 1982, s.115)..... 56

- Resim 55: Boynuz Biçimli Riton.** Roma dönemi. Pişmiş toprak Uz. 17.5 cm.
Yivli, kulplu, sarmaşık ve nokta güllerle süslü.
(Graecla, 1982, s.84)..... 56
- Resim 56: Hayvan Figürlü Duvar Çinisi.** Beyşehir Kubadabad Sarayı.
Selçuklu Dönemi. Çini. Konya Karatay Medresesi . Sıraltı
teknğinde yapılmıştır.(Öney, 1993, s.85)..... 58
- Resim 57: İznik tabağı.** Selçuklu Dönemi. 16. Yy başı. Washington (D.C.).
Freer Gallery of Art. Sıraltı tekniğinde mavi- beyaz seramik tabak.
(Öney, 1993, s.86)..... 59
- Resim 58: Kuş gülabdanı.** Osmanlı Dönemi. Koleksiyon.
(Bayramoğlu, 1996, s.33)..... 60
- Resim 59 : Kuş gülabdanı.** Osmanlı Dönemi. Koleksiyon
(Bayramoğlu, 1996, s.33)..... 61
- Resim 60: Keramik tabak.** Kütahya. Osmanlı Dönemi 19.yy
Pişmiş toprak. Yük: 3 cm, çap: 23 cm . Kütahya Etnografya Müzesi,
(Ruksmuseum van Duheden Leiden, 1986, s.308, r. 312) 61
- Resim 61: İznik Duvar Çinisi.** İznik. Osmanlı Dönemi 16. yy sonu..
Washington (D.C.) Freer Gallery of Art. Sıraltı tekniğinde işlenmiş
çok renkli. (Öney, 1993, s.97)..... 62
- Resim 62: Sırlı röliyefli sürahi.** Çanakkale. Osmanlı Dönemi
19 yy sonu- 20 yy başı. Ankara Etnografya Müzesi.
(Öney, 1993, s.108)..... 62
- Resim 63: İznik Seramiği maşrapa.** Osmanlı Dönemi 16.yy
Hamburg-Museum für Kunst und Geverbe Sanat ve Etnografya Müzesi.
(Önder, 1989, s.11, r. 18)..... 63
- Resim 64 : At Biçimli Kap.** S. Gönül koleksiyonu. Osmanlı Dönemi 19.yy sonu
20.yy başı. Pişmiş toprak. Yük: 23.8 cm.
(Sadberk Hanım Müzesi Sergi Kataloğu, 1991)..... 64
- Resim 65 :Deve Biçimli Kap.** S.Kıraç koleksiyonu. Osmanlı Dönemi
19.yy sonu 20.yy başı. Pişmiş toprak. Yük: 15.2 cm.
(Sadberk Hanım Müzesi Sergi Kataloğu, 1991)..... 64

Resim 66: Sadi Diren, Seramik heykel. Cumhuriyet Dönemi (Akbank Kültür Sanat Eğitim Merkezi Sergi Kataloğu, 1995, s.15).....	67
Resim 67: Sadi Diren, Seramik heykel.. Cumhuriyet Dönemi (Bodur ve Ağar, 1990)	68
Resim 68: Sadi Diren, Seramik heykel. Cumhuriyet Dönemi (Akbank Kültür Sanat Eğitim Merkezi Sergi Kataloğu, 1995, s.1).....	68
Resim 69: Sıtkı Olçar, Seramik riton. Cumhuriyet Dönemi (Esbank Kütahya Sanat Galerisi Kataloğu, 1998).....	69
Resim 70: Sıtkı Olçar, Seramik Biblolar. Cumhuriyet Dönemi (3. İstanbul Sanat Fuarı, 1993).....	70
Resim71: DÖSİM, Frigya Stilinde Seramik Riton. Cumhuriyet Dönemi (Dösım, 1993, r.62).....	70
Resim72: DÖSİM, Frigya Stilinde Seramik Riton. Cumhuriyet Dönemi (Dösım, 1993, r.18).....	70
Resim73: DÖSİM, Frigya Stilinde Seramik Riton. Cumhuriyet Dönemi (Dösım, 1993, r.17).....	71
Resim 74: Kütahya Porselen Sanayi A.Ş. ,Hayvan biçimli biblolar. Cumhuriyet Dönemi (Kütahya Porselen Biblo Kataloğu, 1999).....	72
Resim 75: Yalılı Seramik, .Kaz biçimli peçetelik. Cumhuriyet Dönemi (Yalılı Seramik, 1999).....	72
Resim 76: Kirpi Seramik, Kaz biçimli biblo. Cumhuriyet Dönemi (Kirpi Seramik, 1999).....	72
Tablo 1. Anadolu'da Seramik Ritonlar	73
Resim 77: Boynuz Biçimli Ritonlar (Kendi çektiği fotoğraf)	75
Resim 78: Çarık Biçimli Ritonlar (Kendi çektiği fotoğraf)	75
Resim 79: Çarık Biçimli Ritonlar (Kendi çektiği fotoğraf)	76
Resim 80: Çarık Biçimli Ritonlar (Kendi çektiği fotoğraf)	76
Resim 81: Çarık Biçimli Ritonlar (Kendi çektiği fotoğraf)	77
Resim 82: Tekne Biçimli Çerezlik (Kendi çektiği fotoğraf)	78
Resim 83: Sığır Biçimli Form (Kendi çektiği fotoğraf)	78
Resim 84: Sığır Biçimli Form (Kendi çektiği fotoğraf)	79
Resim 85: Sığır Biçimli Form (Kendi çektiği fotoğraf)	79

Resim 86: Boğa Biçimli Form (Kendi çektiği fotoğraf).....	80
Resim 87: Fantastik Hayvan Biçimli Form (Kendi çektiği fotoğraf).....	80
Resim 88: Fantastik Hayvan Biçimli Form (Kendi çektiği fotoğraf).....	81
Resim 89: Aslan Biçimli Form (Kendi çektiği fotoğraf).....	81
Resim 90: Domuz Biçimli Form(Kendi çektiği fotoğraf).....	82
Resim 91: Domuz Biçimli Form(Kendi çektiği fotoğraf).....	82
Resim 92: Karıncayiyen Biçimli Form(Kendi çektiği fotoğraf).....	83
Resim 93: Karınca Biçimli Form(Kendi çektiği fotoğraf).....	83
Resim 94: Kuş Biçimli Form(Kendi çektiği fotoğraf).....	84
Resim 95: Kuş Biçimli Form(Kendi çektiği fotoğraf).....	85
Resim 96: Kuş Biçimli Form(Kendi çektiği fotoğraf).....	86
Resim 97: Kuş Biçimli Form(Kendi çektiği fotoğraf).....	86
Resim 98: Balık Biçimli Form(Kendi çektiği fotoğraf).....	87
Resim 99: Kedi Biçimli Form(Kendi çektiği fotoğraf).....	87
Resim 100: Kedi Biçimli Form(Kendi çektiği fotoğraf).....	88
Resim 101: Fare Biçimli Form (Kendi çektiği fotoğraf).....	88
Resim 102: Fare Biçimli Form I(Kendi çektiği fotoğraf).....	89
Resim 103: Fare Biçimli Form I detay(Kendi çektiği fotoğraf).....	89

GİRİŞ

Bu araştırmayla ilgili olarak akla ilk gelen soru “Niçin özellikle bu konunun tez konusu olarak seçildiği ?” olabilir. Seramik, çağlar boyunca insan yaşantısında oldukça önemli bir yer tutmuştur. Seramik ritonların dinsel işlevli oluşu nedeniyle bu önem daha da pekişmiştir. İnanç sistemi ve toplumsal ideolojinin de sanat ürünleri üzerinde etkili olduğu gözlenmiştir. Bu nedenle seramik ritonlarda işlenen konular inanç niteliğindedir. İnanç niteliği taşıyan konular Hitit Çağı öncesi dönemden günümüze değin kendi çizgisi üzerinde sürüp giden bir bütündür.

Anadolu’da yaşayan uygarlıklar ayrı ayrı topluluklar olabilir. Ancak önce yaşayan ulus kendinden sonra yaşayanlara birçok uygarlık yaratmaları, inançlar, gelenek ve görenekler bırakmıştır. Kendinden sonraki uygarlıkların yaratmalarını, inançlarını, geleneklerini ve göreneklerini beslemiştir. Bu şaşmaz gerçeği müzelerdeki seramik ritonlar ortaya koymaktadır.

“Neolitik Çağ’da üretilen hayvan biçimli kaplar ise “Bibru / Riton” adı verilen kapların prototipleri olarak kabul edilmiştir.” (TİMUR, 1987, s.6)

Dolayısıyla daha sonraki uygarlıkların sanat ürünlerini etkilemiş ve gelişimine neden olmuştur. Konu-öz aynı fakat biçim farklılıkları ile ortaya çıkmıştır. Neolitik Çağ’dan Assur Ticaret Koloni Çağı’na kadar sırtından bardaklı olarak üretilen seramik ritonlar Assur Ticaret Koloni Çağı ve Hitit Çağı’nda biçimsel farklılıklarla ortaya çıkmıştır. Tekne biçimli ritonlar kendi içinde farklılıklar göstermektedir. Sırtından bardaklı ve başından bardaklı hayvan biçimli ritonların süslemelerinde gelişmeler görülmüş ve hayvanlar daha gerçekçi biçimde yapılmıştır. Bu kaplar Assur Ticaret Koloni Çağı ve Hititler Çağı’nda en yoğun dönemini yaşamıştır. Hitit Çağı’ndan sonraki uygarlıklarda ise azalarak devam etmiştir.

Bu çalışmada, Anadolu inançlarından kurban sunma törenlerinde birinci derecede kullanılan riton / bibruların yapılış amacı, anlamı, teknik-biçim özellikleri ve bu inancın günümüze kadar gelip gelmediği araştırılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

SERAMİK RİTONUN TANIMI , İŞLEVİ VE TARİHÇESİ

1. Seramik Ritonun Tanımı ve İşlevi

Uygarlık, düşün ürünü insanla bağlantılıdır, insanla doğar, insanla yaşar, insanla gelişir. Toprağın insan yaşamına girmesi çok eski çağlara dayanır. İnsanlar çeşitli ihtiyaçlarını karşılamak için ucuz ve bol malzeme toprağı kullanmışlardır. Topraktan kaplar üretmiş ve bu kapları farklı amaçlar için kullanmışlardır. Seramik kapların önemli bir grubunu da libasyon (tören) kapları oluşturmaktadır.

Bu tören kaplarının pişmiş toprak dışında gümüş, saf doğal cam(opsediyen), altın, bronz, bakır, demir gibi maddelerden yapılanları da vardır.

Anadolu'da yapılan arkeolojik kazılarda en çok pişmiş topraktan yapılmış tören kapları çıkarılmıştır. Yazılı metinlerde bu kapların değişik isimleri olduğu bilinmektedir.

“Metinlerde aynı kabın bazen Sümerce bazen Akadca bazen de Hititçe karşılıklarıyla ifade edilmiştir”(COŞKUN, 1992, s.30).

İçki sunulan kaplardan libasyon için kullanılanlara Hitit Çağı'nda BİBRU denildiği bilinmektedir. Çivi yazılı Hitit Çağı yazılarında çok önemli bir yeri olan BİBRU'lar hakkında dikkatli araştırmalar yapılmıştır.

“Akadca BİBRU kelimesinin anlamı Ehelolf tarafından kurban kabı olarak değiştirilmiş ve hayvan listesi belirtilmiştir. Branstein bu listeye ilavelerde bulunmuştur. Carruba da her iki listeyi göz önünde bulundurarak tam bir liste açıklamıştır. Tuchelt, BİBRU' nun kelime anlamını Orta ve Yeni Babil sözlük listesinde ‘Horoza benzer kuş’ olarak da geçmekte olduğunu belirtmiştir”(GÜLYAZ, 1993, s.27).

Arkeolojik kazılar sonucunda bulunan pişmiş toprak BİBRU'lar kutsal alanlarda bulunmuştur. Tapınakların en önemli demirbaşları arasında BİBRU'lar görülmektedir. Heykellerine tapınılan tanrıların birer kutsal hayvana sahip olmaları bu libasyon kaplarının çoğunluğunun hayvan biçimli olduğunu göstermektedir.

“Aslan Bibru'sundan Savaş Tanrısı ‘Gal-zu’, Yaylaların Tanrıçası ‘Tanrı Uahisi’, Asgasepa, kral ve kraliçe içebilir. Buna karşılık İştâr ve Fırtına Tanrısı için Boğa BİBRU'su kullanılmıştır” (GÜLYAZ, 1993, s.114).

Demek ki bu kap ile ya tanrının kendisi ya da hayvanı temsil edilmektedir. Bu nedenle hayvan biçimli olarak yapılmıştır.

“Hayvan biçimli libasyon kaplarının yanında boynuz, çizme, insan biçimli olanlara da riton denilmektedir.”(BİTTEL, 1939, s.32).

Günümüzde Hitit Çağı kaplarının bazıları Yunancada farklı isimlere adlandırılmıştır(Kantoros, Amfora, Rhyton gibi). Dolayısıyla Hitit Çağı'nda bilinen adından çok Yunanca adları bilinmektedir.

“Rhyton, Antik Yunan’da akış veya yağmur anlamını veren, rysis sözcüğünden gelmektedir. Hayvan boynuzu, başı veya tam hayvan biçiminde bir deliği ya da küçük açıklığı olan, şarabın yağmur gibi akışını sağlayan kap veya vazodur” (BOGER, 1971, s.285).

Buna göre Bibru, Rhyton özde aynı anlama gelmektedir. Bibru, Rhyton olarak adlandırılan kapların içerisine içilecek madde olarak şarap, bira konulmaktadır.

“İçki sunulan kaplardan libasyon için kullanılanları diğerlerinden ayırtmakta bazı kriterler kullanılmıştır. “Kurban sunmak” özellikle “içki sunmak” tır ve kendisiyle doğrudan doğruya libasyon yapılan kapların işlevlerinde geçer. Bu tür kaplardan, içlerindeki kutsal sıvı tanrıların huzurunda dökülür. Diğerleri ise “içmek, içirmek” anlamına gelip “tanrıyla birleşmek” işlevini temin eder” (ÇOŞKUN, 1992, s.29).

Yukarıdaki açıklamalardan da anlaşılacağı üzere Hitit Çağı’nda Bibru; Yunancada Rhyton olarak adlandırılan kaplar, heykellerine tapınılan tanrıların sembolleri olarak çoğunluğu hayvan biçimli yapılmıştır. Buna göre Riton içerisine içilecek maddenin konulmasına yarayan ve içkinin kutsal alana dökülmesine yarayan, çoğunluğu hayvan biçimli, inançlardan doğan kaplardır.

Eski Çağın Anadolu insanı için düşüncenin kaynağı doğadır. Soyut bir kavram yoktur. Tanrı bile somuttur. Gözle görülür elle tutulur bir varlık niteliğindedir. Bu bakımdan tanrılar insan ya da hayvan biçimlidir.

Eski Çağın insanı için tanrı- insan- hayvan üçlüsü gibi bir bütün çıkmıştır ortaya. Bu bütünü de bölümlere ayırarak anlama, açıklama olanağı yoktur. Bu üçlünün tek kaynağı vardır, o da doğadır. Doğa, hepsini kuşatan, besleyen, barındıran, yaratan bir güç kaynağıdır, bir engin kucaktır.

2. Seramik Ritonun Tarihsel Gelişimi

İnsandan kopan, insanın dışında kalan bütün yaratmalar, düşünce ürünleri birer cansız kalıntı, unutulmuş nesne olmaktan öteye geçemez. Çağdaş uygarlık anlayışına göre bilim, insanla çevresi arasında bağ kuran, doğa ile insan arasındaki köklü bağlantıyı gün ışığına çıkaran, insanları aydınlatandır.

Anadolu'nun eski çağlarıyla ilgilenenden, özünü kavramak, yapısını anlamak isteyen gizli saklı yönü yoktur. Doğayı canı isteyen eşer, didikler. Sesini çıkarmaz. Doğa kapalı değildir, onu öğrenmek isteyeneye. Bütün insanlara bir dilde söyler doğruyu, sayısız karmaşık dilleri yoktur doğanın.

Çağdaş uygarlık anlayışını gözönünde bulundurmadan Büyük Larusse Seramik Ritonları M.Ö. 2000 yıllarından başlayarak tarih sırasına koymuştur.

“ Riton M.Ö. 2000 yıllarından başlayarak Anadolu ve İran'da, uzun süre göçebe halkalara özgü bir kap olarak kalmıştır.” (Büyük Larusse Sözlük ve Ansiklopedisi, 1986, s.9814).

Anadolu'nun genel değişken kronoloji sistemi içinde M.Ö. 8000-5000 yılları Neolitik Çağ olarak kabul edilir. Bu Çağ'da seramik ritonlar görülmeye başlanmıştır.

“ Yaklaşık M.Ö. 6000 yıllarının ortalarında ilk seramik örnekler görülmeye başlamıştır. Ceylan, geyik, domuz biçimli ritonlar Hacılar'ın VI. tabakasında ele geçirilmiştir” (LLOYD ve MELLAART, 1961, s.66).

Bu dönemde görülen seramik ritonlar yerli halka özgü kap biçimleridir. Ayrıca daha sonraki seramik ritonların öncüleri olarak karşımıza çıkmaktadır.

“Çatalhöyük kazılarında bulunan hayvan biçimli kaplar ise ‘Riton’ adı verilen kapların prototipleri olarak bilinir”(TİMUR, 1987, s.6).

Seramik ritonların yapımı Assur Koloni Çağı'na kadar aralıksız sürmüştür. Fakat Assur Ticaret Koloni Çağı'nda konu olarak işlenen hayvanların sayısı daha çoğalmıştır.

“Anadolu'nun yerli halkı olan Hattiler'le Hititler'in ilk öncülerinin ve Assur'lu tüccarların ortak yarattıkları; ancak sanatında tümüyle yerli stilin egemen olduğu çağın seramikleri en güzide eserler arasında kabul edilir”(TİMUR, 1987, s.8).

Seramik Ritonların yapımı Assur Ticaret Koloni Çağı ve Hitit Çağı'nda en yoğun dönemini yaşamıştır. Hitit Çağı'ndan sonra ise Roma Dönemi'ne kadar azalarak devam etmiştir. Seramik riton olarak Türkler'de görülmemektedir. Fakat hayvan biçimi, kudret sembolü olarak işlenmiştir. Günümüzde ise sanatın konusu olmaya devam etmektedir.

“Anadolu'da Türk sanatı M.S. 1071'de Selçuklular'la başlamıştır (ASLANAPA, 1989, s.101). Bu dönemde de hayvan biçimi ya da hayvanlar kudret sembolü, tılsımlı ve yarar sağlayıcı olarak görülmüştür. Hayvanlar ve üzüm süsleme ögesi olarak kullanılmıştır” (ÖNEY, 1980, s.111).

İKİNCİ BÖLÜM

ANADOLU'DA TARİH ÖNCESİ DÖNEMLERDE SERAMİK RİTONLAR

1. Neolitik Çağ'da Seramik Ritonlar

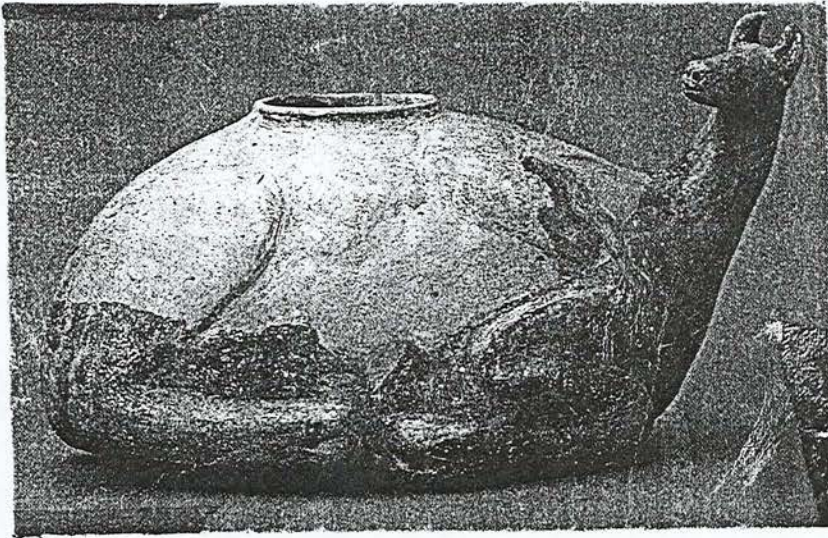
Uygarlık, insanın düşünmeye, çevresini değiştirmeye, bulunduğu yere kendi damgasını vurmaya koyulmasıyla başlar. Uygarlığın insanlık tarihinde besin üretimi yanında ilk yerleşik toplulukların kurulması ile başlayan dönemi Neolitik Çağ (M.Ö, s. 8000-5000) adıyla anılmaktadır. Neolitik Çağ seramikli ve seramiksiz olmak üzere iki aşamada incelenir.

“Bu dönemin tümü tarım devrini içerir. Bu yıllara ait birçok kazı merkezi bilinmekte ise de ünlüleri Diyarbakır yakınlarındaki Çayönü, Konya yakınlarındaki Catalhöyük ve Burdur yakınlarındaki Hacılar’dır”(ANADOLU MEDENİYETLERİ MÜZESİ).

İnsanlar bu Çağ'da yerleşik düzene geçtikten sonra besin üreticiliğinin yanında avlandıkları hayvanlardan yararlanmayı öğrenmişlerdir. Günlük yaşama bağlı gelişen yaşam koşulları içinde işlevsel kaplar üretmişlerdir.

“M.Ö. 6000 yıllarının ortalarında tarihlenen bu seramik malzemenin dinsel (ritüel) işlevli olduğu bilinmektedir. Zahlen Formları günlük yaşama uygun olmayıp estetik kaygılar taşır. Kadın tanrıça kültü ile bağlantılı olduklarını düşünülmektedir. Bu ritüel kaplar tanrıçaya libasyon (adak sunarak tapınma) yapmak üzere hazırlanmış seramiklerdir ” (TİMUR, 1987, s.6).

Bu dönemin seramik ritonları sırtından bardaklıdır. Kırmızı veya gri çamurdan yapılmış boyasız kaplardır. Elle şekillendirilmiştir . (Resim 1).

Resim 1: Ceylan Biçimli Riton

Hacılar. Seramikli Neolitik Çağ, M.Ö. 6000 yılı ortaları,

Pişmiş toprak. Yükseklik : 13.6 cm, Uzunluk : 28.6 cm . Ankara Anadolu Medeniyetler Müzesi

2.Kalkolitik Çağ'da Seramik Ritonlar

Neolitik Çağ'ı, üretimin ikinci aşaması olarak kabul edilen Kalkolitik Çağ izlemektedir. Anadolu'da M.Ö. 5000-3000 yılları arasında gelişen bu uygarlıkta taş aletlerin yanında bakırın da kullanılmaya başlamasından dolayı Kalkolitik Çağ olarak adlandırılmıştır. Kalkolitik Çağ Erken, Orta ve Geç olmak üzere üç aşamada incelenir.

“Geç Neolitiğin bir devamı olduğu Hacılar, Canhasan, Kuruçay gibi yerleşim yerlerindeki devamlılıktan anlaşılmaktadır. Bu Çağ'da da, Neolitik 'de olduğu gibi

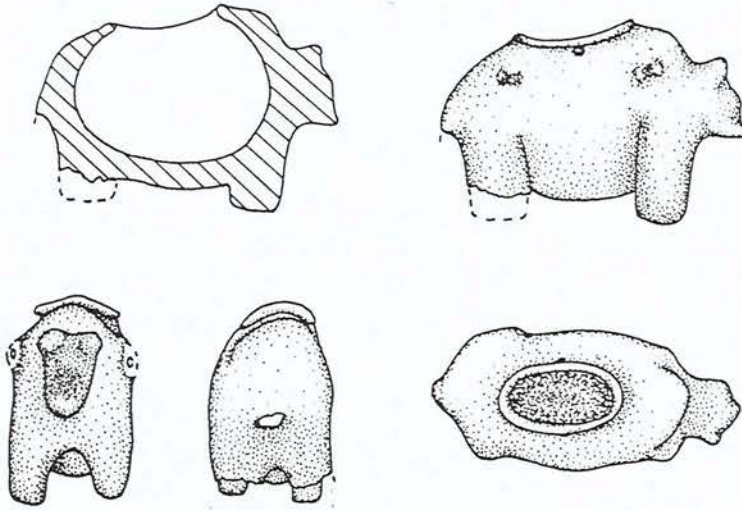
bölgesel özellikler hakimdir. Anadolu’da bu güne kadar tanınan en gelişmiş Erken Kalkolitik kültür Hacılar’da karşımıza çıkmaktadır. Hacılar bir kent görünümündedir. Bitişik düzendeki evlere geniş avludan açılan kapılardan girilir. Evlerdeki geniş mekanlarda küçük bir kutsal alan, işlik, kuyu ve çanak-çömlek atölyeleri bulunmaktadır”(ANADOLU MEDENİYETLERİ MÜZESİ KATALOĞU, s.35).

Kalkolitik Çağ’da seramiğin önemi daha da artarak gelişmiştir. Tarımın yan sanayii ürünü niteliği kazandığı gözlenmektedir

“Kalkolitik Çağ’a ait kuş, ördek, domuz, boğa biçimli kapların Neolitik Çağ’ın devamı niteliğindedir”(DURU, 1994, s.62).

“Hayvan biçimli kapların yapımı sürmekte ve inançla bağlantılıdır” (SEVİM, 1997, s.56).

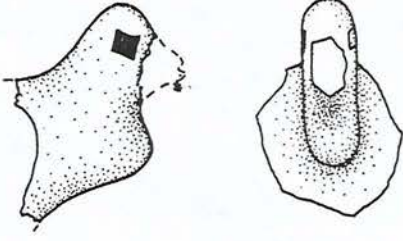
Çağ’ın seramik ritonları sırtından bardaklıdır.(Resim 2 a-b, Resim 3)

Resim 2a: Boğa Biçimli Riton

Kuruçay. Erken Kalkolitik Çağı.

Pişmiş toprak. Koyu bej hamurlu, kahverengi astarlıdır .

Resim 2b : Ördek Biçimli Riton

Kuruçay. Erken Kalkolitik Çağı.

Pişmiş toprak. Göz bebekleri boya ile gösterilmiş , başın üst tarafındaki bir alan dışında diğer kısımlar da kırmızıya boyanmıştır .

Resim 3: Kuş Biçimli Riton

Kuruçay. Geç Kalkolitik Çağ.

Pişmiş toprak. Höyük II'nin 6. Yapı katında bulunan, az pişirilmiş, grimsi bej hamurlu bir riton, başı olmayan bir kuş gövdesi şeklindedir. Başın olması gereken yerde kabın ağzı bulunmaktadır.

3. Tunç Çağında'da Seramik Ritonlar

M.Ö. 4000 yıllarının sonu ve 3000 yıllarının başında Anadolu, Eski Tunç Çağı'na girmiştir. Artık Anadolu'da yaşayan insanlar bakıra kalay katarak tunç elde etmeyi ve bu alaşımdan silah kapkacak ve süs eşyası üretmeyi başarmışlardır.

Tunç Çağı Eski Tunç Çağı, Orta Tunç Çağı(Assur Ticaret Koloni Çağı), Son Tunç Çağı(Eski Hitit ve Hitit İmparatorluk Çağı) olmak üzere üç aşamada incelenir.

Batı Anadolu’da bu dönemin en belirgin temsilcisi Truva’dır. Beycesultan, Polatlı, Alishar, Kültepe, Tarsus-Gölcük, Horoztepe, Alacahöyük bu dönemi temsil eden yerleşim yerleridir.

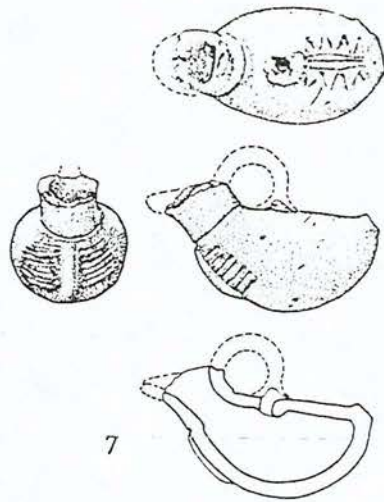
“Tarım devrinin sosyal ve kültürel sonuçlarının en iyi gözlendiği çağlardan biri olan Eski Tunç Çağı ise M.Ö. 3000-2000 yıllarını içerir”(TIMUR, 1987, s.7).

Anadolu’nun tüm politik, ekonomik ve kültürel değiştiği bu çağda doğal olarak seramikte çok önemli değişiklikler görülmeye başlar. Bu değişiklikler madenin ekonomik yapı üzerindeki önemi ve seramik çarkının yaşama girmesidir.

“Madeni kapların üretilmeye başlaması, bunların daha dayanıklı ve fonksiyonel olması seramikle madeni kaplar arasında rekabeti başlatmıştır. Seramiğin daha az dayanıklı malzeme olması kısa zamanda üstünlük sağlamıştır. Bu nedenle madeni kap taklidi seramikler bulunmaktadır. Kapların genel görünüşünü madeni kaplara iyice benzetebilmenin kaygısında “perdahlama” doğmuştur. Bu dönemde hayvan (kaz, ördek, kuş gibi) biçimli kapların yapımı sürmüştür” (TIMUR, 1987, s.8).

Eski Tunç Çağı ritonları kazıma bezelidir. Boyasızdır ve elle şekillendirilmiştir. Bu çağa ait örnekler Resim 4, 5’de gösterilmiştir.

Tunç Çağı’nın üç aşamada incelendiğini açıklamıştık. Orta Tunç Çağı’ndan itibaren yazılı tarih çağlarına girildiğinden Üçüncü Bölüm’de incelenecektir.

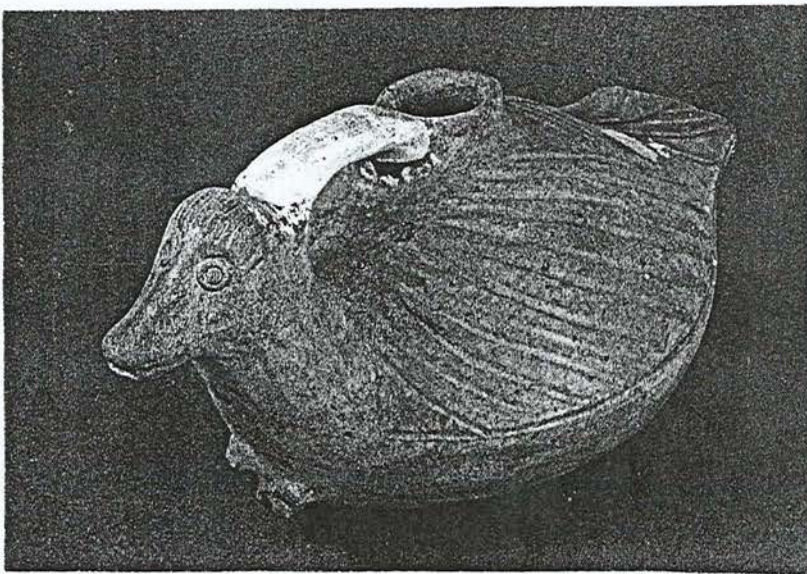

Resim 4: Kuş Biçimli Riton

Demircihöyük. İlk Tunç Çağı.

Pişmiş toprak. Eskişehir Arkeoloji Müzesi.

Abb. 7. Demircihöyük. K8 733A. katında bulunmuş. Sırtından bardaklı, akıtacağı kuşun ağzındandır.

Resim 5: Ördek Biçimli Riton

Bahçe, Adana. Tunç Çağı M.Ö.3000 yılının ikinci yarısı.

Pişmiş toprak. Yükseklik: 14 cm. Gaziantep Müzesi.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ANADOLU'DA TARİH DÖNEMLERİNDE SERAMİK RİTONLAR

1.Orta Tunç Çağı Seramik Ritonları

Orta Tunç Çağı'nın en belirgin özelliği Mezopotamya ile başlayan çok sıkı ve örgütlü bir ticaret ilişkisi, bunun sonucunda da yazının ortaya çıkmış oluşudur. M.Ö.2000/1950-1650 yıllarında görülen bu örgütlü ticaret dönemine “Assur Ticaret Kolonileri Çağı” ya da yalnızca “Koloni Çağı” denir.

“Bu dönemin başlangıcı aynı zamanda Anadolu'da yazılı tarihin ve Orta Tunç Çağı'nın başlangıcıdır. M.Ö. 1960 yıllarında Kuzey Mezopotamya'daki Eski Assur Devleti, Anadolu ile gelişmiş bir ticaret sistemi kurmuştu. Bu dönemde Anadolu'da büyük grubunu Geç Hattiler'in oluşturduğu feodel şehir krallıkları egemendi. Akkad Çağı'ndan beri Anadolu'nun zenginliğini bilen Mezopotamyalılar Assur'un öncülüğünde Kuzey komşuları ile geniş ve sistemli ticari ilişkiye girmişlerdi. Beraberinde çivi yazılarını ve silindir mühür geleneğini getirmişlerdi. Böylece, Anadolu M.Ö. 1950 yıllarından itibaren yazılı tarih çağına girmiş oldu. Ticaret yapmak amacı ile Anadolu'ya gelen Assurlu tüccarlar Karum'da yerli halk ile birlikte yaşamışlardır. Dönemin sanatı, genelde Eski Tunç Çağı'ndan yerli halk uslubu ile Mezopotamya

karişimından doğmuştur. Koloni ağı Anadolu şehirleri Kayseri-Kultepe(Antik adı Kaniş-Naşa), Çorum-Boğazköy, Yozgat-Alişar, Konya-Karahöyük, Niğde-Acemhöyük dönemi tanıtın önemli merkezlerdir. Ritonlar ise aslan, antilop, domuz, kartal, kedi, balık, arıık ve salyangoz gibi çeşitli biçimlerde yapılmıştır” (ANADOLU MEDENİYETLERİ MÜZESİ KATALOğU, s.65-66)

“Anadolu’nun yerli halkı olan Hattilerle Hititlerin ilk öncülerinin ve Assurlu Tüccarların ortak yarattıkları, ancak sanatında tümüyle yerli halkın yerli stilin egemen olduğu ve çağın seramikleri Anadolu seramik tarihinin en güzide eserleri arasında kabul edilir”(TİMUR, 1987, s.8)

Anadolu seramik tarihinin en gözde eserleri bu çağda yapıldığı ve olağanüstü bir gelişme gösterdiği açıktır.

“Assur Ticaret Koloni ağı’nın seramik ritonları boya bezeli, kazıma bezeli, kabartma bezeli olarak üç grupta incelenmiştir”(GÜLYAZ, 1993, s. 39)

Boyalı bezeli seramik ritonlarda, krem zemin üzerine siyah, kırmızı, kahverengi ile yapılan geometrik, dikey, dalgalı hat, çizgili, yatay dalgalı hat, çapraz tarama, helozon, zikzak, balık sırtı, merdiven, dalgalı hat, çift sıralı zikzak, içine yarım daire, içi noktalı üçgen, içi noktalarla dolu üçgen, su kuşu gibi süslemeler kullanılmıştır.

Kazıma bezeli ritonlar tek renkli, parlak astarlıdır. Sivri uçlu bir araçla süsleme, seramik pişirilmeden önce yapılır. Kazıma bezek şeklinde yapılan süslemeler; noktalı engel, noktalı çapraz, tarama, ‘v’ dizileri, baklava dizileri, diagonal dizileri, çift zikzak, içine konsantirik daire, içi açık gibi süslemelerdir.

Kabartma bezeli olarak yapılan seramik ritonlar, st kısmı oyularak veya kabartı bırakılarak (alçak kabartı/yüksek kabartı) süsleme yapılmıştır.

“Açık bej, bej, koyu bej, deve tüyü , koyu-açık kahverengi, kahverengi, açık kurşuni, gri-grinin tonları, kırmızı-kırmızının tonları ve siyah astarlıdır. Elde, çarkta ve kalıpta şekillendirilmiştir”(GÜLYAZ, 1993, s.31).

Assur Koloni Çağı'nın seramik ritonları boya bezeli, kazıma bezeli ve kabartma bezeli olarak üç grupta inceleyebiliriz.

Assur Ticaret Koloni Çağı'nda görülen ritonları hayvan, çarık ve insan biçimli olarak gruplayabiliriz.

1.1 Hayvan Biçimli Ritonlar

Çok tanrılı dinler, doğa dinleri olduğundan bu dönemle ilgili bütün inaçlar doğa varlıklarına bağlıdır. Buna göre bu çağda konu olarak işlenen kartal, gökle yerin savaşımından bir gök varlığı, göklerin gücü olarak ortaya çıkar. İyi ile kötünün savaşında ‘iyi’ nin somut gücünü gösterir. Yüceliğin, egemenliğin yansıtıcısı olarak biçimlendirilmiştir. Aslanın ve diğer hayvanlarında önemi ve özellikleri vardır. Bunlara ayrıntılı olarak girilmeyecektir. Bu kaplara biçimi verilen hayvanların çoğu koruyucu, iyilik edici, insanlara yarar sağlayıcı, tanrıların hayvanlarıdır.

Anadolu'da inanılan tanrıların, tanrıları temsil eden kutsal hayvanları vardır. Bu nedenle hayvan biçimli kaplar üretilmiştir. Tanrıları temsil eden kaplardan tanrılara içki sunulmuştur. Buna göre Assur Ticaret Koloni Çağı hayvan biçimli ritonları:

- Sırtından bardaklılar
- Hayvanın başı biçiminde bardaklılar
- Emziği hayvan başı , doldurma kısmı tekne biçimliler

olarak üç gruba ayrılmıştır.

“Kaniş Karumu'nun hayvan biçimli vazolarını:

a-Sırtı bardaklı hayvanlar

b-Hayvanın başından ibaret olan bardak biçimliler,

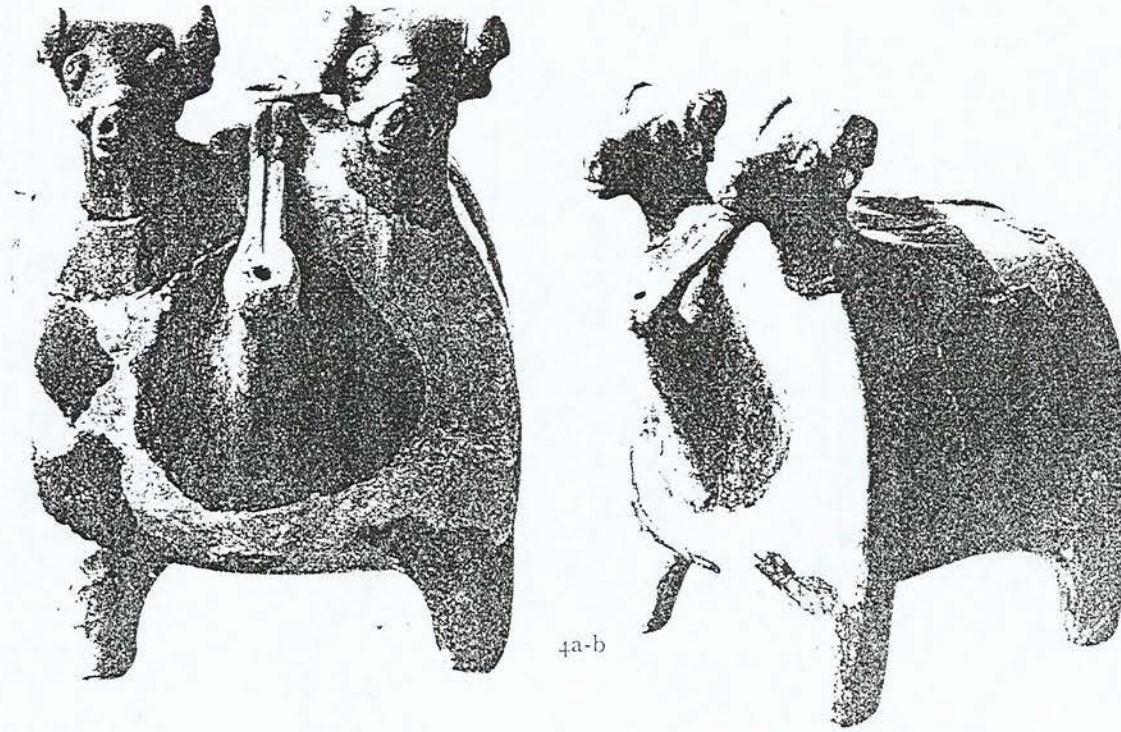
c-Tekne biçimliler,

olmak üzere üç grup halinde inceleyebiliriz”(ÖZGÜÇ, 1949, s.88).

1.1.1.Sırtından Bardaklılar

Bütün bir hayvan biçimindeki içki kaplarının sırt ortasında sıvının doldurulmasına yarayan yüksekçe bir bardağı bulunur. Ağız ve burun dökmek için deliklidir. Sırtından bardaklı, çift başlı , akıtacağı hayvan gövdesinin ön kısmında olan ritonlar da vardır. Resim 6a-b de gösterilmiştir.

“Kaniş’de I b’de bulunmuş olan riton iki boğa başlıdır. Metinler boğa ritonlarının üç tip halinde varlıklarını ortaya koymaktadır. Örneğimiz iki başlı olmasına rağmen yalnız dört ayağı vardır ve onun için tek boğayı temsil etmektedir. BIBRU GUD..IV KI.GUB” (ÖZGÜÇ, 1986, s.61).

Resim 6a-b: Çift Başlı Boğa Ritonu

Kültepe, Kaniş Karumu 1b katı. astarlıdır. Assur Ticaret Koloni Çağı.

Pişmiş toprak. Yüksek: 28 cm, geniş: 18cm. Ankara Anadolu Medeniyetler Müzesi .

Kızıl kahverengi astarlı, mikalıdır. Çift başlı boğa tek gövdelidir. Emziği başın ortasında yer alır. Boynuzları kırık gözleri kulakları plastik olarak işlenmiştir. Kırık ve eksik olan riton alçıyla tamamlanmıştır.

Sırtından bardaklı (aslan, antilop, kartal, keklik, domuz, boğa, sığır) içki kapları üç boyutlu biçimde yapılmıştır. Burun delikleri, ağızlar işlenmiştir. Boya, kabartma, kazıma bezeli süslemeler egemen olmuştur. Perdah yöntemi gelişmiş olarak uygulanmıştır. Konu ile ilgili örnekler Resim 7, 8 ve 9' da gösterilmiştir.

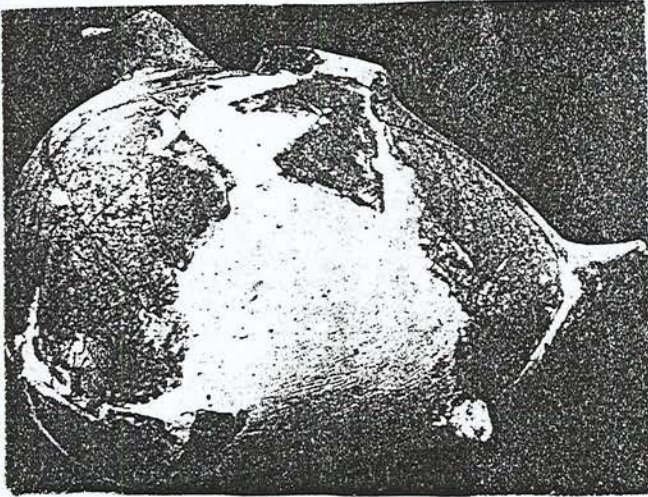

Resim 7 : Aslan Biçimli Riton

Kültepe. Assur Ticaret Koloni Çağı

Pişmiş toprak. Uz. 21 cm, Gen. 17.8 cm. Kayseri Arkeoloji Müzesi.

Siyah astarlı, perdahlı. Bardak gövdenin ortasında. Dili dışarı uzanmış.

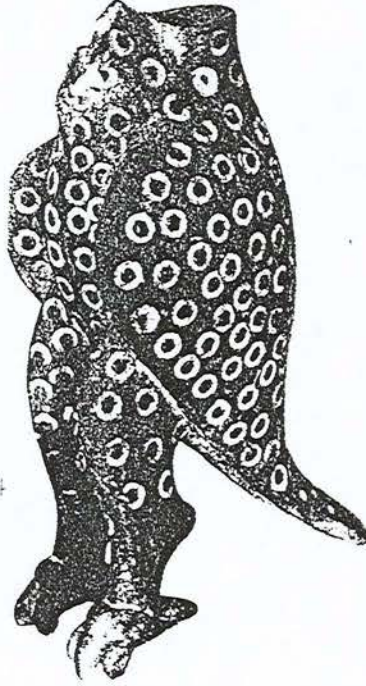

Resim 8 : Kuş Biçimli Riton

Kültepe. Assur Ticaret Koloni Çağı

Pişmiş toprak. Uz. 43.5 cm, gen. 27 cm. Ankara Arkeoloji Müzesi

Devetüyü astarlı, siyah ve kırmızı düz ve dalgalı hatlarla süslü.

Resim 9 : Kartal Biçimli Riton

Kültepe. Assur Ticaret Koloni Çağı

Pişmiş toprak. Uz: 8 cm, gen: 7-5 cm. Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi

Kırmızımsı kahverengi astarlı. Başı noksan , gövde çizgi/ inkuste dairelerle süslü.

1.1.2. Hayvanın Başı Biçiminde Bardaklılar

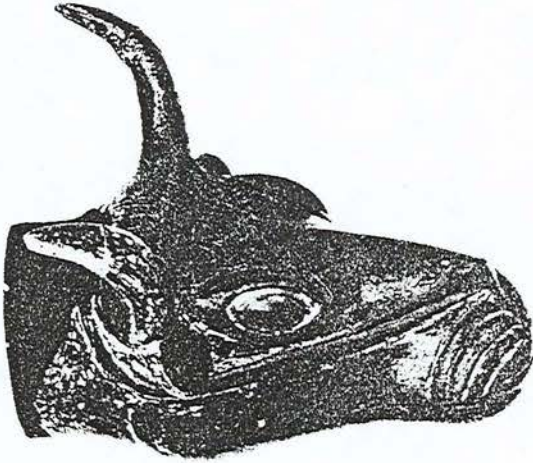
Bardak kısmı tamamen hayvanın tamamen hayvanın başı biçiminde, büyüklüğü normal ebatlardadır. Hayvanın bütün karakteristik özellikleri verilerek biçimlendirilmiştir. Burun delikleri, ağız gerçekçi biçimde yapılmıştır. Boya, kazıma, kabartma bezeli olarak süslemeler yer almıştır. Hayvanın başı biçiminde bardaklılar iki grupta incelenir:

- Tam başından bardaklı olanlar,
- Protom biçiminde olanlar.

“Eski Hitit Çağı’nın belli bir biçimi olan, hayvanın ağız ve burnu kabın dibini, baş veya ensesi kabın ağız kısmını oluşturanlara hayvanın başı biçiminde bardaklılar diye adlandırmıştır. Ayrıca hayvanın başı biçiminde fakat bitişik (dağ keçisi, koç veya boğa) konik gövdeli, sepet kulplu olanlar da bu gruba girmektedir” (ÖZGÜÇ, 1949, s.92).

“Hayvanın başı biçiminde bardaklıları iki grupta incelenebilir. Birincisi Nimet Özgüç’ün belirttiği biçimliler; ikincisi de hayvanın üst bölümü, yere basmış durumdaki ön bacakları ile bir protom şeklinde olanlar. Assur Ticaret Koloni Çağı’nda protom biçimlilerle ilgili arkeoloji belgeler yoktur” (ÖZGÜÇ, 1986, s.62).

Assur Ticaret Koloni Çağı ile ilgili hayvanın başı biçiminde üretilmiş riton örnekleri Resim 10, 11, 12, 13’ de gösterilmiştir.

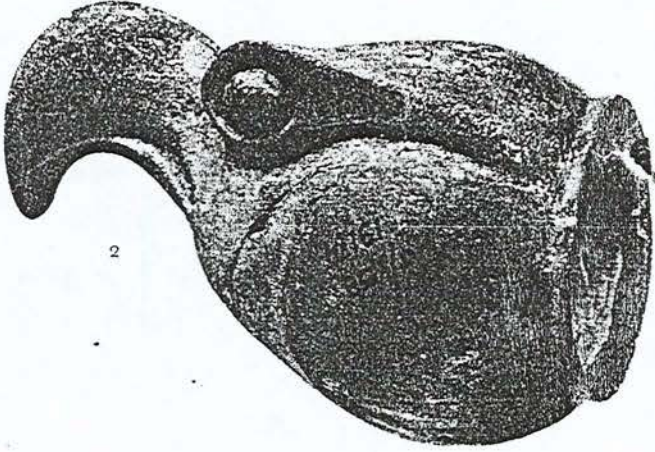

Resim 10: Sığır Başlı Riton

Kültepe. Assur Ticaret Koloni Çağı

Pişmiş toprak. Uz: 14.5 cm, gen: 7 cm. Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi.

Badem gözlü. Tepe’de Karum II ile çağdaş özel bir evde bulunmuştur.

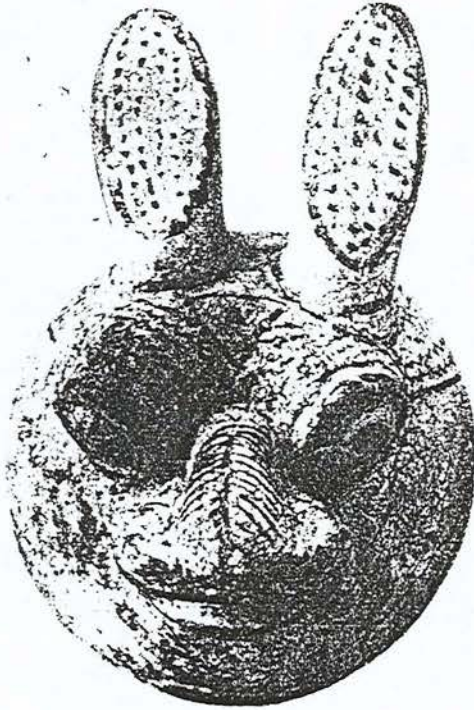

Resim 11 : Kartal Başı Biçimli Riton

Kültepe. Assur Ticaret Koloni Çağı

Pişmiş toprak. Uz: 15cm, gen:8cm .Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi

Kirli gri astarlı, perdahlı. Bardak ağzının bir kenarı kırık.

Resim 12: Tavşan Başı Biçimli Riton

Kültepe-Kaniş. Assur Ticaret Koloni Çağı.

Pişmiş toprak. Uz: 10.5 cm, gen: 2cm. Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi

Resim 13 : Bitişik bardak biçiminde riton .

Kültepe, Kaniş. Assur Ticaret Koloni Çağı.

Pişmiş toprak. Anadolu Medeniyetler Müzesi.

Kahverengi astarlı ve perdahlı, her iki kap da yuvarlak şerit ağızlı, konik gövdeli, sepet kulpludur. Hayvanın başlarının üzerinde içi noktalı konsantirik daireler bulunur. Çarkta şekillendirilmiştir.

1.1.3. Emziği Hayvan Biçimli, Doldurma Kısım

Tekne Biçimliler

Hayvanın teknesi tanrı ya da tanrıçanın mekanını, akıtacağı kutsal hayvanını temsil etmektedir. Bu biçimli ritonlar üç grupta incelenmiştir.

“Bu kapları üç gruba ayırmak mümkündür.

a-En basit tipi emziği hayvan başı ve hayvan boynu şeklinde olanlar temsil eder.

b- Bu tipte hayvanın dört bacağı da gösterilmiş, bacakları üstünde yatar.

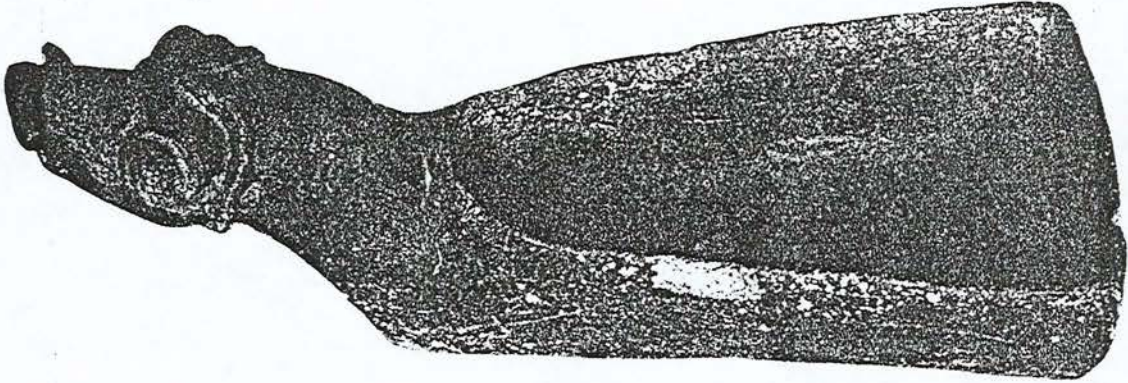
c- Bu tip iki tali tipe ayrılır:

İlk tipleri ritonun emziği koç başı şeklindedir. Tekne dört köşeli, koç protomu teknenin dar kenarına bağlıdır. İçki koçun ağzından akmaktadır. Boyun yivlerle süslü, teknenin uzun – dik yayında ve dışında erkek figürü görülmektedir.

İkinci tipinde ise, dört köşeli teknenin dar yüzü boğa başı biçimindedir. Hayvan dört ayağı üzerine yatmış. Teknenin içine yapılmış figürü kırılmış, kayıp. Yalnız eli ile tuttuğu küreği korunmuş. Diğerlerinden ayrılan özelliği boğa başının büyük oluşu ve başın teknenin dar kenarına tamamen kaplamış olmasındandır”(ÖZGÜÇ, 1986, s.63,64)

Bu dönemin ritonları elde ve kalıpta biçimlendirilmiştir. Boyama, kazıma ve kabartma bezeli olarak süslenmiş ve perdahlanmıştır.

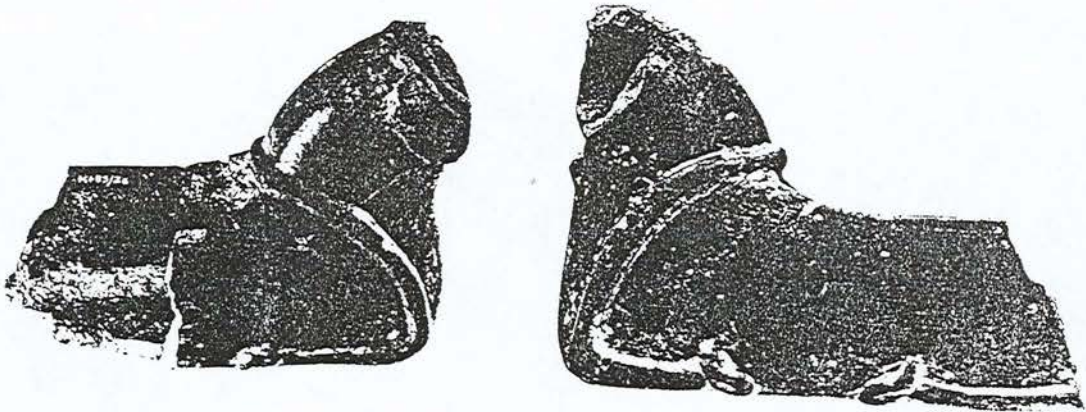
Birinci tipe giren riton örneği Resim 14’de, ikincisi Resim 15’de üçüncüsü ise Resim 16 a-b, 17’ de gösterilmiştir.

Resim 14 : Emziği Koç Başı Biçimli, Doldurma Kısım Tekne Biçimli Riton

Kayseri. Assur Ticaret Koloni Çağı.

Pişmiş toprak. Uz: 18.8 cm., yük: 4.7 cm. Ankara Anadolu Medeniyetler Müzesi ,
Koyu gri, kahverengi, kırmızı ve maden parlaklığında perdahlı

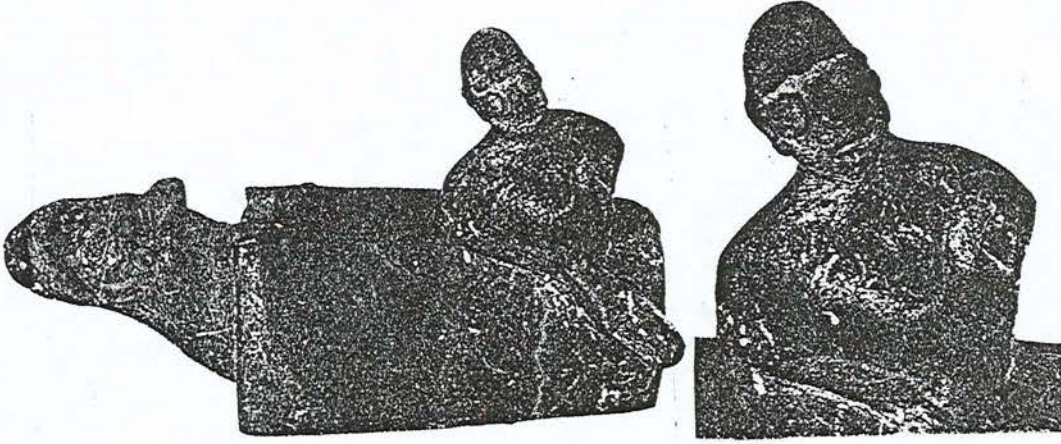

Resim 15a-b : Emziği Boğa Doldurma Kısım Tekne Biçimli Riton

Kültepe. Assur Ticaret Koloni Çağı

Pişmiş toprak. Uz: 12.8 cm., yük: 9.4 cm. Kayseri Arkeoloji Müzesi .

Kahverengi gri astarlı, perdahlı hayvan dört bacağı üstünde yatmaktadır. Hayvanın başı kırılmış olmasına rağmen tırnaklarından boğa olduğu anlaşılmaktadır. Ön bacaklar kabartma kalın bir şerit halinde birbirine bağlıdır.

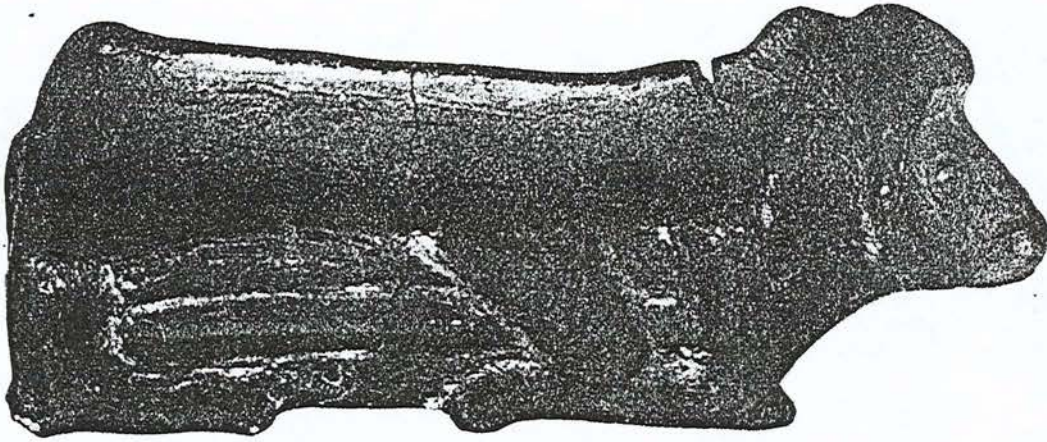

Resim 16a-b : Emziği Koç Doldurma Kısım Tekne Biçimli Riton

Kayseri. Assur Ticaret Koloni Çağı.

Pişmiş toprak. Yükseklik: 7,7 cm. Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi

Kahverengi kırmızımsı astarlı ve çok iyi perdahlıdır. Düz dipli, bir kenarında koç biçiminde emzik yer alır. Karşıt kenarda tünemiş biçimde bir kartal ve uzun kenarında da teknenin dışında bir erkek figürü yer alır.

Resim 17 : Emziği Boğa Baş Doldurma Kısım Tekne Biçimli Riton

Kültepe, Kaniş Karumu. Assur Ticaret Koloni Çağı.

Pişmiş toprak. Uzunluk: 18.6 cm, yükseklik: 5.2 cm. Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi

Kırmızı astarlı, perdahlı. Boğanın başı krem astarlı. Dört köşeli teknenin dar yüzü boğa biçimindedir. Hayvan dört bacağı üzerine yatmıştır. Teknenin içine yapılmış olan insan figürü kırılmıştır. Boğa başı plastik olarak işlenmiştir.

1.2. İnsan Biçimli Ritonlar

Eski Tunç Çağı'nda stilize kadın biçimli (riton olarak değil) törensel kapların yapıldığı bilinmektedir. İnsan biçimli riton örnekleri, hayvan biçimli ritonlara göre çok az sayıda yapılmıştır. Yayınlanmamış oluşu nedeniyle az örnek gösterilmiştir.

“Bu üslup Kaniş'te her insan figüründe görülmektedir. Yalnız bu ritonun en önemli özelliği ölü bir insanın yüzünü temsil etmesindedir. İçki kabı bunun için eşsizdir. Kültepe'de bulunmuş olan bazı kırık insan başı parçalarının da içki kaplarına ait olduğu düşünülebilir. Yalnız, bunların hiçbiri ölü başını temsil etmemektedir. Anadolu'da insan yüzü biçimli kaplar, kapaklar çok eski çağlardan beri bilinmektedir. Yeni olan, ölü insan yüzü biçimli bir kabın Assur Ticaret Kolonileri Çağı'nda kullanılmış olmasıdır” (ÖZGÜÇ, 1986, s.65).

Resim 18'de gösterilen seramik riton bardak biçimindedir. Yuvarlak ağız kenarı hafifçe dışa dönüktür. Kaşları buruna bağlı, badem gözlüdür. Ağız çok küçük, çenesi yuvarlaktır. Yüz kısmı kabartma bezekli olarak yapılmıştır.

Resim 18 : İnsan Başı Biçimli İçki Kabı

Kültepe. Assur Ticaret Koloni Çağı

Pişmiş toprak. Yüksek: 12.7 cm., geniş: 7.1 cm.

Koyu kırmızı astarlı, perdahlıdır. Yuvarlak ağız kenarı hafifçe dışa dönüktür. Uzun ince burnu hafifçe kemerli, kaşları burna bağlıdır. Badem gözlü, alt göz kapakları ince bir çizgiyle gösterilmiştir. Kulakları büyük, bardağın altı düz yapılmıştır.

1.3. Çarık Biçimli Ritonlar

Anadolu'ya özgü çarık biçimi riton olarak da yapılmıştır. Bunlar kıvrık uçlu narin görünümlüdür. Boyalı ve boyasız örnekleri vardır.

“Burnu yukarı kıvrılmış çizme şeklindeki ayakkabı çoğunlukla Kaniş tanrıçalarının çıplak ve giysili tasvirlerinde görülmektedir. Çarık biçimli ritonlar, hayvan biçimli vazoların yanlarında bulunmakta olup, hepsi itinalı bir şekilde yapılmakta ve koyu renklerle boyanmaktadır” (ÖZGÜÇ, 1965, s.9).

Çarık biçimli ritonların yapılmasındaki önem ve özellik, tanrı ve tanrıçalarla ilgili olduğunu ortaya çıkarmaktadır.

“Çoğunluğu krem astarları kahverengi nakışlı, pek azı renklidir. Tek renkliler daha kısa daha kalın olup uçları da kısadır. Hepsi Kaniş atölyelerinde ayrı ustaların elinden çıkmış gibi birbirinin eşidir. Bu ritonlar daima tabletlerin yanında çift olarak bir arada bulunmaktadır (ÖZGÜÇ, 1986, s.64). (Resim 19).

Boya bezekli çizme (çarık) biçimli ritonlar, açık gri, pembe astarlı ve koyu kahverengi nakışlıdır. Dalgalı hatlı çengel motifleri ile süslüdür. Zikzak motif, paralel dalgalı, birer ağaç dalını andıran ve içi noktalarla doldurulan ritonlarda süslemeler görülmektedir (Resim 20).

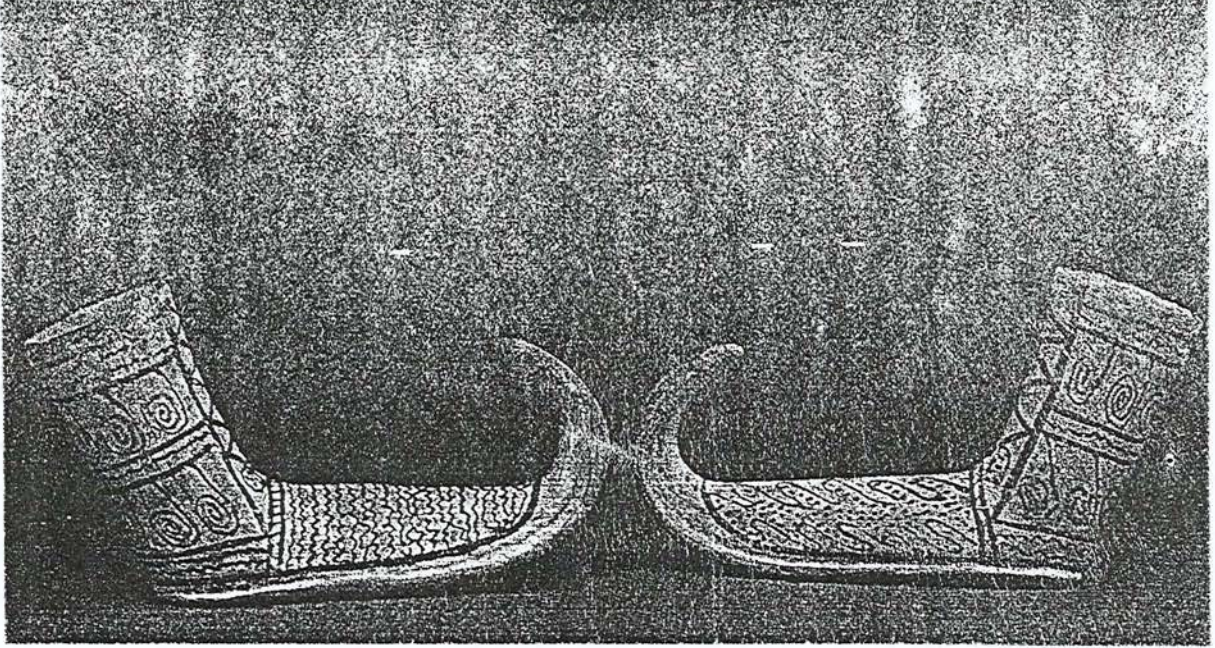

Resim 19 : Çizme Biçimli Riton

Kültepe, Kaniş. Assur Ticaret Koloni Çağı

Pişmiş toprak; Uz: 10 cm, yük: 10.5 cm. Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi

Tek renkli, kısa ve kalındır. Uçları da kısadır.

Resim 20a-b : Çarık Biçimli Riton

Kültepe, Kaniş. Assur Ticaret Koloni Çağı

Pişmiş toprak. Uz: 13.3 cm., yük: 9.6 cm. Kayseri Arkeoloji Müzesi

Krem astarlı, kahverengi nakışlıdır. İnce- uzun, sivri uçları yukarı doğru çok kıvrıktır.

2. Hitit Çağı Seramik Ritonları

Assur Ticaret Koloni Çağı'nı takip eden yıllarda Anadolu'da Hitit devleti kurulur. Siyasi ve sosyal yapıda değişiklikler başlar. Anadolu seramiği bölgeselleşen özellikler göstermeye başlar. Her bölgenin kendine özgü seramiği ve seramik endüstrisi vardır.

“Hitit Çağı M.Ö. 1750–1200 yıllarına tarihlenir. Eski Assur’lu kolonistler Anadolu’yu terk ettikten bir süre sonra I. Hattuşili devletin başkentini Naşa (Kaniş, Kayseri)’dan Hattuşa (Boğazköy-Çorum)’a taşımıştır. Eski Hitit krallığı olarak anılan bu dönemde sanat, başta Boğazköy olmak üzere Alacahöyük, Eskipazar, İnandık, Maşathöyük kazılarının ortaya koyduğu gibi büyük ölçüde Anadolu geleneğine bağlıdır. Assur Ticaret Koloni Çağı’nda yaratılmış olan eserler zamana uygun olarak devam eder. Çok sevilen törensel içki kaplarının (riton) bu dönemde Boğazköy ve İnandık

boğalarında olduğu gibi daha büyük boyda yapılarak kullanıldığı görülür” (YARDIMCI, 1985, s.30).

Hitit İmparatorluk Dönemi M.Ö. 1400’lerden itibaren kesintisiz olarak M.Ö. 1200’lerde Hititler’in politik güçlerini kaybedişlerine kadar sürmüştür.

“Hitit tasvir sanatında, Assur Ticaret Kolonileri Çağı’nın geç evresinde başlayıp M.Ö. 1200’lere kadar devamlı olarak dinsel olaylar ve kraliyet konuları işlenmiştir. Hitit sanatı bir dini ve kraliye sanatıdır” (ANADOLU MEDENİYETLERİ MÜZESİ KATALOĞU, s.82).

Eski Hitit ve Hitit İmparatorluk Dönemi’nde hayvan(protom), çarık, insan biçimli ritonlar üretilmiştir. Hayvan biçimlilerde çoğunlukla boğa, aslan, at, keklik, balık, ördek, kartal gibi hayvanlar konu olarak işlenmiştir.

“Hitit Çağı seramik ritonlarda kazıma, kabartma, boya bezekli süslemeler yapılmıştır. Kazıma bezekli ritonlarda yaprak, daire motifleri, noktalı çengel, nokta ve zikzak dizileri, dairesel üçgen, kesik çizgili ve zikzak dizileri, çapraz tarama, ucu açık üçgen gibi süslemeler görülmüştür. Kabartma bezekli ritonlarda iç içe üçgen motifleri çokça kullanılmıştır”(GÜLYAZ, 1993, s.40).

“Pişmiş topraktan yapılmış ritonlar açık zemin üzerine deve tüyü, kahverengi, kırmızı, siyah astarlıdır. Hamurlarına ince kum, sık dokulu kil ve mika katılmıştır. Bazı boyasız örnekler kazıma ve kabartma bezekli olarak süslenmiştir. Elde, çarkta ve kalıpta şekillendirilmiştir” (ÖZGÜÇ, 1949, s.88).

2.1. Hayvan Biçimli Ritonlar

Her zaman gülmez doğa, insanlara. Işık göndermez, gülümsemez yeryüzüne. Gökleri, denizleri dağları allak bullak ettiği de olur. Ormanlar uğuldar, ağaçlar sallanır, devrilir. Dağlar, taşlar inler; yer yerinden oynar. Gumbürder gökler, kıvılcımlar saçar, sular boşalır, yıldırımlar düşer, şimşekler çakar. Yüklü kara bulutlar

bindirir birbirine vargücüyle. Titreşir korkudan kara, azgın gümbürtüler yayılır ortalığa. Döker bütün hıncını doğa. İşte böyle düşürmüş evreni, eski insanlar, eski Anadolu insanı. Bütün olayları birer tanrı biçiminde düşünmüş ve nitelendirmiş.

Büyük fırtına tanrısı Zas-Hazuna almış diğer tanrıların yerini. Ama yalnız da değil. Bir alay arkadaşı, yoldaşı vardır. Gökyüzünde, denizlerde, dağlarda, yerin altında. Fırtına tanrısıyla Arinanna ilinin güneş tanrıçası arasındaki evlilikten daha birçok kırıp dökücü tanrılar doğmuştur. Bir azgın fırtına tanrısı daha vardır. Anadolu'da Teşup derler ona. Anadolu insanı, doğayı tanrılaştırarak onu anlama yolunu tutmuştur o çağlarda.

“Hititler'den önce (Proto-Hitit) Anadolu'da yaşayan başka ulusların inançları arasında Seris ile Hurra boğalarının bulunduğu ve kutsal varlıklar arasında sayıldığı bilinmektedir. Boğaların, din inançları arasına girmesindeki nedenlerden biri de onlardaki insan üstü güçlülük olsa gerek” (EYUBOĞLU, 1990, s.120).

Anadolu'da, ona komşu uluslarda canlı hayvanlara karşı derin bir ilginin bulunduğu, onlara birtakım gizli güçler yüklendiğini din inançları arasında bu gibi canlıların önemli bir yer kapladığını biliyoruz.

Bu dönemin ritonları da hayvan biçimlidir. Dönemin hayvan biçimli ritonları Assur Ticaret Koloni Çağı'ndaki gibi,

-Sırtından bardaklılar,

-Hayvanın başı biçiminde bardaklılar,

-Emziği hayvan başı, doldurma kısmı tekne biçimli diye üç grupta incelenecektir.

2.1.1. Sırtından Bardaklılar

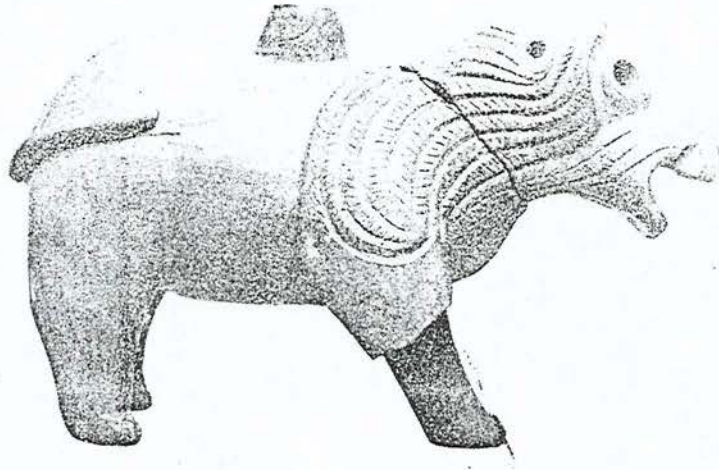
Bilindiği gibi Hitit Çağı seramik ritonlarına damgasını vuran

boğa biçimidir. Bu yüzden çoğunluğu boğa biçimli ritonlar çokça yapılmıştır. Bunu takip eden aslan, keklik gibi hayvanlar riton olarak üretilmiştir. Bazı seramik ritonlara özel taşlar da eklenmiştir. Bu tür ritonların örnekleri sınırlıdır.

“Hitit yazılı belgelerinde, biçimli libasyon kaplarının gövde ya da gözlerinin değişik metal yada taş kakmalarla bezeli olduğu, örneğin bir arslan Bibrusunun gözlerinin lacivert taştan yapıldığı belirtilmektedir. Buna benzer bir örnek Boğazköy, Ambarlıkaya terasında ele geçirilmiştir” (GÜLYAZ, 1993, s.32). Resim 21’de görülmektedir.

Assur Ticaret Koloni Çağı hayvan biçimli seramik ritonları gibi perdahlıdır. Boyama, kazıma, kabartma bezeli olarak süslenmişlerdir.

Bu çağın en belirgin özelliği sırtından bardaklı ritonların büyük boyda yapılmış olmasıdır. Hitit Çağı’na ait sırtından bardaklı riton örnekleri Resim 22, 23a-b ve 24’de gösterilmiştir.

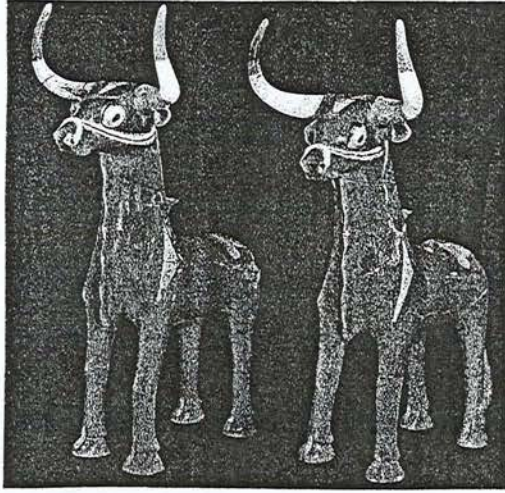
Resim 21: Aslan Biçimli Riton

Boğazköy, M/18 .Ambarlıkaya Terasında 3 nolu Pithastan. Eski Hitit.

Pişmiş toprak. Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi.

Grimsi kahverengi dokulu kilden yapılmış kırmızımsı kahverengi astarlı ve perdahlıdır.

Baş ve boyunda bulunan yele hatları ince ve derin yivlerle belirtilmiştir. Kuyruğu gövdeye yapışık olup üçte biri kopmuştur.

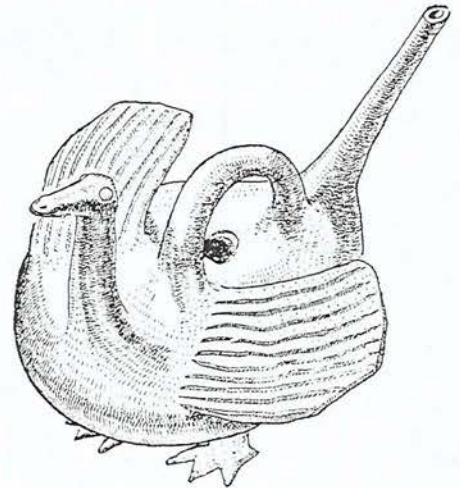
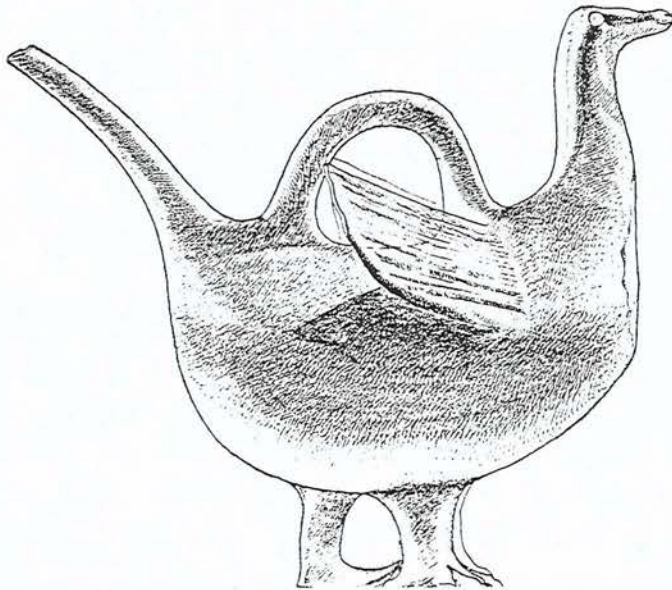

Resim 22 : Boğa Biçimli Riton

Boğazköy, Büyükkale. Hitit İmparatorluk Çağı.

Pişmiş toprak. Yüksek: 90 cm. Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi

Çanak çömlek konusunda dini işlevi olanların yapımına önem gösterilmiştir. Törenselleşmiş içki kapları bu türün önde gelenleridir. Fırtına tanrısının iki boğasını betimleyen heykel şeklindeki kaplar bu konunun en özgün yapıtlarıdır. Sırtından bardaklı, krem hamurlu, kırmızı astarlı ve perdahlı. Üçgen şeklinde süsleri var.

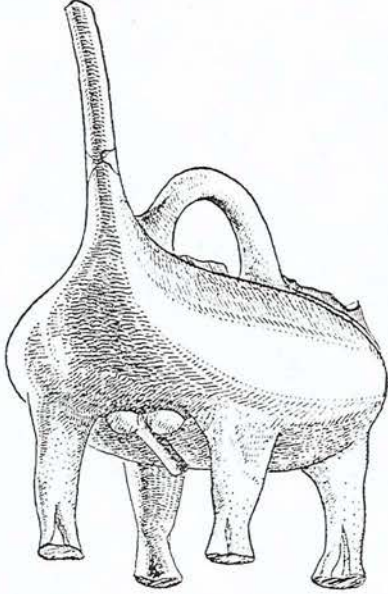

Resim 23a-b : Kuş Biçiminde Riton

Beycesultan .Hitit Çağı M.Ö. 18-17 yy.

Pişmiş toprak. Yüksek: 13.1 cm. Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi.

Devetüyü renkli kırmızı astarlıdır. Bu iki riton aynı döneme aittir. Dışa doğru abartılı uzun bir kuyrukla akıtma yeri ve sırtından kulbun olduğu yerdeki bir açıklıktan doldurma ağzı bulunmaktadır. Baş ve tırnaklar iyi şekillendirilmiş olmasına karşın bu kuşun türü saptanmaya yeterli değildir . Bu yüzden fantastik kuş biçimli riton da denilebilir.

Resim 24 : Boğa Biçimli Riton

Beycesultan. Hitit Çağı M.Ö. 18-17 yy. Pişmiş toprak.

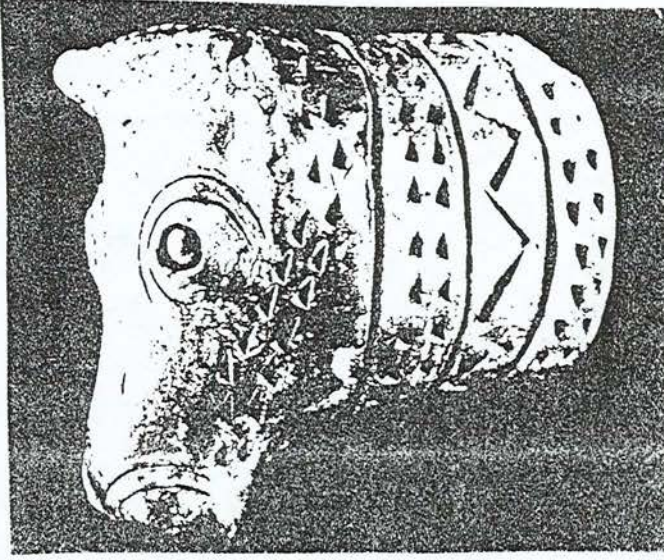
Devetüyü renkli, parlak kırmızı astarlıdır. Baş kaybolmuştur. Hayvanın cinsiyeti ve bacakları bunun bir boğa olduğu düşüncesini uyandırıyor.

2.1.2. Hayvanın Başı Biçiminde Bardaklılar

Assur Ticaret Koloni Çağı'nda hayvanın başı biçimindeki ritonları iki grupta incelemiştik. Birincisini tam hayvan başı, ikincisini protom biçimli diye adlandırmıştık. Bu çağın hayvanın başı biçimindeki ritonlarını da iki grupta inceleyeceğiz

Hayvanın başı biçiminde bardaklılar, bu çağda daha çoğunlukta sığır başı biçimindedir. Kazıma ve kabartma bezeli süslemeler ağırlıktadır. Bu tip riton örnekleri Resim 25, 26, 27, 28'de gösterilmiştir.

Assur Ticaret Koloni Çağı'nda protom tarzı seramik ritonlara rastlanmadığı belirtilmiştir. Hitit Çağı'na ait protom biçimli riton örneklerini Tahsin Özgüç'ün, Karahöyük'te; Koşay'ın Alacahöyük'te, Eskipazar'da yapmış oldukları kazılar ortaya koymuştur. Bu tip ritonlar perdahlı, kazıma, kabartma ve boyama bezeli olarak süslenmiştir. Protom biçimli riton örnekleri ise Resim 29, 30' da gösterilmiştir.

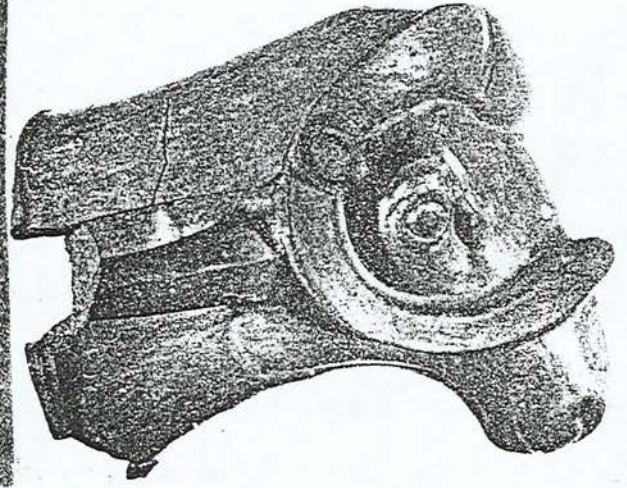
Resim 25

Resim 25: Boğa Başı Biçiminde Riton

Eskiyapar. Eski Hitit Çağı.

Pişmiş toprak. Anadolu Medeniyetleri Müzesi.

Kırmızı astarlı, parlak perdahlı, kısa üçgen boyunda olup göz küresi işlenmiş burun delikleri doğal bir şekilde belirtilmiştir. Ağız derince bir oyuk şeklindedir.

Resim 26

Resim 26: Koç Başı Biçimli Riton

Konya, Karahöyük .Hitit İmparatorluk Çağı.

Pişmiş toprak.

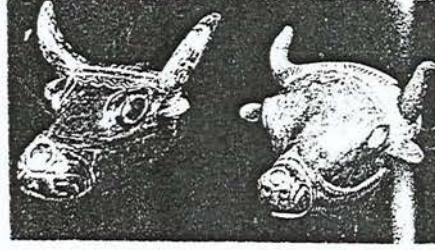

Resim 27

Resim 27: Törensel İçki Kabı.

Alışar. Hitit İmparatorluk Çağı M.Ö. 16-17 yy.

Pişmiş toprak. Yük. 8.9 cm. Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi.

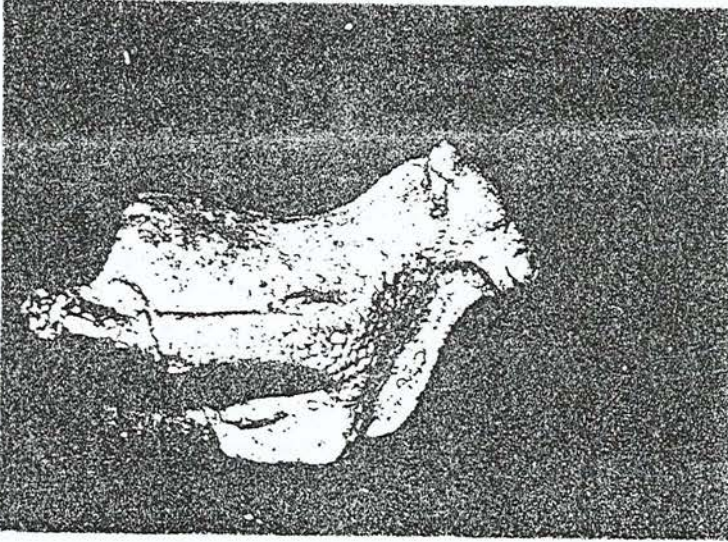

Resim 28

Resim 28 :Törensel İçki kapları.

Kültepe. Eski Hitit Çağı M.Ö. 19. yy

Pişmiş toprak Yük. 14.5 cm. Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi.

Resim 29

Resim 29: Boğa Protomu Biçiminde Riton.

Alacahöyük. Hitit İmparatorluk Çağı

Pişmiş toprak. Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi.

Gri özlü devetüyu hamurlu ve astarlı, perdahlıdır. Bardak şeklinde riton olup boğa başlıdır. Alnında yaprak motifleri bulunmaktadır. Sol boynuzunun ucu kırılmıştır.

Resim 30

Boğanın göğsü oyuk dairelerle bezelidir. Alta doğru bacaklardan biri kırıktır. Yuvarlak kesitli bir kulbu vardır.

Resim 30 :Koç Protomu Biçiminde Riton.

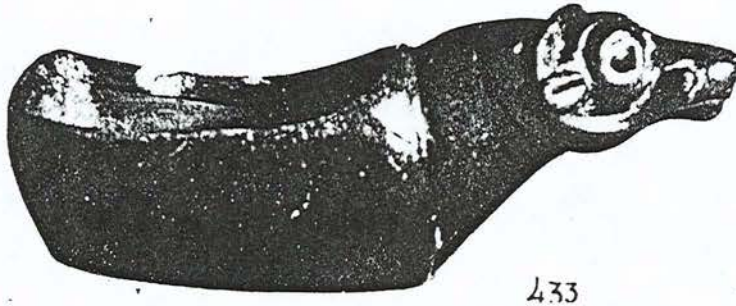
Elbistan-Karahöyük. Hitit İmparatorluk Çağı.

Pişmiş toprak. Yük: 16.5 cm ,gen: 12.1 cm. Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi.

Açık bej hamurlu, astarlı ve parlak perdahlıdır. Boynuzlardan biri kırılmıştır. Diagonal derin yivlerle süslenmiştir. Alın kısmı 'v' lerle süslenmiştir. Hayvanın bel kısmı kırık olup, yukarıya doğru bardak olabilecek bir çıkıntısı bulunmaktadır

2.1.3. Emziği Hayvan Başı , Doldurma Kısım Takne Biçimliler

Tahsin Özgüç'ün emziği hayvan başı ve hayvan boynu biçiminde olan tip diye adlandırdığı gruba giren, emziği manda başı doldurma kısmı tekne biçimli riton bu dönemde de görülmektedir. Bu tip ritonlar perdahlı, kazıma , kabartma ve boyama bezelidir. Resim 31 ve 32'de örnekleri gösterilmiştir.

Resim 31: Tekne Biçimli Riton

Kaniş, Karum. Hitit İmparatorluk Çağı.

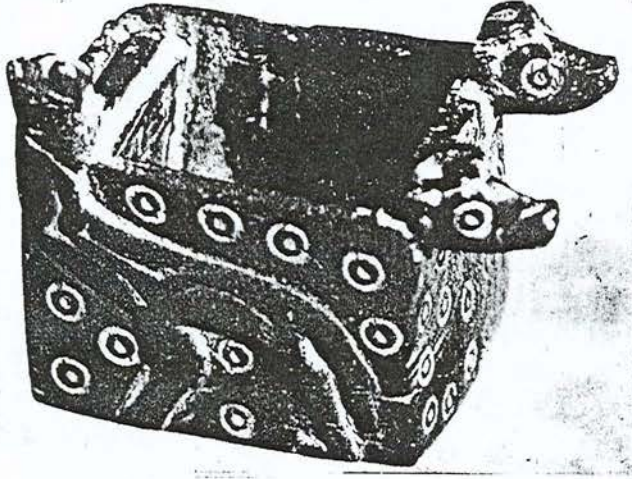
Pişmiş toprak .Uz: 18.8 cm. ,gen: 4.7. cm. Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi.

Koyu gri hamurlu, parlak astarlı ve perdahlıdır. Madaya benzeyen emziği vardır.

Teknenin ön kısmım dar ve yuvarlak arkası geniş ve köşelidir. Boyun kalın ve kemerlidir. Badem gözleri patlak, kulakları diktir.

“Emziği hayvan başı, doldurma kısmı tekne, teknesi dikdörtgen prizmalı ve daha derindir. Üst kısmında iki boğa başı vardır. Halkaların altında aslan rölfeyi, rölfeyin kafasında bir tümsek bulunmaktadır. (BITTEL , 1976, s.90). (Resim 32)

Assur Ticaret Koloni Çağı'ndaki bu tür ritonlardaki çeşitlilik, bu dönemde görülmemektedir.

Resim 32: Emziği Boğa Doldurma Kısım Tekne Biçimli Riton

Kaniş. Hitit Çağı

Pişmiş toprak. Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi.

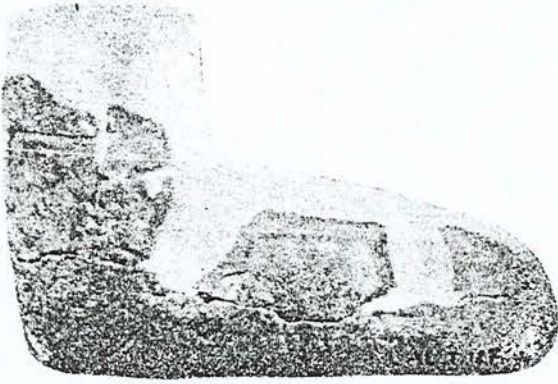
Teknesi dikdörtgen prizmalı, emziği boğa başı biçimli riton.

2.2. İnsan Biçimli Ritonlar

“İnsan biçimli bir riton 1953 yılında Karahöyük'te çıkarılmıştır. Ritonun pişmiş topraktan dişi tanrı heykeli biçiminde, oturmuş olarak, elleriyle göğüslerini tutmuş ve saç örgüsü kabın kulbunu oluşturur biçimde yapılmış Hitit Çağı'na ait bir riton olduğu ve bu eserin halen antikacıların elinde bulunduğu belirtilmektedir” (ALP, 1956, s.36).

2.3.Çarık Biçimli Ritonlar

“Hitit İmparatorluk Çağı'na ait olduğu belirtilen uçları kıvrık bir çift çizme biçimli içki kabı Kaniş'in II. katında bulunmuştur (Resim 34). Bu ritonların en belirgin özelliği birbirine bitişik ve çizmenin bağlarının da yapılmış olmasıdır .Bunların, Assur Ticaret Koloni Çağı çizmelerinin devamı niteliğindedir” (ÖZGÜÇ, 1959, s.65).

Resim 33

Resim 33 : Ayakkabı Biçimli Riton

Alacahöyük. Orta Hitit.

Pişmiş toprak. Yüksek: 10 cm, uzunluk: 16 cm, ağız genişliği: 5.5 cm.

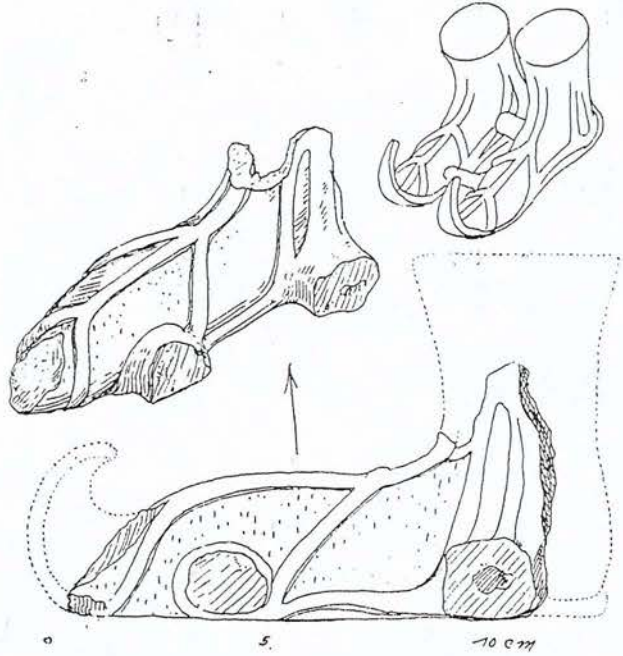
Yuvarlak ağızlı, kırmızı boyalı, üzeri oyularak yapılmış ayakkabının bağlarını temsil eden çizgilerle süslü.

Resim 34 :Çarık Biçimli Riton

Kaniş. Hitit İmparatorluk Çağı.

Pişmiş toprak. Yüksek: 15cm, uzunluk: 10cm

Krem astarlı, kahverengi noktalarla süslü.

Resim 34

“Alacahöyük’de IIIb katında bulunan ayakkabı biçimli içki kabı, Orta Hitit dönemine aittir” (KOŞAY, 1973, s.21)(Resim 33).

Assur Ticaret Koloni Çağı çarık biçimli ritonları küçük ve zarifken, bu dönemin çarık biçimli ritonları daha büyük ve hantal görünümlüdür.

3. Yunan Seramik Ritonları

Yunanistan'dan Anadolu'ya göçler (yaklaşık olarak M.Ö. 1200 yıllarının sonları) sırasında üç topluluk bu göçlerle Batı Anadolu'ya gelmiştir. Aioller kuzeye, İonlar orta bölgeye, Dorlar da güneye yerleşmişlerdir. Geometrik dönem M.Ö. 1050-700 yılları Grek sanatının başlangıcı olarak kabul edilmektedir. Grek sanatı, Proto-geometrik, Geometrik, Üslup, Orientalizan, Arkaik ve Klasik dönemlerden oluşmaktadır.

“Geometrik vazolarındaki süslemeler ritonlarında da görülmektedir. Yüzeyle yatay firizlere ayırık, bunlar dikey çizgiler, zikzak hatlar, gamalı haç, düz - dalgalı hatlar, vahşi ve evcil hayvan motifleri, insan motifleri ile süslüdür” (SALTUK, 1989, s.232).

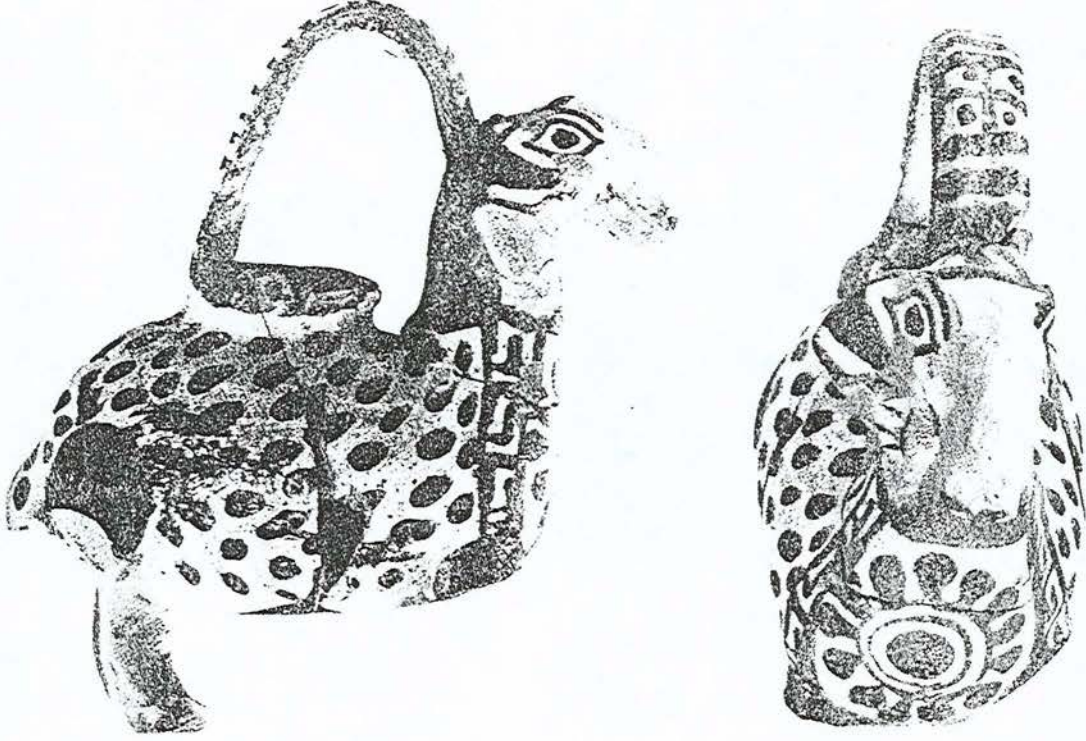
“Yunan ritonlarında M.Ö. 725 yıllarında Proto-geometrik'le Doğu etkisi başlamış ve bundan dolayı “Orientalizan” denilen önemli bir döneme girilmiştir. Doğu denildiğinde Mısır dahil Babil, Assur, Hitit, Urartu, Suriye ve Fenike ülkeleri anlaşılmalıdır. Greklerde sanat ürünlerinin konusu tanrılar, mitolojik yaratıklar ve kütle ilgili konuların ifade ve tasviridir” (BOYSAL, 1979, s.2,6).

“Greklerin ritonlarında M.Ö.490-440 arasındaki Yunan-Pers, Yunan-Amozzon savaşlarının etkisi görülmektedir. Ritonların renklerinde çok renklilik egemendir” (VERMEULE, 1982, s.184).

Bu dönemin ritonları hayvan biçimli, boynuz biçimli, satir biçimli ve hayvan-boynuz-insan bir arada biçimlendirilmiştir. Vermeule, bu biçimde yapılan (boynuz-hayvan-insan) ritonları çanakçılıkla heykelciliğin çarpıcı bileşimi diye açıklamaktadır. Hayvan biçimli ritonlar sırtından bardaklı ve başından bardaklıdır.

Yunan seramik ritonlarında, daha önceki uygarlıkların ritonlarından farklı olarak hayvan, insan, boynuz bir arada biçimlendirilmiştir. Ayrıca satir biçimindeki de daha önceki uygarlıklarda görülmemiştir. Bu döneme ait riton örnekleri Resim 35, 36, 37, 38, 39,40'da gösterilmiştir.

Resim 35'te görülen riton örneği 1948-1951 kazılarında tapınakta bulunmuştur. Doğu etkisinde yapılmıştır (AKURGAL, 1993, s.42). Bu durum bize daha önceki uygarlıkların inanç sisteminin uzantısı olduğunu göstermektedir. Sırtından bardaklı ve hayvan biçimlidir.

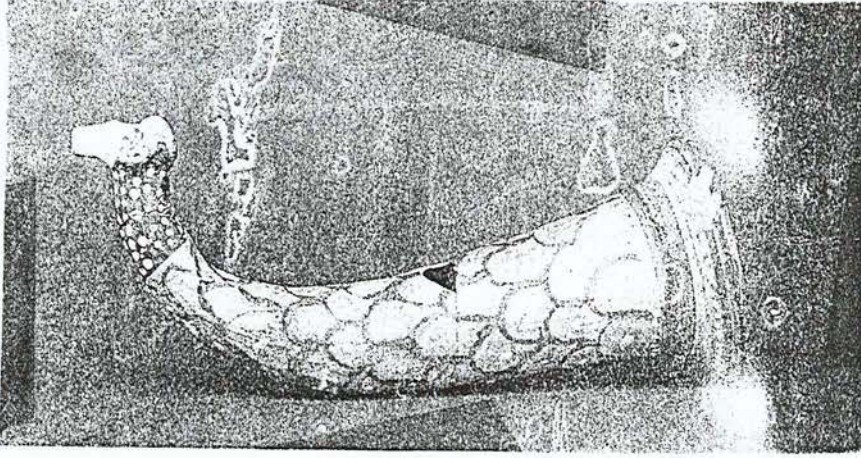

Resim 35 :Koç Biçimli Riton

BYR 1948-1951, env. K 301 tapınak. Doğu Yunan Dönemi M.Ö. 600.

Pişmiş toprak. Yük:12.5 cm. İzmir Arkeoloji Müzesi.

Riton orta Orientalizan stilde koç biçimli plastik vazo(rhyton). Kabın ağzı koçun sırtında, akıtma deliği ise ağzında olmayıp koçun tepesinde(başın üstünde) dir. Hamur krem rengi, astar beyaz, benekler ve göğüs ortasındaki rozet kahverengi.

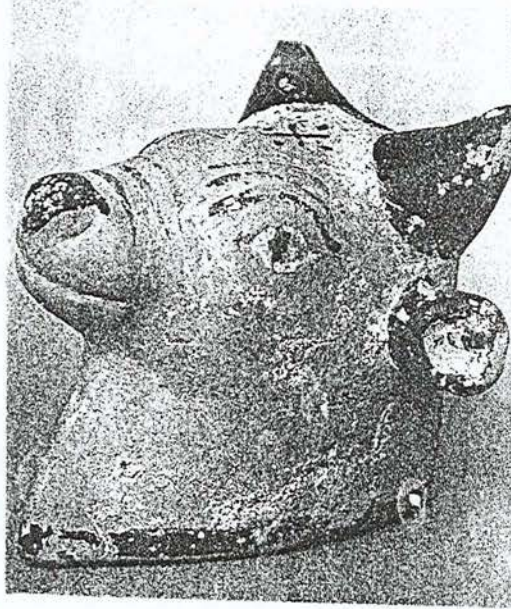

Resim 36: Koç Başlı Riton

Bayraklı. Doğu Yunan Dönemi

Pişmiş toprak. Yüksek: 29 cm., ağız çapı: 12 cm. İzmir Arkeoloji Müzesi

Boynuz biçimli içki kabının sivri ucu koç başı şeklindedir. Koçun boyun kısmı kahverengi üzeri beyaz noktalı, kabın gövdesi kiremit rengi yüzey üzerine içi beyaz noktalı, kırmızı renkte balık pulu bezemelidir.

Resim 37: Boğa Başlı Riton.

Artemission(Yunan). Yunan Dönemi M.Ö.600 yılları.

Pişmiş toprak. (Yunan). Yüksek: 6.5 cm

Sağ kulağın girişinde kutsal suyun dökülmesi için bir delik bulunur. Boynuzlar, kulaklar, boyun kenarları ve burunun ucu siyah, yüz çizgileri kahverengi boyanmıştır. Alına haç şeklinde benekler dizilmiştir.

Resim 38 :Atbaşı Biçiminde Riton

Çandarlı (Env. No 8153). Doğu Yunan Dönemi.
Pişmiş toprak. İstanbul Klasik Eserler Müzesi.

Resim 39: Satir Başı Biçiminde Riton

Çandarlı (Env. No.8165). Doğu Yunan Dönemi
Pişmiş toprak. İstanbul Klasik Eserler Müzesi.

Resim 40: Üç Boyutlu Riton.

Artemission (Yunan). Yunan Dönemi M.Ö. 490-440 yılları.

Pişmiş toprak.

İlk haliyle boyanıp, pişirilmiş kap ana renklerin geçiti gibidir. Atın vücudu, Amazonun yüzü ve elleri beyazdır. Boynuzun altında yer alan desende Yunan yaşamında belirleyici olan M.Ö. 490- 440 yılları arasındaki Yunan-Pers, Yunan-Amazzon savaşlarının etkisi görülmektedir.

4. Urartu Uygarlığı Seramik Ritonları

İlk defa M.Ö. 1000 yıllarında I. Sarduri döneminde başkent Van(Tuspa) olan merkezi bir devlet kurmuşlardır. Urartu Uygarlığı Van, Urmiye, Gökçegöl ve Çaldır gölleri arasındaki geniş bir alana yayılmıştır. Dilleri; Anadolu yerlileri Hurriler'inki ile aynı kökendir. Çok kelimeler ve tanrı isimleri her iki kavimde de ortaktır. Urartular'a Haldiler de denilmektedir.

“IX. Yüzyıldan önceki, henüz merkezi devlet otoritesinin sağlanmadığı bu dönemde aşiret düzeninde yaşayan halkın çoğunluğu yarı göçebe karakterliydi. Henüz kentleşme başlamış değildi. Buna göre X. yy' da Güney'den gelmiş yeni bir nüfus kitlesinin payı da bulunmaktaydı. Böylelikle Biaini Devleti , Assurluların değimiyle de Urartu Krallığı kuruldu”(SEVİM, 1997, s.127)

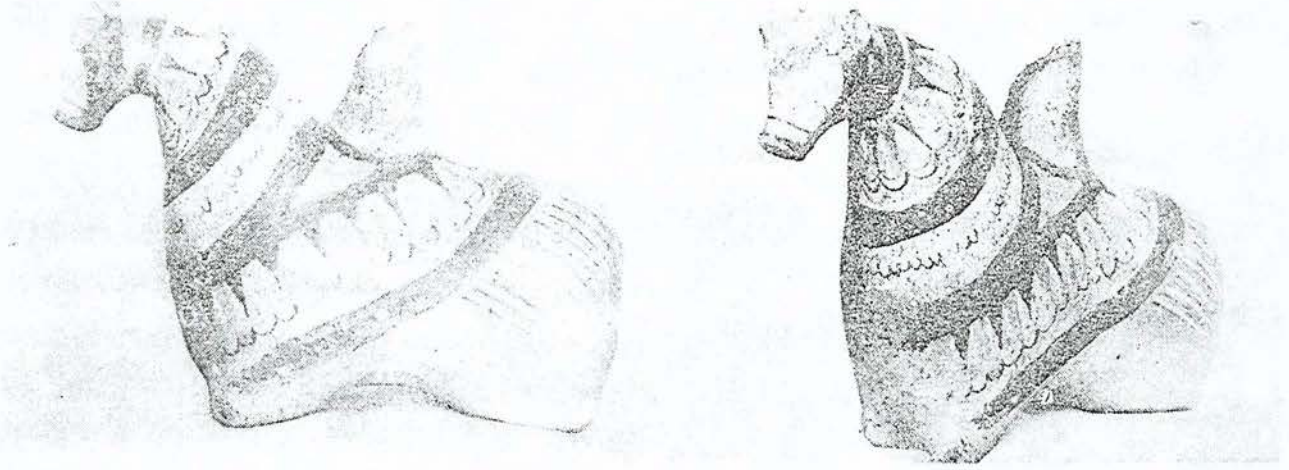
“Erzincan yakınlarında Altıntepe, Van ve çevresindeki Patnos, Adilcevaz, Toprakkale, Çavuştepe, Muş ilinde Kayalidere, Türkiye sınırları dışındaki Karmir-Blur, Arin-Berd ve Bastam da yapılan kazılar Urartu sanat ve arkeolojisini aydınlatan önemli buluntuların ele geçirildiği merkezlerdir”(YARDIMCI, 1985, s.30).

“Neolitik, Kalkolitik, Eski Tunç, Assur Ticaret Koloni Çağı, Hitit Çağı'nda gelişerek devam eden ritonlar boğa, aslan, çarık biçimli olarak bu dönemde de yapımı sürmüştür” (SEVİM, 1997, s.147).

Seramik ritonlarda renk özellikleri çoğunlukla deve tüyü astarlı zemin üzerine kırmızı, vişne çürüğü, siyah, beyaz ve açık kahverengi çok kullanılmıştır.

Urartu ritonları boyalı ve boyasız olarak iki grupta incelenir. Boyalı olanlar perdahlılar ve madeni kapların taklitleridir. Elle şekillendirilmiştir.

“Urartu ritonlarında süsleme, dalgalı hatlar, yan V ya da W, baklava dilimleri, iç içe geçmiş üçgenler belli başlı öğelerdir”(TAŞYÜREK, 1977, s.178,179,180).

Resim 41a-b: At Biçimli Riton

Kolleksiyon. Urartu Uygarlığı

Pişmiş toprak. Yük. 23cm, gen. 33cm.

Deve tüyü renkli, perdahlı, bir yüzündeki bezeme silinmiş at biçimlidir. Gövdesini üstündeki libasyon yeri kırılmıştır. Ayakları gayet pirimitif özellikte olup ön ayak uçlarında birer delik görülmektedir. Eserin iyi korunmuş olan yüzü açık eflatun ve koyu kırmızı renklerle bezenmiştir.

Resim : 12

Resim 42: Ayak Biçimli Riton

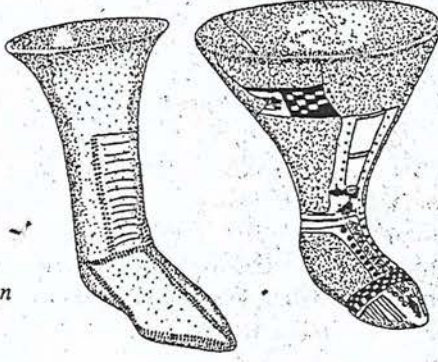
Urartu Uygarlığı

Pişmiş toprak. Yük: 13cm., ağız çapı: 4cm.

Adana Müzesi Env. No. 29.5.1972.

Deve tüyü hamurlu, üzeri kırmızı-kahverengi boyalı. Ağız kısmı kırık olan bu riton üzerinde içleri taramalı üçgenler şeklinde bezeme yer almaktadır.

*Karmir Blur'dan
çizme biçimli
kaplar*

Resim 43: Çizme Biçimli Ritonlar

Karmir-Blur. Urartu Uygarlığı.

Pişmiş toprak .

Boya bezekli. Kırmızı cilalı, çizme biçimlidir. (Urartu çorap motifi).

5. Frig Uygarlığı Seramik Ritonları

Ege göçlerinin yarattığı sarsıntılardan sonra İç Anadolu, Frig Krallığı'nın egemenliğine girmiştir. Kızılırmak kavisinin kuzeyi ile Sakarya ırmağı havzasında gelişen bu uygarlığın yaratıcısı Firigler'dir.

M.Ö. 1200-700 yıllarına tarihlenir. M.Ö. XII. yy başlarında Ege Göçleri ile Anadolu'ya giren Frigler Gordion'u başkent yaparlar. Alacahöyük, Alişar, Anıtkabir, Boğazköy, Pazarlı, Kültepe, Maşathöyük gibi yerleşim yerleri onların sanatı hakkında bilgi veren yerlerdir.

“Geç Hitit ve Assur sanatının etkisi görülür. Öteki, Anadolu uygarlıklarında olduğu gibi Frigya'da dinsel inançlar oldukça etkindir. Yalnız, dinsel inanca egemen olan öge, AnaTanrıça Kültü'dür” (ANADOLU MEDENİYETLERİ MÜZE REHBERİ, 1983, s.113,115).

“Frig Uygarlığı’na ait buluntuların çoğu hayvan biçimli kap veya hayvan resimlerinden oluşur. Boynuz biçimli, Orta Anadolu malzemesi olan çarık biçimli kaplar da görülür” (ROMANO,1985, s.85).

Çarkta ve elde biçimlendirilmiş törensel içki kaplar tek renkli ve çok renkli ve boya bezekli olmak üzere iki gruba ayrılır. Çok renkli olanlarda süsleme genellikle kırmızı, kahverengi ve açık renk astarlıdır. Çok sevilen geometrik bezekler arasında dikdörtgenler, üçgenler, dalgalı ya da zikzak hatlar, tek merkezli daireler, satranç tahtası süslemeleri çok kullanılmıştır .

“Frig Ugarlığı’na ait 13079 envanter no’lu Boynuz biçimli riton, Gordion’da bulunmuştur. Açık gri renkli, ince hamurlu, iyi pişirilmiş olup, koyu gri renkte astarlı ve perdahlıdır. Ağız kenarı düz olup, 1 cm’lik mesafeden sonra hafif bir girinti yaptıktan sonra gövdesi aşağıya doğru daralmaktadır. Uç kısmında çıkıntılı bir kısımdan sonra kırıklık göze çarpar” (ANKARA ARKEOLOJİ MÜZESİ ESER FİŞİ).(Resim 44)

Frig Uygarlığın’dan önceki çağlarda boynuz biçimli ritonlara rastlanmamıştır. Ancak boynuzlu keçi, boğa, geyik gibi hayvanlar çokça biçimlendirilmiştir.

Yunan Uygarlığı’nda görülen boynuz biçimli seramik ritonlar Frig Uygarlığı’nda da görülür. Her iki uygarlıktan önceki çağlarda keçi, boğa gibi hayvanların boynuzları abartılı bir biçimde yapılmıştır. Boynuzların bu denli işlenişinin nedeni savunma ya da başka bir nedendendir.

“Çengel boynuzlu dağ keçileri, geyiklerden oluşan ikili hayvanların hepsi seksüel güç ve hayvansal içgüdülerin yanısıra yeniden doğuş, dirilişi simgelemektedirler. Özellikle çengel boynuzlu dağ keçisi bilgelik ve hayat tanrısı Ea ile ilişkilidir”(YAĞCI, 1995, s.195).

Ritonun boynuz biçimli oluşunun nedenini hayat tanrısı Ea’da aramak yanlış olmasa gerek. Frig Uygarlığı’na ait riton örnekleri Resim 44, 45, 46, 47, 48’de gösterilmiştir.

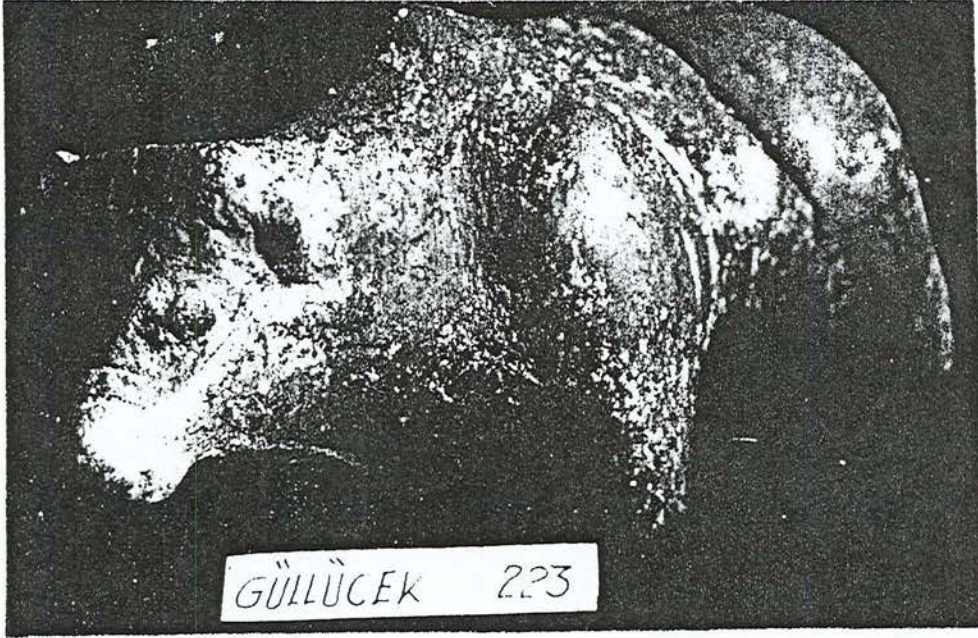

Resim 46 : Keçi Biçimli Törenselle İcki Kabı

Gordion. Frig Çağı

Pişmiş toprak. Yüksek: 16 cm. Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi

Kral ailesinden bir çocuğa ait P tümülüsü.

Resim 47: Boğa Biçimli Riton.

Güllücek. Frig Çağı.

Pişmiş toprak. Boy: 17.7 cm, yüksek: 8 cm.

Resim 48: Boğa Başı Bıçımında Riton

Anadolu. Geç Frig Çağı

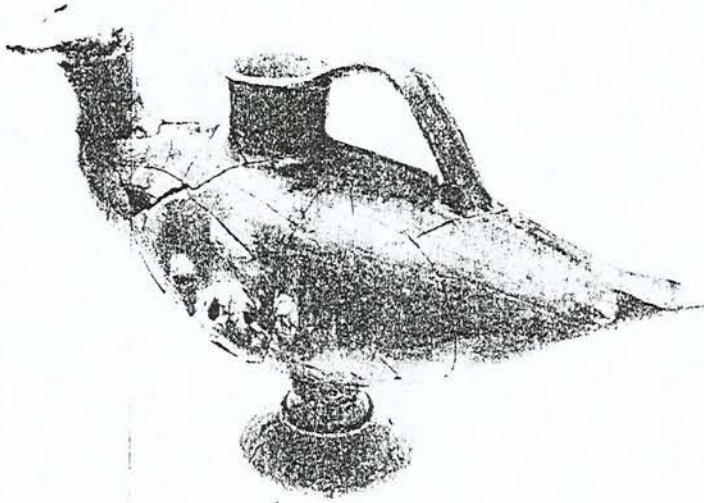
Pişmiş toprak. Boy: 21 cm, çevre çap: 0.8 cm. Koleksiyon

Gri renkte boynuz ve kulak sonradan eklenmiş.

6. Lidya Uygarlığı Seramik Ritonları

Başkenti Sardes olan Lidya Krallığı Kızılırmak'a kadar genişleyerek Frigya'yı da egemenliği altına almıştır. Ayrıca Efes kentini hakimiyet altına almış ve bölgenin en zengin devleti haline gelmiştir. Lidya M.Ö. 700 yılında ilk madeni parayı basmıştır.

“Lidya Uygarlığı M.Ö. 680- 546 Lidyalıların Lidya bölgesinde geliştirdikleri uygarlıktır. Başkenti Sardes'tir. Gediz, Büyük Menderes nehirleri arasındaki bölge, Manisa ve Aydın gibi yerleşim yerleridir. Lidya, Yunanlılara özgü kaplar ve daha sonra kendilerine özgü Lydion denilen kapları üretmişlerdir. Süslemelerinde Proto-Geometrik ve Geometrik türde bezemeler kullanılmıştır”(SALTUK, 1989, s.235).

Resim 49: Ördek Biçimli Törensel Kap.

Sardes. Lidya Uygarlığı

Pişmiş toprak.

Sırtından bardaklı. Akıtma kısmı ağzında.

Resim 50 : Bot Biçimli Törensel Kap

Sardes. M.Ö. 555. Lidya dönemi.

Pişmiş toprak.

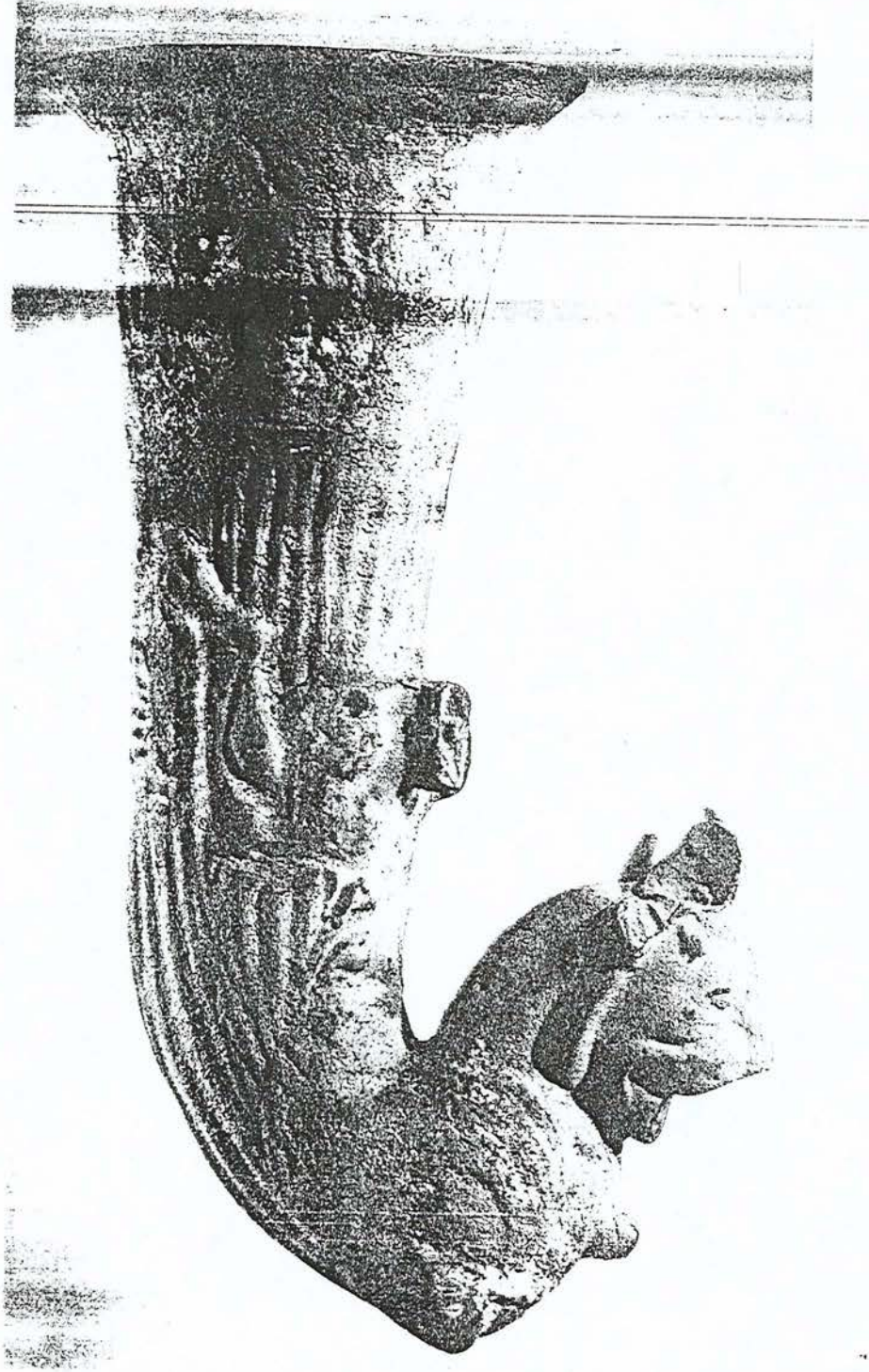
7. Anadolu'da Pers Egmenliğinde Seramik Ritonlar

M.Ö. 546 'da Pers Kralı Keyhüsrev, Lidya hakimiyetine son vererek Pers Krallığı'nı kurmuştur. M.Ö. 334 yılına kadar süren dönemdir.

“M.Ö. 545 yıllarında Keyhüsrev, İran'dan başka Kızılırmak'a değin uzanan Ön Asya ülkelerini içine alan büyük bir Pers Krallığı kurmuştur. Lidya'nın başkenti Sardes'i ele geçirmiş ve ülkenin sınırlarını Hint sınırlarına kadar genişletmiştir” (DÜNYA TARİHİ, 1974, s.54).

“Pers seramik ritonlarının bardak kısımlarının uzun ve huni biçimli oluşunun nedeni, törende içki içen kişinin ritona elindeki şarap şişesini kaldırarak dökmesi içindir. Bunun amacı şarabı havalandırarak lezzetini arttırmaktır. Huni biçimli ritonlar ve şarabı havalandırma geleniği İran'a özgüdür” (VON ZABERN, 1974, s.162).

Süsleme, kazıma ve kabartma bezeklidir. Madenden yapılanların taklitleridir. At, aslan gibi hayvanları konu olarak işlemişlerdir. Resim 51'de görülen aslan başlı riton Persepolis'in geç dönemine kadar uzanan Akhemenit İran formlarıdır.

Resim 51: Kükreyen Aslan Başlı Riton

Adana yakınlarında Kapadokya bölgesi. Pers Egemenliği M.Ö. 3-4.yy

Pişmiş toprak. Koleksiyon

Boynuzları, bacağı ve sağ kulağı kaybolmuş. Ritonun ağzı, kulakları, boynuzları kırmızı renktedir. Aslanın gövdesi, arka bacakları kanatları flüt şeklindeki kabın yüzeyinde gösterilmiştir.

Helenistik Dönemde Seramik Ritonları

Makedonya Kralı Büyük İskender, Kral Dora'yı yenerek Anadolu'daki Pers egemenliğine son vermiş, sınırlarını doğuda Hindistan'a, güneyde Mısır'a kadar genişletmiştir. Krallığın merkezi Bergama'dır. Efes, Didim, Milet ve Aydın bu çağın diğer önemli sanat merkezleridir.

“Büyük İskender ile başlayan, ölümünden sonra krallıklarla devam eden ve Roma tarafından ortadan kaldırılışı ile son bulan dönemdir. Greklerin, Anadolu halklarının, Perslerin, Mısırlıların ve diğer Ön Asya halklarının ve kültürlerinin karışık kaynaşmasıyla oluşan kültür ve tarih dönemidir” (SALTUK, 1989, s.74).

Helenistik dönemde büyük boy heykeltraşlık eserleri yanında pişmiş topraktan heykel niteliği taşıyan ritonlar da yapılmıştır.

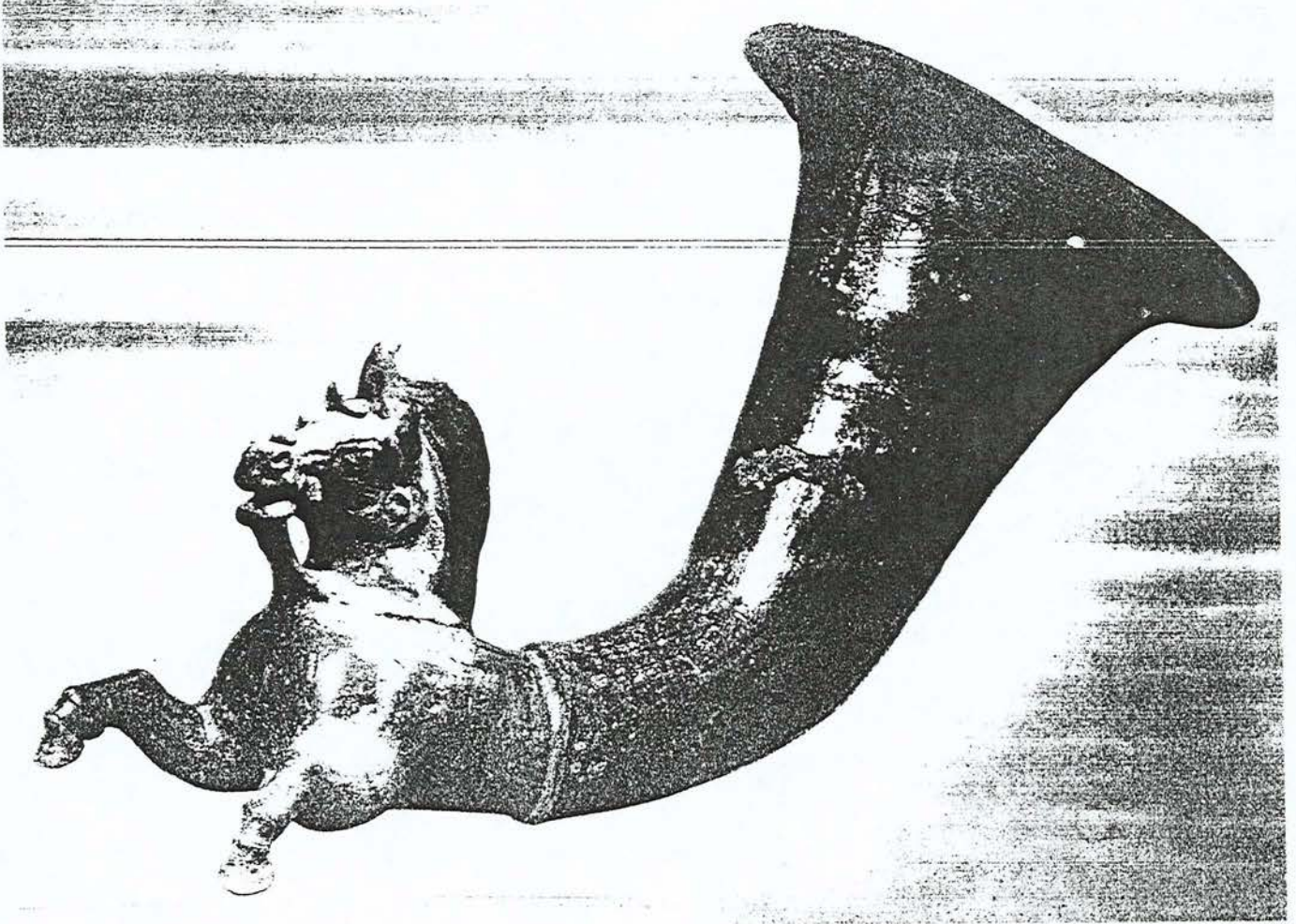
Ritonlarda işlenen konu yine hayvan içeriklidir. Çoğunluğu at biçimli üretilmiştir.

Helenistik Dönem'e kadar ritonun kullanılış amacı, kutsal alana içki kurban etmek ve tanrı adına kutsal olan şarabı içmektir. Oysa bu dönemde farklı amaç için kullanılmıştır.

“Bu dönemdeki seramik ritonlar madeni kapların taklitleridir. Perdah yöntemi kullanılmıştır. Hayvan protomu biçimlidir ve bardak kısımları trompete benzer biçimde sona erdirilmiştir. Törenlerde içki içme geleneği İran kökenlidir. Ritonlar, Perslere ait içki kaplarından alıntıdır, o geleneğin uzantısıdır” (VON ZABERN, 1974, s.162).

“Konu olarak hayvan (at, keçi, panter, aslan gibi) biçimli, insan protomu biçiminde seramik ritonlar üretilmiştir. Bu dönemde ritonların kullanılış amacı, cenaze törenlerinde içki içmek içindir” (BARNETT, 1982, s.66).

Helenistik döneme ait örnekler Resim 52, 53’te gösterilmiştir.

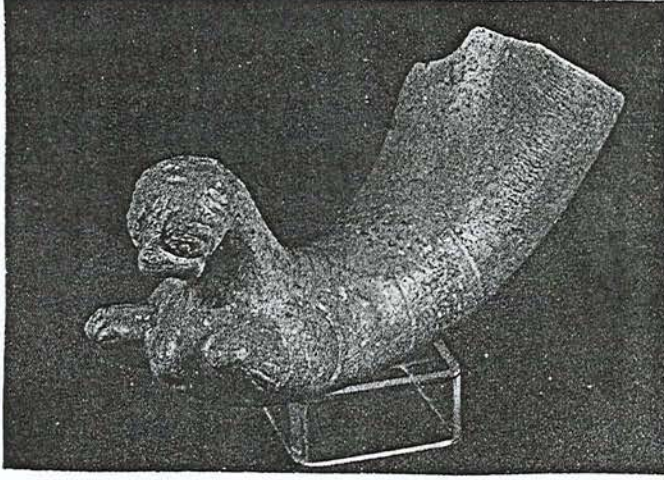

Resim 52 : At Protomu Biçiminde Riton

Adana yakınlarında Kapadokya. M.Ö. 3. yy . Helenistik Dönem.

Pişmiş toprak. Yükseklik: 35 cm. Koleksiyon

Yelenin üst köşesi yukarı doğru kendi içinde kıvrım oluşturmuş, bağlanmıştır. Atın bacaklarının arasında olan bölgede kısa bir emzik yer alır.

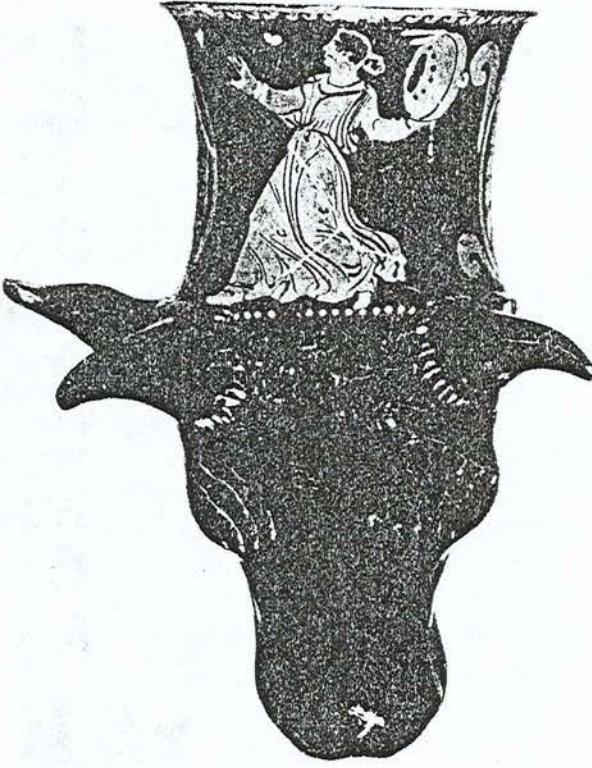
Resim 53: Panter Biçimli riton.

Bahçe, Adana’da bulunmuş. Helenistik dönem.
Pişmiş toprak. Yüksek: 18 cm. Gaziantep Müzesi

9. Roma Dönemi Seramik Ritonları

M.Ö. 30 yılından M.S. 395’ e kadar süren döneme Roma Dönemi denir. Roma egemenliğine giren Anadolu’da sanat başlangıçta Helenistik geleneklere bağlı kalmıştır. Roma Dönemi’nde geleneksel kültür yaşamaya devam etmiştir. Ritonlarda hayvan ve mitolojik konular işlenmiştir.

“M.Ö. 30- M.S. 395 yılları arasındaki Roma Dönemi’nde ve Geç Antik Dönem’de de devam etmiştir. İtalya’dan başlayarak Akdeniz çevresinde yayılmıştır. Roma sanatı başlangıçta İtalyan-Etrüks geleneğinden aldıklarını Yunan Doğu örneklerine göre işlemiştir. Roma Çağı’nda Anadolu’da Roma özellikleri uygulanmaya başlanmışsa da Anadolu-Helen özellikleri kesintisiz olarak kısmen devam etmiştir. Helenistik dönemde görülen kabartma vazo ve riton biçimleri Roma Çağı’nda da devam etmiştir. Konularını mitolojiden almıştır” (SALTUK, 1993, s.153).

Resim 54: Boğa Başı Biçimli Riton

Roma Dönemi. M.Ö. 360.

Pişmiş toprak. Uz: 19.3 cm, çapı: 9.3-9.5 cm. J.Paul Getty Müzesi.

Resim 55: Boynuz Biçimli Riton.

Roma dönemi. Pişmiş toprak Uz. 17.5 cm.

Yivli, kulplu, sarmaşık ve nokta güllerle süslü.

10. Türklerde Hayvan Biçimli Kaplar ,Hayvan Biçimli Süslemeler Ve Şarap İle Olan İnanç

Göktürkler, 6. yy ortasında Orhun nehri batısındaki yayla bölgesinde (Ötgen) kurulan ve Mançurya'dan Karadeniz sahillerine kadar uzanan büyük Türk İmparatorluğu, devlet ve millet olarak Türk and kullanan ilk büyük siyasi kuruluştur.

Göktürkler heykel sanatında verilmiş ürünlerde kartal armalarını işlemişlerdir. Bu armalar, Hunlar zamanında tanınan ve sevilen kartal arması, kulaklı ve boynuzlu kartal şeklinde gösterilerek büyük bir kudret sembolü halinde ifade edilmiştir. Türk damgası çift başlı ejder ve koç heykelleri kullanılmıştır.

“Göktürkler’e bağlı olarak yaşayan Uygurlar, 745’de Göktürkler’in yerine geçerek Uygur devletini kurmuşlardır. Heykel sanatında ürünler vermişlerdir. Bu heykellerde konu olarak at, deve, keçi ve bölgede bol bulunan diğer hayvanların başları gerçekçi biçimde yapılmıştır” (ASLANAPA, 1989, s.8,10,15).

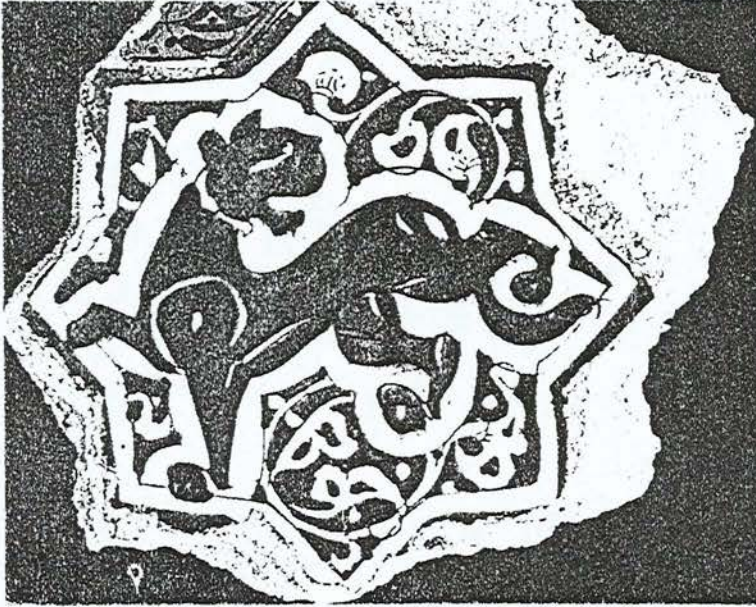
Göktürk ve Uygurlara ait seramik ile ilgili bilgi bulunamamıştır. Bu nedenle yukarıdaki bilgiler heykellerinde konu olarak işlenen hayvanların kudret sembolü ve yararlı varlıklar olduğunu açıklamak için verilmiştir.

“Eski Türkler’de Gök tanrı, şarabı takdis ettiğinden bağın ve şarabın bulunduğu yere kötü ruhların girmediği kabul olunurdu. Yeni doğan çocuk için düğünün de açılmak üzere bir küp şarap gömülürdü. Türk boylarının çocuklarının dahi şarap içtiği bilinmektedir” (GÖKSEL, 1998, s.122).

İslam dünyasında, Türklerin 838’de Bağdat’ın kuzeyinde Dicle kıyısında Türklerin yerleşmesi ile Türk sanat etkinlikleri de görülmeye başlamıştır. Anadolu’da Türk sanatı 1071 Büyük Selçuklularla başlamıştır. Seramik sanatında ise hayvan figürleri kudret sembolü, koruyucu nitelikte kullanılmıştır.

“Anadolu Selçuklu seramik sanatı, seramikten çok çini sanatında kendini göstermiştir. Çini, mescit, türbe ve saraylarda önemli bir dekor unsuru olarak kullanılmıştır. Seramiklerde sfenks gibi doğa üstü gücüne inanılan tılsımlı yaratıklar, Selçuklu arması ve hakimiyet sembolü çift başlı kartal, cennet sembolü tavuz kuşu, tavşan, panter, balık, ördek, kuğu, geyik, ejder, balıkçıl su kuşları konu olarak işlenmiştir. Mimaride görülen aslanlar, hakimiyet, kudret sembolü, koruyucu hayvan olarak biçimlendirilmiştir” (ÖNEY, 1980, s.111).

“Selçuklu sanatında hayvan figürlerinde, Orta Asya Şamanizm inançlarından kaynaklanan düşünce, dünyanın kısmen Anadolu ve Yakın Doğu'nun eski mitolojisi karışmakta, bazen de İslamiyet'ten bilinen izler yer almaktadır. Türk kökenli göçebelerin ortak kültüründen kaynaklanmaktadır” (ANADOLU MEDENİYETLERİ, 1983, s.9). Hayvan biçimli süslü çini örneği Resim 56' da görülmektedir.

Resim 56: Hayvan Figürlü Duvar Çinisi

Beyşehir Kubadabad Sarayı. Selçuklu Dönemi

Çini. Konya Karatay Medresesi .

Sıralı tekniğinde yapılmıştır.

Selçuklu seramiklerinde hayvan figürlerinin yanısıra üzüm motiflerinin de yer aldığı bilinmektedir. Selçuklu çini ve seramik sanatına ait örnek Resim 57'de görülmektedir.

Resim 57: İznik tabağı

Selçuklu Dönemi. 16. Yy başı.

Washington (D.C.). Freer Gallery of Art.

Sıraltı tekniğinde mavi- beyaz seramik tabak.

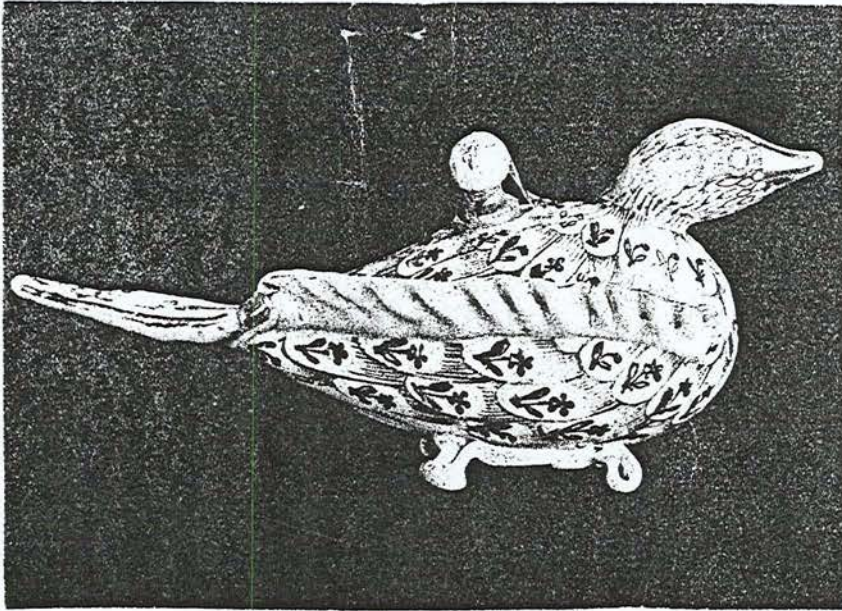
“Anadolu Selçuklu Devleti’nin parçalanması sonucu ortaya çıkan beyliklerden en önemlisi Osmanlılar’dır. Bu beylikler 13.yy başlarında bağımsız bir devlet haline gelmiştir. Anadolu Selçuklu sanatı Osmanlı sanatının da hazırlayıcısı olmuştur. Bu dönemde çini, seramik, porselen alanında önemli ilerlemeler kaydedilmiştir. Çiniler cami, türbe ve medreselerin süsleme unsurları olarak devam etmiştir” (ANADOLU MEDENİYETLERİ, 1983, s.10).

“Osmanlı sanatında gülabdan, ibrik gibi seramikler dini işlevli kullanılmıştır. Gülabdanlar, genellikle güvercin, kumru, ördek vb. Biçiminde camdan ve opal camdan yapılmıştır. Gülsuyu serpmek veya dökmek için kullanılmıştır” (BAYRAMOĞLU, 1996, s.42).

Gülabdanlar, sırtından bardaklı riton örneklerine benzemektedir. Akıtacağı ağzındadır. Doldurma kısmı kapaklıdır. Kuş biçimli gülabdan örnekleri Resim 56, 57 de gösterilmiştir.

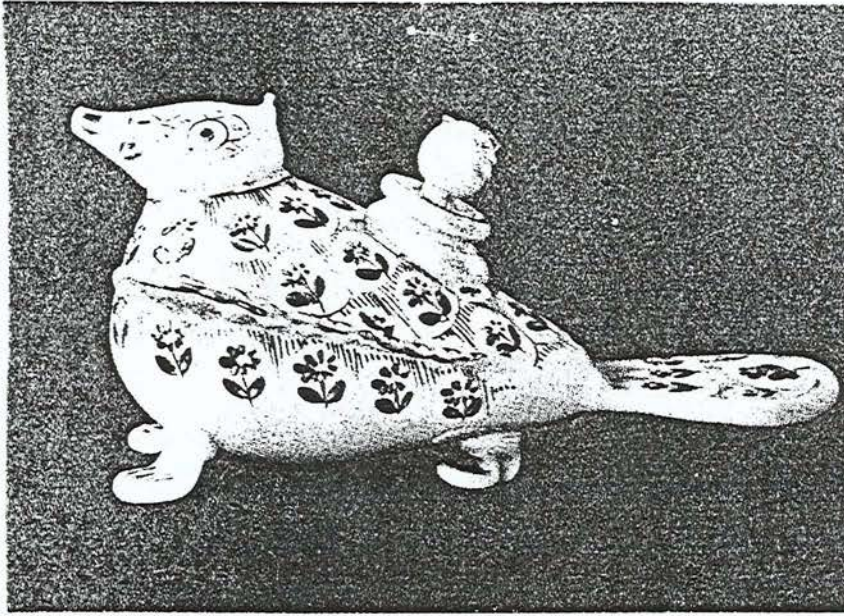
“Osmanlı çini ve seramik sanatının en yaygın ve dünyaca ün yapan grubu İznik ve Kütahya’dır. Kullanılan süslemeler stilize yapraklar, bitkisel motifler (asma, üzüm) boyama ve kabartma bezekli olarak yapılmıştır. Hayvan figürleri de kullanılmıştır. Çanakkale seramiklerinde hayvan biçimli vazolar yer almaktadır. Bu tip seramikler 19. yy başlarına kadar sürmüştür”(ÖNEY, 1993, s.93,103).

Yukardaki bilgilerden de anlaşılacağı üzere hayvan motifleri, hayvan biçimli kapların devamı sürmüştür. Kullanım amacında farklılık olmasına rağmen hayvanlar koruyucu ve kudret sembolü olmaya devam etmiştir. Çini ve seramiklerle ilgili örnekler Resim 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65 ’de görülmektedir.

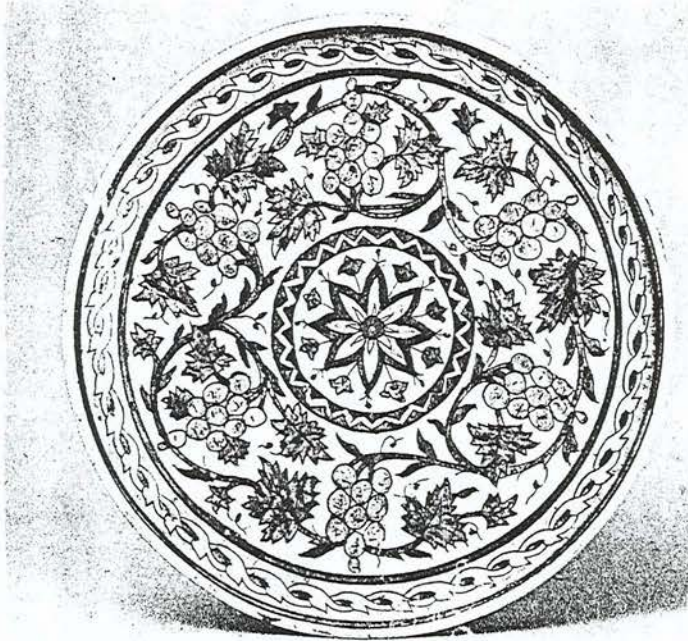
Resim 58: Kuş gülabdanı.

Osmanlı Dönemi. Koleksiyon.

Resim 59 : Kuş gülabdanı.

Osmanlı Dönemi. Koleksiyon

Resim 60: Keramik tabak.

Kütahya. Osmanlı Dönemi 19.yy

Pişmiş toprak. Yük: 3 cm, çap: 23 cm . Kütahya Etnografya Müzesi,

Resim 61: İznik Duvar Çinisi

İznik. Osmanlı Dönemi 16. yy sonu..

Washington (D.C.) Freer Gallery of Art.

Sıraltı tekniğinde işlenmiş çok renkli İznik çinisi.

Resim 62: Sırlı röliyefli sürâhi.

Çanakkale. Osmanlı Dönemi 19 yy sonu- 20 yy başı.

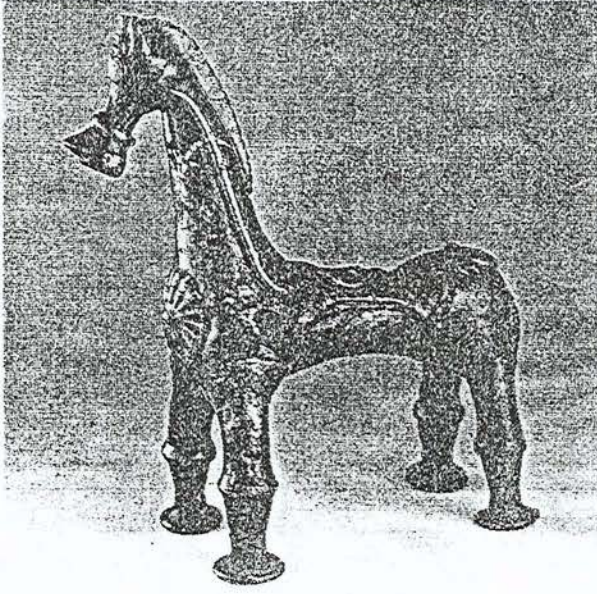
Ankara Etnografya Müzesi.

Resim 63: İznik Seramiği maşrapa.

Osmanlı Dönemi 16.yy

Hamburg-Museum für Kunst und Geverbe Sanat ve Etnografya Müzesi.

Resim 64 : At Biçimli Kap.

S. Gönül koleksiyonu. Osmanlı Dönemi 19.yy sonu 20.yy başı.
Pişmiş toprak. Yüksek: 23.8 cm. Sadberk Hanım Müzesi Kataloğu.

Resim 65 :Deve Biçimli Kap.

S.Kıraç koleksiyonu. Osmanlı Dönemi 19.yy sonu 20.yy başı.
Pişmiş toprak. Yüksek: 15.2 cm. Sadberk Hanım Müzesi Kataloğu.

“Günümüzde, 1950’lerden itibaren modern seramikler yapılmaya başlanmıştır. Seramik sanatçılarımız hayvan biçimli kaplardan çok modern seramik anlayışı içinde konu olarak ele almışlardır. Doğa varlığı olan hayvanlar sanatın konusunu belirlemeye

devam etmiş ve etmektedir. Günümüzde hayvan biçimli biblolar sevilen seramik ürünlerdir” (TANSUĞ, 1986, s.235).

Türk seramik sanatçıları Anadolu'nun kültürünü, çok önemli geçmişlerini çağdaş yorumlarla ortaya koymuşlardır. Bu örnekler Resim 66, 67, 68, 69, 70'de görülmektedir.

“Kültür Bakanlığı tarafından eski eserlerin yaşatılması amacıyla hayvan biçimli kapların üretimi devam etmektedir. Üretilen bu kaplar işlevi biblo-süs-hediyelik eşya niteliğindedir” (DÖSİM, 1993). (Resim 71, 72, 73).

Günümüz atölyelerinde üretilen hayvan biçimli biblolar ve çeşitli işlevi olan hayvan biçimli kaplar Resim 74, 75, 76'da gösterilmektedir.

Anadolu inançlarına göre şarabın kutsal olduğunu açıklamıştık. Bu inancın günümüze değin gelip gelmediğini araştıracağız.

Eyüboğlu, Anadolu inançlarına göre şarabın kutsal olduğunu buna bağlı olarak üzümünde kutsallık kazandığını belirtmiştir. Üzüm Hitit Uygarlığı'nda tanrısal bir bitkidir, tanrının bolluğunu, yaratıcı gücünü dile getirir. Daha sonraki dönemlerde üzümün, belirgin nitelik kazandığı görülür. Yunan- Roma Uygarlığı'nda üzüm, bolluğun değil sevincin, güzel yaşamının dolayısıyla eğlencenin, kendinden geçmenin biricik nedenidir, özüdür, içkinin kaynağıdır. Gerek Doğu gerek Batı'da üzüm bir sanat varlığı değil de içki yapımına elverişli bir bitki olarak geçer. İran'da, Yunan'da, Roma'da böyle yorumlanır.

“Buna karşılık Anadolu sanatında bir bolluk örneği olarak gösterir kendini. Selçuklu'da , Osmanlı'da cami kapıları, türbeleri, konakları üzümle süslenir. Ancak İslam dini üzüm yemeyi önerir de suyunu içmeyi yasaklar”(EYUBOĞLU, 1997, s.208).

İslamiyet'in kabulü ile şarap yasaklanır ama tutunup uygulanamaz tarih boyunca. Hayyam'dan Mevlana'ya dek tasavvufcular şarabı öven şiirler yazmışlardır. Böylece bu yasağın uyulmadığını da kanıtlamış olurlar. Örneğin Nedim,

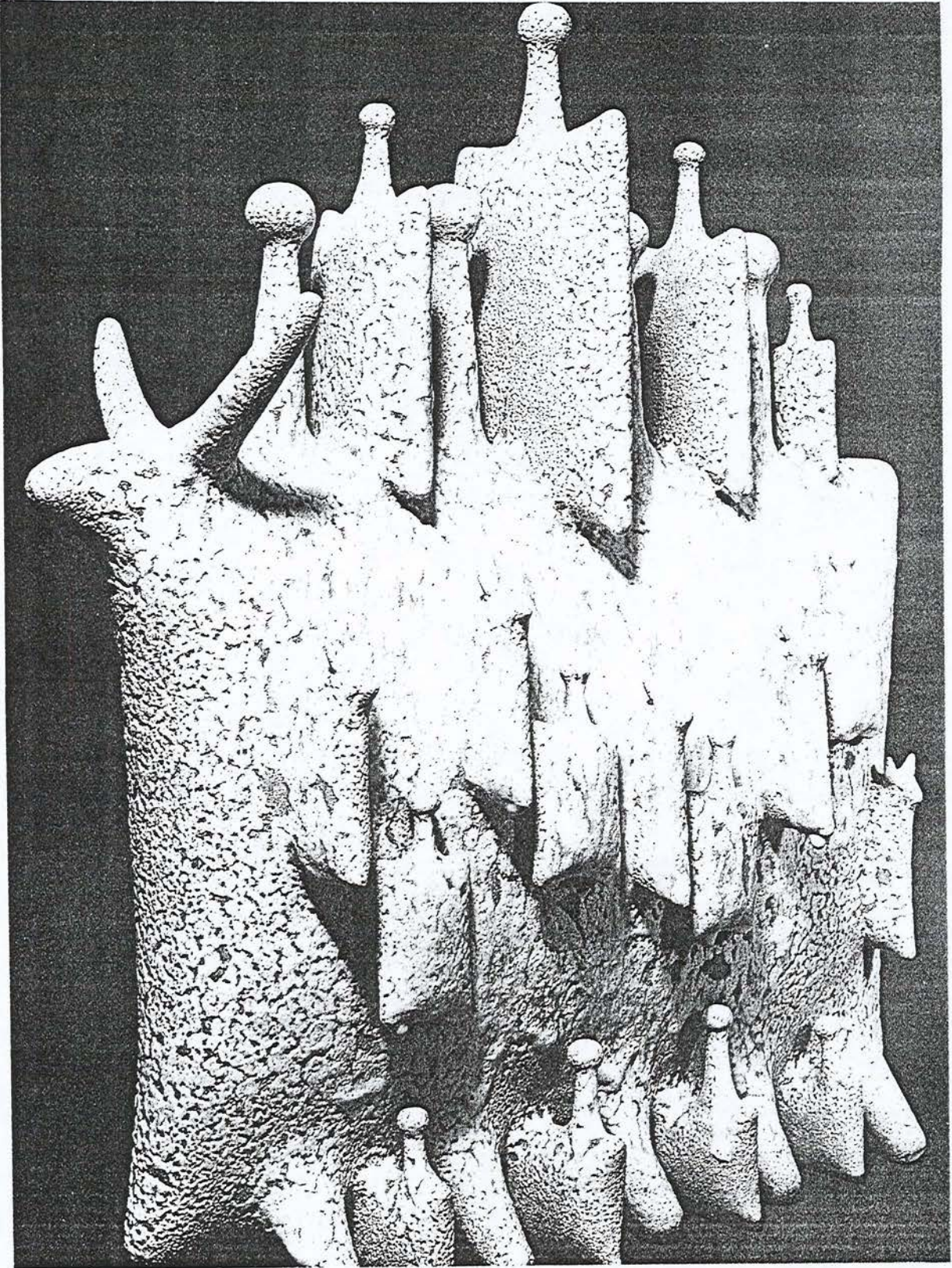
Haddeden geçmiş nezaket yâl ü bâl olmuş sana,
 Mey süzölmüş şişeden ruhgâr-I al olmuş sana,
 İncelik haddeden geçmiş, boy bos olmuş sana,
 Sırça kapdan şarap süzölmüş, kırmızı yanak olmuş sana.

Ayrıca IV. Murad döneminde Sultan'ın şarabı kendisine yasaklamadığı bilinmektedir.

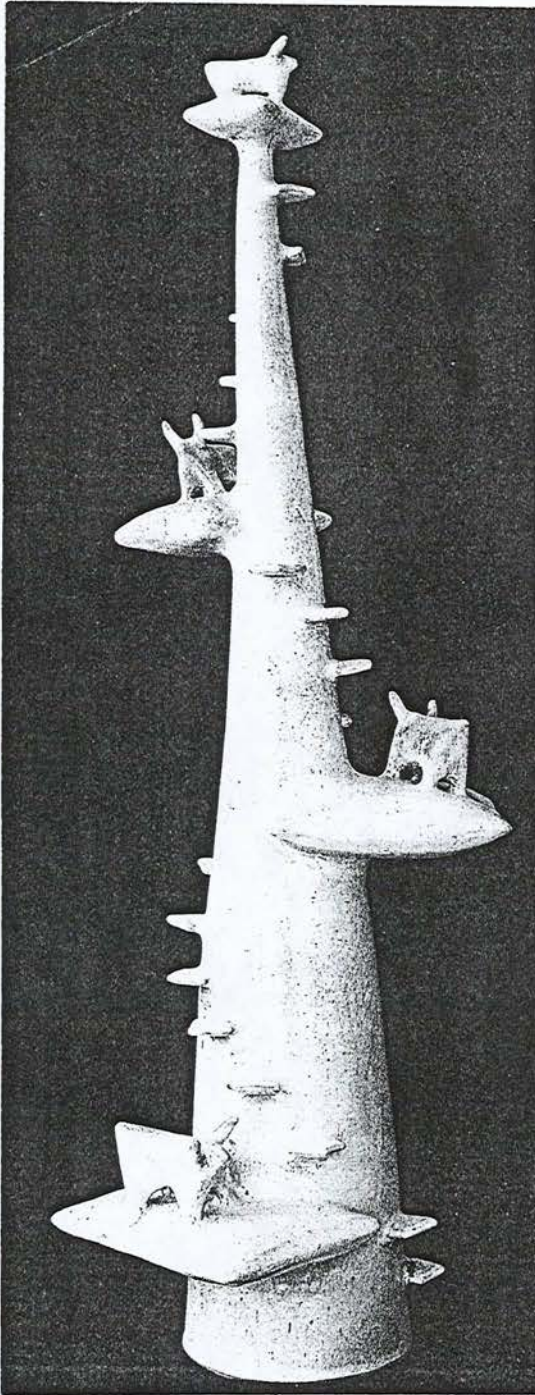
“Şarab ile olan inancın Bektaşilik'in ve günümüze dek yaygınlığını yitirmeyen başka tarikatların kaynağında İlkçağ'ın Dionisyos dini bulunduğu artık herkesçe görölen ama etraflıca incelenmediği için büsbütün gün ışığına çıkarılmamıştır.(ERHAT, 1997, s.96).

“Şarap ile olan inanç günümüzde Bektaşilik'te sürmekte, Hristiyanlık'ta ise İsa'nın “kutsal şarap” kanı “kutsal ekmek” etidir. Böylece günümüzde bu inancın sürdüğü açıktır!” (EYÜBOĞLU, 1997, s.213).

Bugün Anadolu'da yaşayan benimsenen inançların kökenleri eski çağlara gitmektedir. Hayvanların uğurlu ve kudret sembolü oluşu tektanrıci dinle değil, çoktanrıci dinlerle, eskiçağ inançları ile de ilgilidir. Ayrıca üzüm, şarap ile olan inanç da öyledir. Bunun böyle olduğunu sanat ürünleri ortaya koymaktadır.

Resim 66: Sadi Dren, Seramik heykel

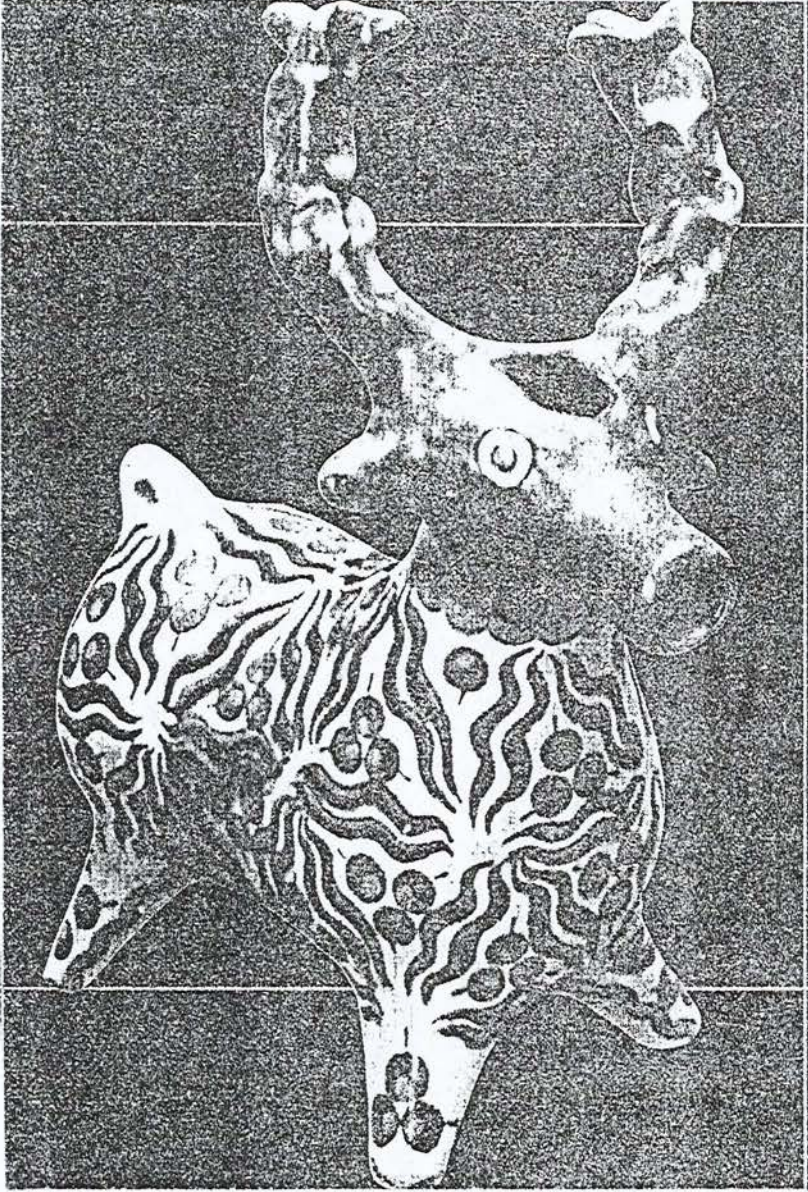
Resim 67

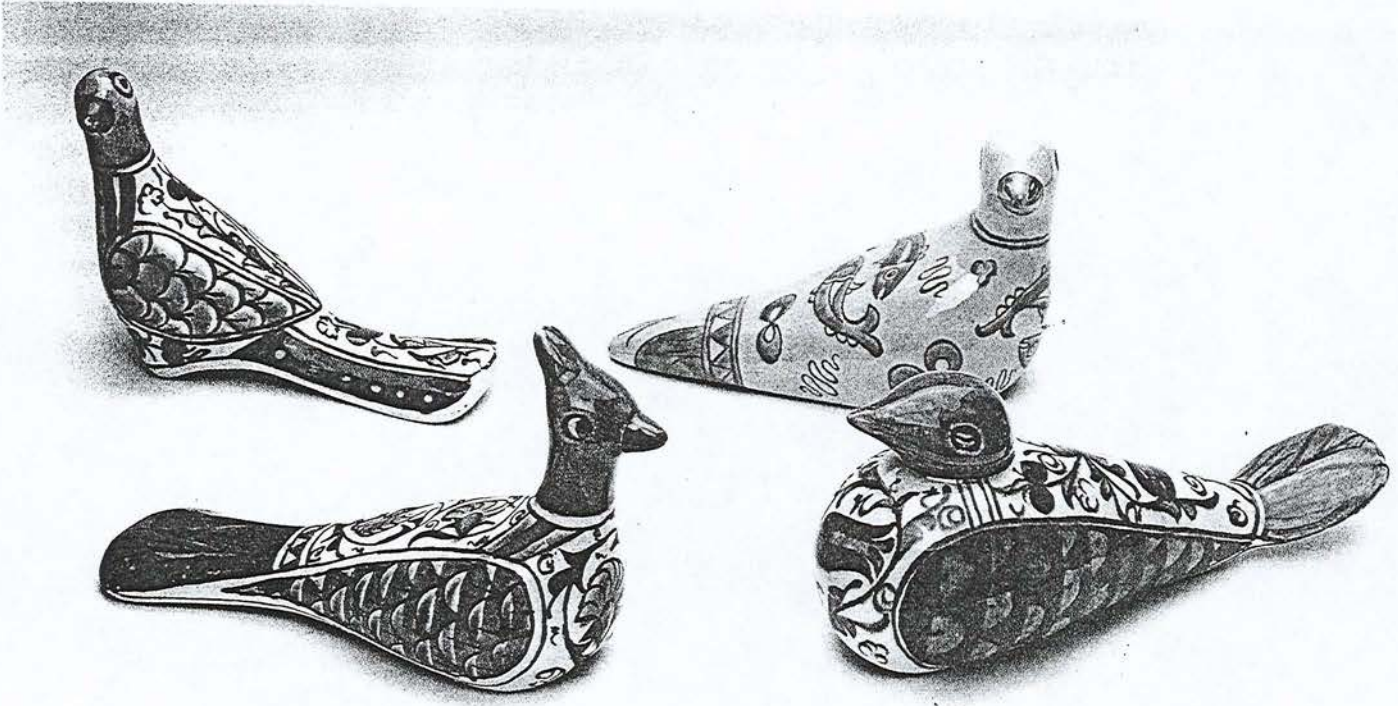
Resim 68

Resim 67: Sadi Diren, Seramik heykel.

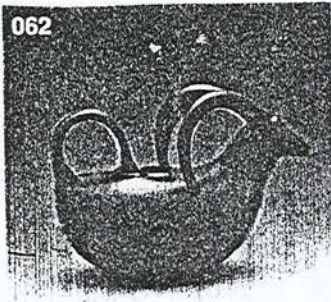
Resim 68: Sadi Diren, Seramik heykel.

Resim 69: Sıtkı Olçar, Seramik riton.

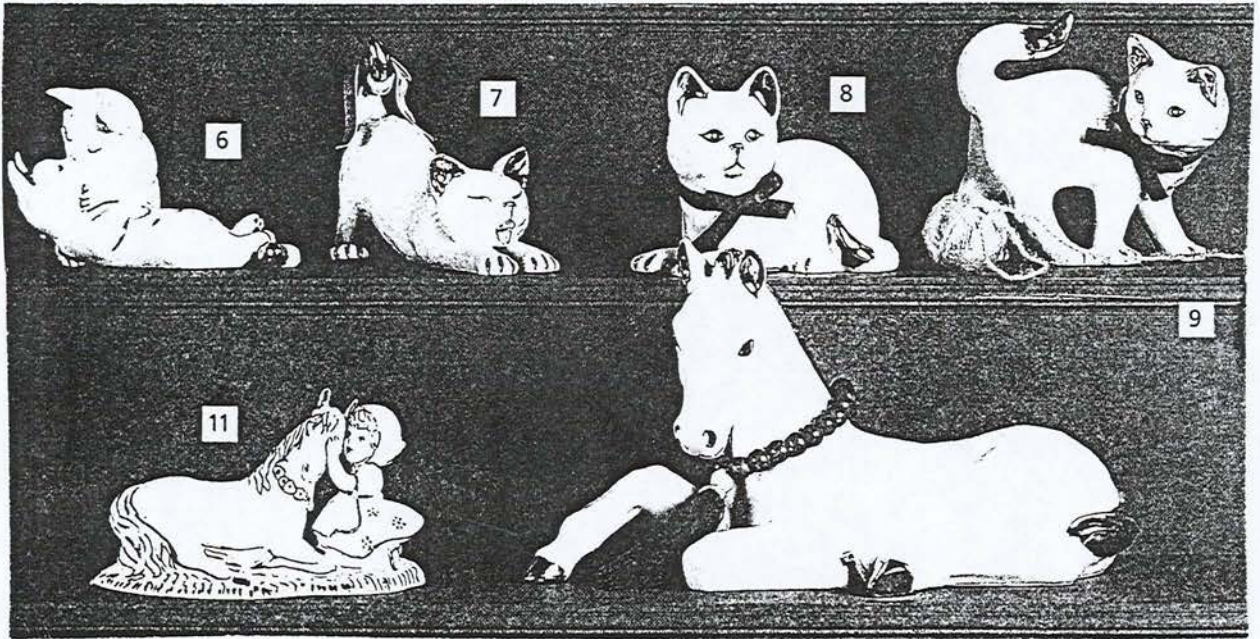
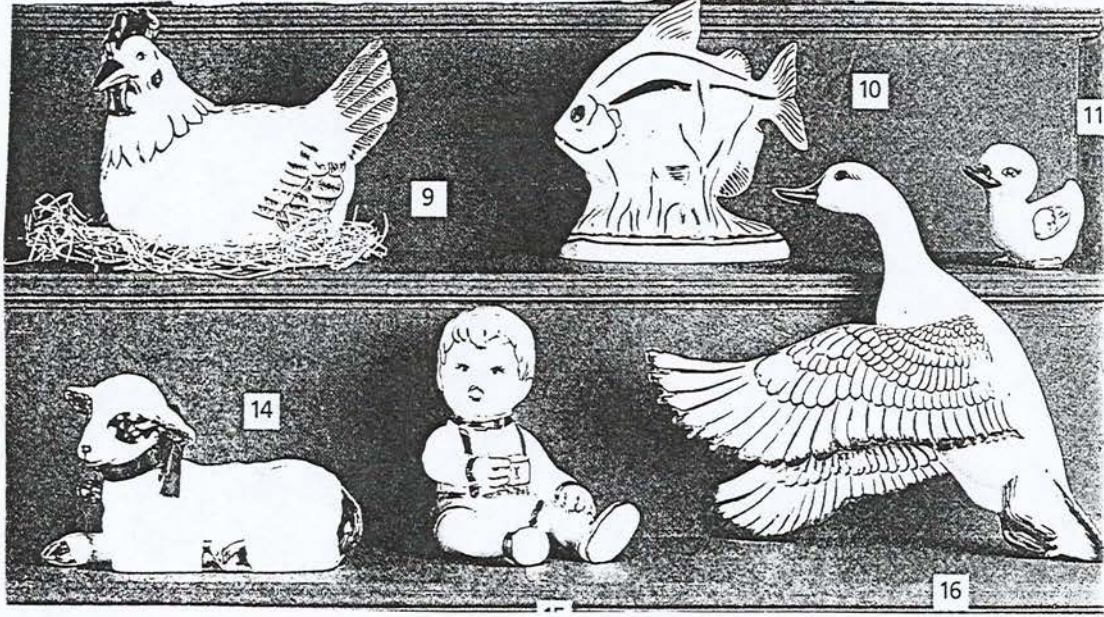
Resim 70: Sıtkı Olçar, Seramik Biblolar.

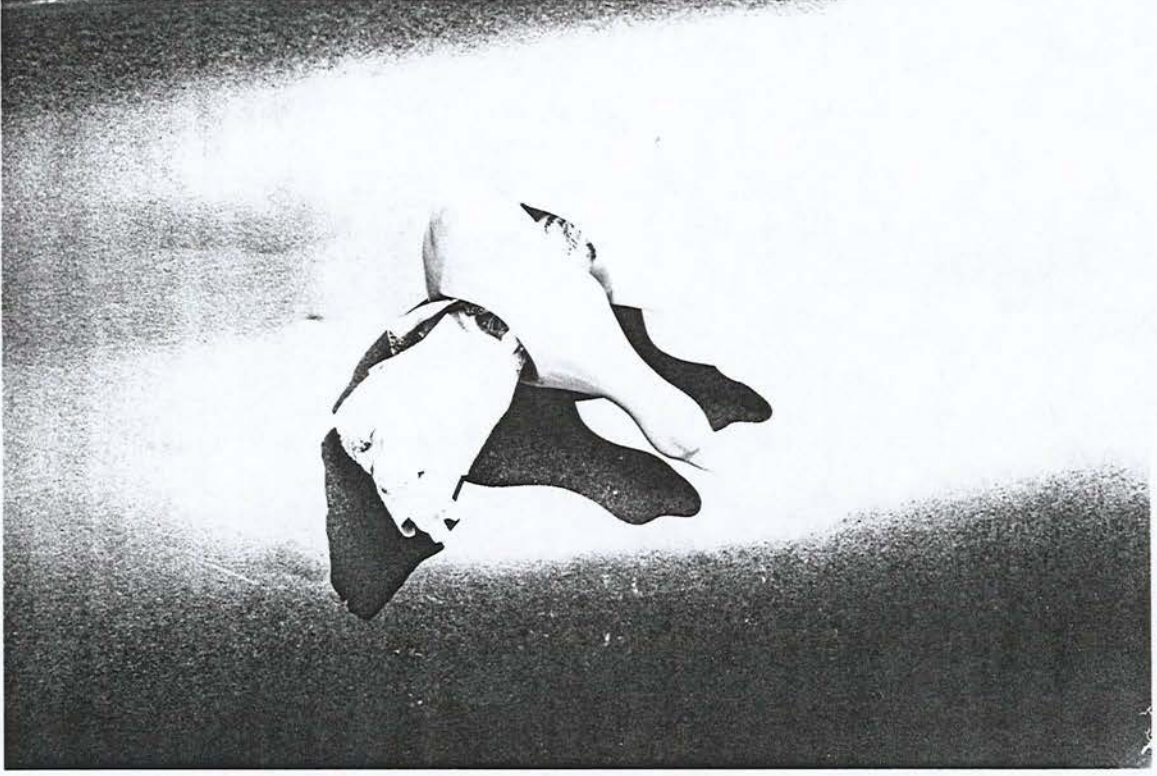
Resim71: DÖSİM, Frigya Stilinde Seramik Riton.

Resim72: DÖSİM, Frigya Stilinde Seramik Riton.

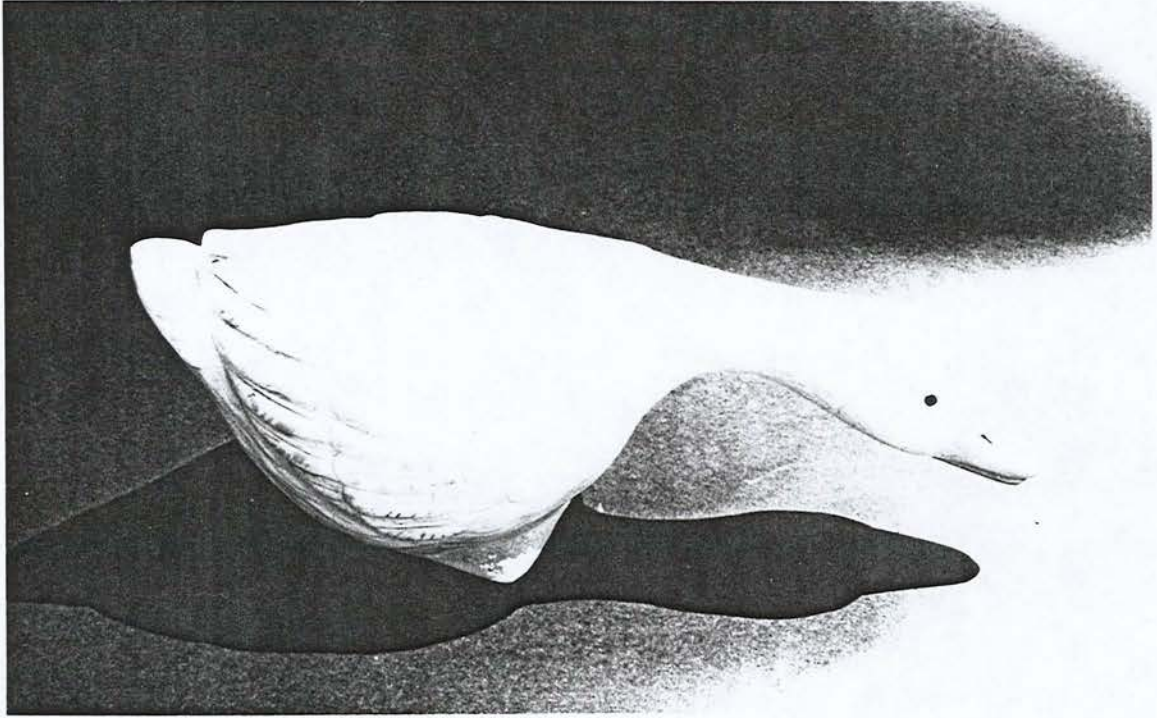
Resim73: DÖSİM, Frigya Stilinde Seramik Riton.

Resim 74: Kütahya Porselen Sanayi A.Ş. ,Hayvan biçimli biblolar.

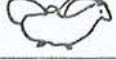

Resim 75: Yalılı Seramik, .Kaz biçimli peçetelik.

Resim 76: Kirpi Seramik, Kaz biçimli biblo.

TABLO I

ANADOLU'DA SERAMİK RİTONLAR

KRONOLOJİ	Dönemlere Göre Ençok Kullanılan Seramik Ritonlar				
Neolitik Çağı M.Ö. 8000-5500					
Kalkolitik Çağı M.Ö. 5000-3000					
Tunç Çağı M.Ö. 3000-2000					
Assur Ticaret K. Ç. M.Ö. 1950-1750					
Hitit Çağı M.Ö. 1750- 700					
Anadolu'da Yunan Dönemi M.Ö. 1200					
Urartu Uygarlığı M.Ö. 900- 600					
Frig Uygarlığı M.Ö. 700-300					
Lidya Uygarlığı M.Ö. 680- 546					
Pers Uygarlığı M.Ö.546- 330					
Helenistik Dönem M.Ö. 330- 30					
Roma Dönemi M.Ö. 30- M.S.395					
Selçuklu Dönemi M.S. 1071- 1299					
Osmanlı Dönemi M.S. 1299- 1923					
Cumhuriyet Dönemi 1923 -					

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

UYGULAMA VE RESİMLER

1. Uygulama

Anadolu topraklarına sayısız göçler olduğunu ve bu göçlerle gelen insanların inançları ile daha önce yaşayan insanların inançları arasında karışık kaynaşmalar olduğunu belirtmiştik. Bu karışık kaynaşmalar insan var oldukça devam edecektir. Birçok alanda olacağı gibi seramik alanında da böyle olacaktır. Bunun örneklerini günümüz seramik sanatçılarının seramik ürünlerinde gözledik.

İnsanlar ilk çağlardan günümüze değin inançlarını ve kendilerini ifade etmek için, bir anlatım dili oluşturmuşlardır. Bu sanat eserlerini, sanat ürünlerini izlemek geçmişten günümüze bir yolculuktur.

Bir anlatım dili olarak benimsenen seramik formların biçimlendirilmesinde kullanılan madde Avanos ve Çanakkale torna çamurudur. Bütünü oluşturan parçalar tornada çekildikten sonra deforme edilerek biçimlendirilmiştir.

Çalışmaların ilk pişimi 950° C de yapılmış, astar ve sır teknikleri karışık olarak uygulanmıştır. Geçmişten günümüze yapılan düşsel yolculuk 1000oC'deki pişirimle son bulmuştur.

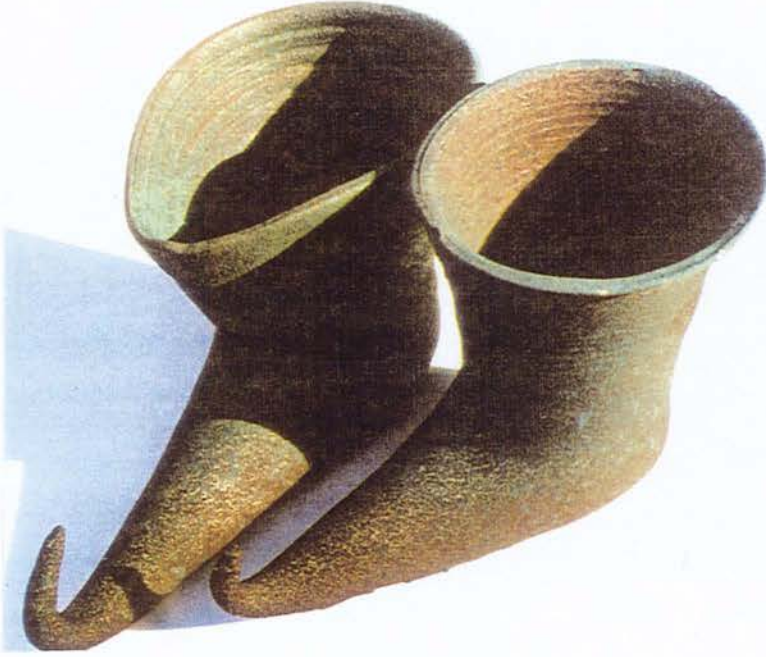
2. RESİMLER

Resim 77: Boynuz Biçimli Ritonlar

Resim 78: Çarık Biçimli Ritonlar

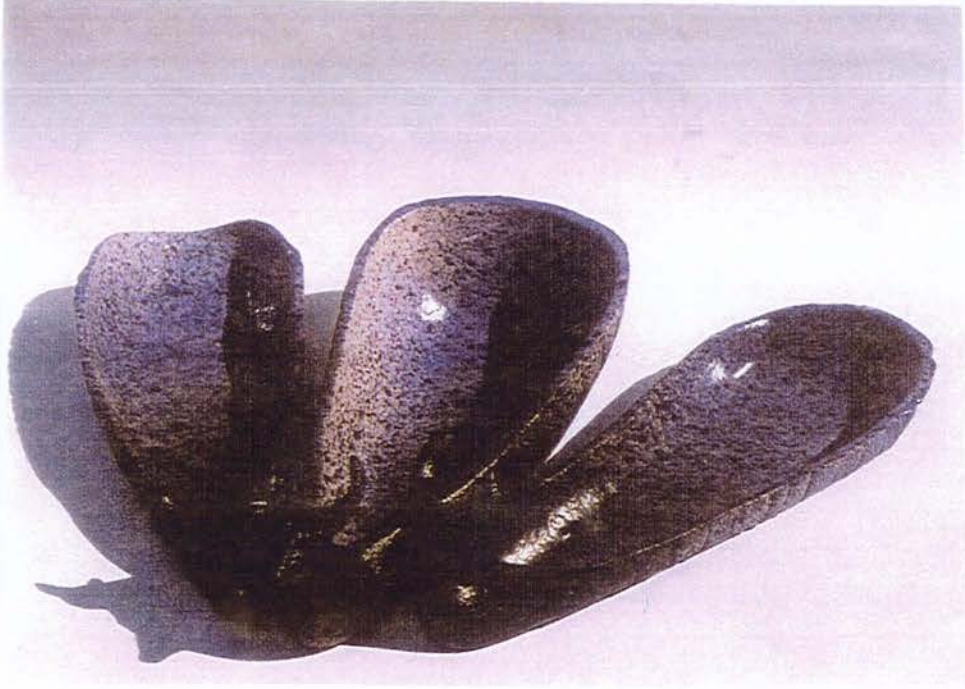
Resim 79: arık Biçimli Ritonlar

Resim 80: arık Biçimli Ritonlar

Resim 81: arık Biçimli Ritonlar

Resim 82: Tekne Biçimli Çerezlik

Resim 83: Sığır Biçimli Form

Resim 84: Sığır Biçimli Form

Resim 85: Sığır Biçimli Form

Resim 86: Boğa Biçimli Form

Resim 87: Fantastik Hayvan Biçimli Form

Resim 88: Fantastik Hayvan Biçimli Form

Resim 89: Aslan Biçimli Form

Resim 90: Domuz Biçimli Form

Resim 91: Domuz Biçimli Form

Resim 92: Karıncayiyen Biçimli Form

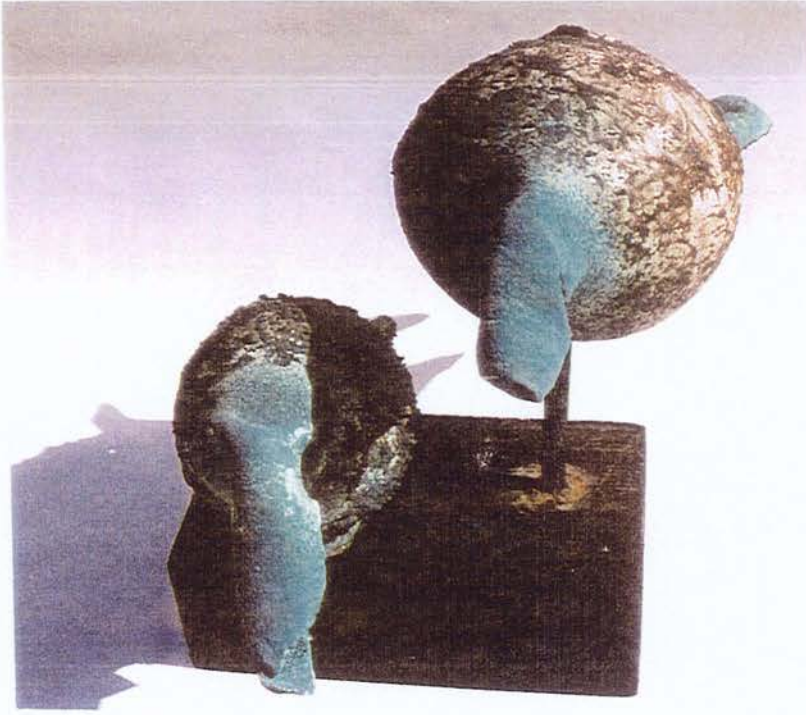
Resim 93: Karınca Biçimli Form

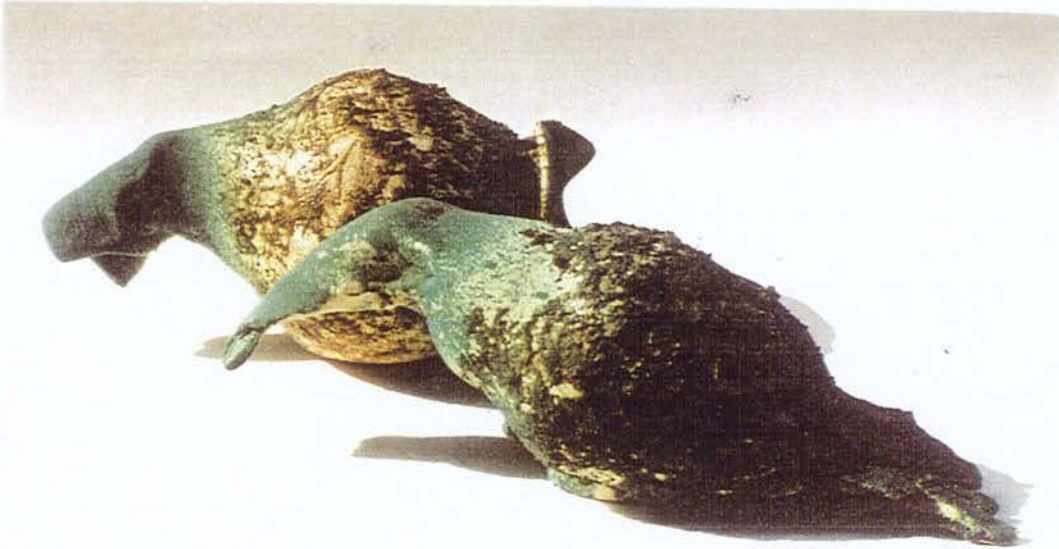
Resim 94: Kuş Biçimli Form

Resim 95: Kuş Biçimli Form

Resim 96: Kuş Biçimli Form

Resim 97: Kuş Biçimli Form

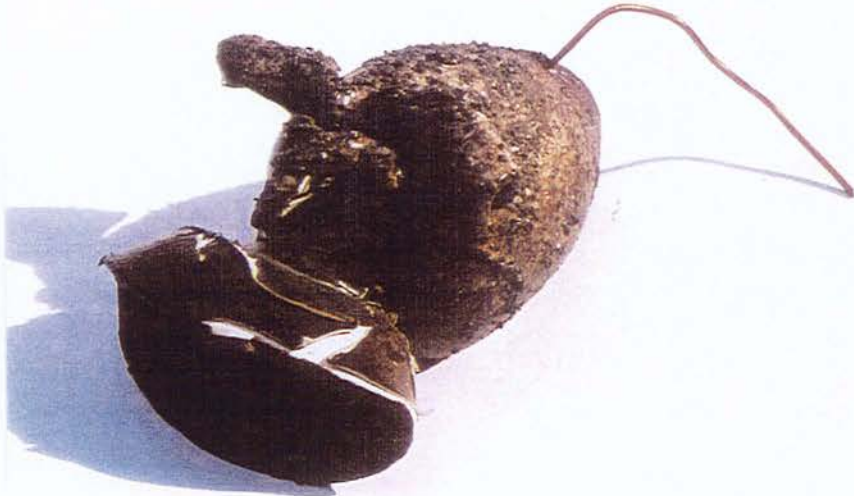
Resim 98: Balık Biçimli Form

Resim 99: Kedi Biçimli Form

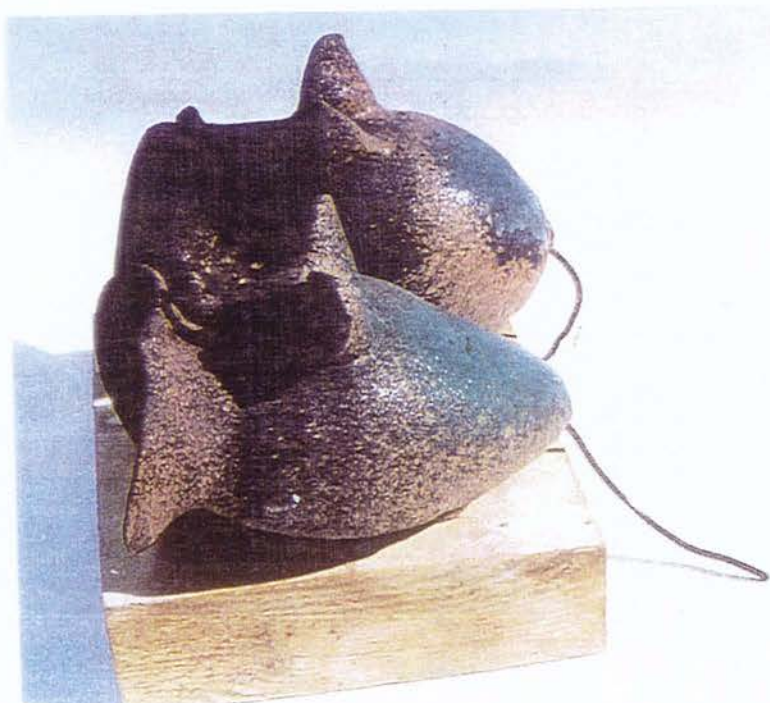
Resim 100: Kedi Biçimli Form

Resim 101: Fare Biçimli Form

Resim 102: Fare Biçimli Form I

Resim 103: Fare Biçimli Form I detay

SONUÇ

Araştırılması yapılan konunun Neolitik Çağ'dan günümüze kadar olan dönemleri ele alınmıştır. Çalışmada kronolojik sıra izlenmiştir. Neolitik Çağ insanın şarap ile olan inancı ve birinci dereceden kullanılan ritonların, bibruların yapılış amacı, anlamı, teknik-biçim özellikleri ve bu inancın günümüze kadar gelip gelmediği incelenmiştir.

Bugün Anadolu'da yaşayan insanlar hayvanların dikkat çeken özellik ve niteliklerini çocuklarına geçirmek düşüncesi ve isteğiyle hayvan adlarını koyarlar. Bunların başında "Aslan, Kaplan, Ceylan, Ceren, Kartal, Şahin, Doğan, Keklik" gibi gücü, yırtıcılığı, inceliği, güzelliği simgeleyen adlar gelmektedir.

Güzel görünmek her insanın içinde taşıdığı yaradılışından gelme bir duygudur. Dolayısıyla insanoğlu beğendiği, kendini güzel göstereceğine inandığı her nesneyi vücudunda taşımaya veya bulundurmaya çalışır. Bunun yanısıra insanlar, maddi ve manevi birtakım dileklerinin gerçekleşmesi için kendinde çeşitli güçlerin bulunduğuna inandığı, tılsım amaçlı hayvan biçimli takıları takmaktadırlar.

Anadolu'ya sayısız göçler, bu göçlerle sürekli değişimler olmuştur. Göçlerle gelen inançlar daha önceki inançları ortadan kaldırmamıştır. Bu yüzden, Asya'dan göçüp gelen insan topluluklarının getirdikleri inançlarla, gelip yerleştikleri topraklar üzerinde yaşayan insanların inançları arasında sürekli kaynaşmalar, karışmalar olmuştur.

Günümüzde Anadolu'da yaşayan inançların kökleri eski çağlara gitmektedir. Geçmişten günümüze kadar sanat ürünlerinde kullanılan hayvanların, çocuklarına koydukları hayvan isimlerinin, tılsım amaçlı takılan takıların 'Tek Tanrı' dinin değil 'Çok tanrı' dinin etkileridir. Bunun böyle olduğunu sanat ürünleri, çocuklara konulan adlar, tılsım amaçlı takılan takılar ortaya koymaktadır.

KAYNAKÇA

- Akok, Mahmut. **Alacahöyük 1979 Yılı Kazı Çalışması.** Ankara: Eski Eserler Ve Müzeler Genel Müdürlüğü Yayınları, 1980.
- Akyıldız, E. **Taş Çağından Osmanlıya Anadolu.** Birinci basım. İstanbul : Şefik Yayınları 1972.
- Akurgal, Ekrem. **Eski İzmir I Yerleşim Katları ve Atena Tapınağı.** Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1993.
- Alp, Sedat. "Amasya Civarında Zara Bucağında Bulunan Hitit Heykeli ile Diğer Hitit Eserleri". **Anatolia Dergisi 6:** Temmuz-Eylül 1963.
- _____. "Konya Karahöyük Harfıyatı 1953 Kazısı." **Arkeoloji Dergisi VI-2:** Eylül- Ekim 1956.
- Alkım, Ulvi. **İkiztepe I. Ve II. Dönem Kazıları.** Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1988.
- Andren, W. **Die Archaischen Ischtor Tempel İn Assur.** Germany: 1970.
- Aslanapa, Oktay. **Türk Sanatı.** İstanbul: Remzi Kitabevi A.Ş., 1986.
- Bayramoğlu, Fuat. **Türk Cam Sanatı Ve Beykoz İşleri.** İstanbul : İşbank Kültür Yayınları, 1976.
- Barnet, R. **Ancient Ivories In The Middle.** Jeruselam: The Hebrean University Yayınları, 1982.
- Bernet, R. **Phrygia And People Of Anatolia İn The Iron Age.** Cambridge

Ancient History, 1967.

Bittel, Kurt. **Les Hittites**. Berlin: Editions Gallimand, 1976.

_____. **Mitteilungen der Deutschen Orient. Gesellschaft**: 1939.

_____. **1972 Guide To Boğazköy**. Gebi Mann Verlag, Berlin: 1986.

_____. **Les Hittites**. Editions Gallimond, 1976.

Bodur, Zeynep ve Açar, Mehmet. **Çanakkale Seramik Sanat Galerisi Kataloğu**. İstanbul: Kervan Matbaacılık A.Ş., 1990

Boger,Louise.A. **The Dictionary Of World Pattery And Porcelain**. America: 1971.

Carruba, O. **“Rhyta İn Den Hethitischen Texten”** Kadmos Zeitschrift Für Vor- Und Frühgriechische. Epigraphik. Herausgegeben Von Ernst Grumach. V1 /1, 1967.

Coşkun, Yaşar. **Boğazköy Metinlerinde Geçen Başlıca Libasyon Kapları**. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1959.

_____. **Libasyonla İlgili “Şipant” Ve “Eku” Terimleri Üzerinde Bir İnceleme**. Ankara:Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1970.

_____. **Boğazköy Metinlerinde Geçen Bazı Kap İsimleri**. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1979.

Dösım. **Anatolian Handicrafts Earthenware**. Ankara: Ünal Ofset, 1993.

Duru, Refik. **Kuruçay Höyük I 1978-1988 Neolitik ve Kalkolitik Çağ Yerleşimleri**.

Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1994.

_____. **Kuruçay Höyük II 1978-1988 Geç Kalkolitik ve İlk Tunç Çağı Yerleşimleri.** Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1996.

Edgü, Ferit. **Füreye Ateş ve Sır.** Birinci Basım. İstanbul: Ege Seramik A.Ş., 1996

Erhat, Azra. **Mitoloji Sözlüğü.** İstanbul: Remzi Kitabevi A.Ş., 1997.

Eyüboğlu, İsmet Z. **Tanrı Yaratan Toprak Anadolu.** İstanbul: Derya Yayınları, 1990.

_____. **Anadolu İnançları.** İstanbul: Dönüşüm Yayınları, 1998.

Graecla, F. **Virginia Museum Of Fine Arts, Richmond:** 1982.

Greenalt JR, C.H. **1987 Seardis IX. Kazı Sonuçları Toplantısı.** Ankara: 1987.

Gülyaz, Murat E. **“Anadolu’da M.Ö. Iı. Binde Hayvan Biçimli Libasyon Kapları.”**
Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi.Hacettepe Üniversitesi SBE, 1993.

Javage, G.ve Newman, H. **An Illustrated Dictionary Of Ceramics.** Germany:
Thomas And Hudson, 1989.

Koşay, Ziya H. **Pazarlı Harfiyatı Raporu.** Ankara: Türk Tarih Kurumu
Yayınları, 1941.

_____. **Alaca Höyük Kazısı 1963-1967 Çalışmaları Ve Keşiflere Ait İlk Rapor.** Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1973.

_____. **Alaca Höyük 1963 Kazısı Ön Raporu.** Ankara: Türk Tarih Kurumu
Yayınları, 1964.

_____. **Büyük Güllücek Kazısı**. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1957.

Kutlu, Emre. **1971 "Acemhöyük Seramiği"**. Ankara: Türk Tarih Kurum Yayınları, 1963.

Lloyd, Stewean ve Mellaart, James. **Beycesultan V Pottery**. London : 1965.

Nörling, Tuna Y. **Antika Siyah Figür Seramiğinin Batı Anadolu'da Yayılımı**. Ankara: XI. Araştırma Sonuçları Toplantısı 24-28 Mayıs, 1993.

Ökse, A. **Önasya Arkeolojisi Seramik Terimleri**. İstanbul: Damla Yayınları, 1993.

Öney, Gönül. **Türk Devri Çanakkale Seramikleri**. Ankara: Çanakkale Seramik Fabrikaları A.Ş., 1971.

_____. **Antalya Arkeoloji Müzesinde Saray Çinilerinin Selçuklu Saray Süslemelerindeki Yeri**. İstanbul: Antalya Müze Yayınları, 1989.

_____. **Geleneksel Türk Sanatı**. İstanbul: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1980.

Önder, M. **Yurt Dışı Müzelerinde Türk Eserleri**. İstanbul: Damla Yayınları, 1989.

Özgüç, Nimet. **Kültepe'de 1948-1950 Yıllarında Bulunan Hayvan Biçimli Vazolar**. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1949.

_____. **Kültepe Mühür Baskılarında Anadolu Grubu**. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1965.

_____. **Anadolu Grubunda Üslup Özellikleri**. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1965.

_____. "Acemhöyük Kazıları". **Anatolia Dergisi 1-2**. Eylül- Ekim 1956.

_____. "Acemhöyük Kazıları". **Anatolia Dergisi X**. Ekim- Kasım 1968.

Özgüç, Tahsin. **Kültepe- Kaniş II. Eski Yakındoğu'nun Ticari Merkezinde Yeni Araştırmalar**. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1986.

_____. **Eski Hitit Çağında Önemli Bir Kültür Merkezi İnandıktepe**. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1988.

_____. **1956 Gordion Harfiyatı**. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1956.

_____. **Demir Devrinde Kültepe Ve Civarı**. . Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1971.

_____. "Yeni Araştırmalar Işığında Eski Anadolu Arkeolojisi". **Anatolia Dergisi VII**. Ekim- Kasım 1963.

_____. **Assur Ticaret Kolonilerinin Merkezinde Yapılan Yeni Araştırmalar**. Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1959.

Romano, David G. , Katherine M. Romano, Elizabeth S. Romano, Sarah G. Romano, **Gorion Special Studies Iı Tee Terracotta Figurines And Related Vessels**. The University Museum, 1995.

Saltuk, Secda. **Arkeoloji Sözlüğü**. İstanbul: İnkılap Kitabevi Yayınları, 1989

Sevim, Veli. **Anadolu Arkeolojisi**. İstanbul: Derya Yayınları, 1997.

Schliemann, Heinrich. **Troya Kazı Raporlarıve Mektuplardan Seçme Parçalar**. İstanbul: 1991.

Tansuğ, Sezer. **Çağdaş Türk Sanatı**, İstanbul: Remzi Kitabevi Yayınları, 1986.

Taşyürek, Orhan A. "Adana Bölge Müzesindeki Boyalı Urartu Kaplarından Örnekler".
Türk Arkeoloji Dergisi XXIV-1. Eylül-Ekim 1977.

Text, Metin ve Turay, Anna. **Toprağın ve Güneşin Ozanı Atilla Galatalı**.
İstanbul: Çanakkale Seramik Sanat Yayınları, 1996

Timur, Mine. "Anadolu'da Seramiğin Doğuşu." **Antika Aylık Dergisi**.
Ağustos-Eylül 1987.

Turner, J. **The Dictionary Of Art**. Newyork: 1996.

Vermeule, C. **The Art Of The Greek World**. Boston: Comelius III, 1982.

Von Manfred, K. **Herausgegeben. 1975-1978 Demircihöyük Kazıları**.
Germany: 1987.

Von Zabern, M. **Ancient Art The Norbert Schimmel Collection**.
Germany: 1974.

Yardımcı, N. **Türkiye'nin Tarihi Zenginlikler**. 1985

Young, S. **Gordion 1950's Art**. Ankara: 1959.

_____, Akbank Kültür Sanat Eğitim Merkezi Sergi Kataloğu, İstanbul: 1995.

_____, Anadolu Medeniyetleri Müzesi Rehberi, Ankara: 1983.

_____, Anadolu Medeniyetleri Müzesi 1995 Yıllığı, Ankara: 1996

_____, Anadolu Medeniyetleri III, İstanbul: 1983.

- _____ ,Bilim Sanat Galerisi Kataloğu, İstanbul: 1993.
- _____ ,Büyük Larousse, İstanbul: 1986.
- _____ ,Dünya Tarihi, İstanbul: 1974.
- _____ ,Emlak Sanat Galerisi, Ankara: 1997.
- _____ ,Ephesus Museum Catalogue, 1993.
- _____ ,Esbank Kütahya Sanat Galerisi Kataloğu, Kütahya: 1998.
- _____ ,Galeri d'Arte del Plazzo Sergi Kataloğu, Urbino 1993.
- _____ ,Gaziantep Müze Kataloğu, Müze Yayınları, Gaziantep:1989.
- _____ ,İstanbul Arkeoloji Müzeleri Yıllığı (XXIII), İstanbul: 1960.
- _____ ,Sadberk Hanım Müzesi Kataloğu, İstanbul: Müze Yayınları, 1991.
- _____ ,Treasures From Turkey. Hollanda: Riskmuseum Van Oudheden Leiden, 1986.
- _____ ,Kütahya Porselen Sanayi A.Ş. Biblo Kataloğu, 1999.
- _____ ,Yalılı Seramik. Cevdet Özdemir Mah. Şeftali sok. 54/ B Sokullu/ Anakara
- _____ ,Kirpi Seramik. Ahmet Haşim cad. 68/B Sokullu/ Ankara